

Universitatea din București
Facultatea de Istorie

Ioan **Scurtu** (*coordonator*)

Theodora **Stănescu-Stanciu**

Georgiana Margareta **Scurtu**

ROMÂNIA ÎNTRE ANII 1918-1940

DOCUMENTE ȘI MATERIALE

Editura Universității București
2001

CUVÂNT ÎNAINTE

În ultimul timp, interesul pentru istoria contemporană a crescut considerabil. În SUA, Marea Britanie, Franța, Germania etc., acesată perioadă ocupă mai mult de jumătate din cursurile și seminariile de istorie. O asemenea tendință se manifestă și în România. Ea este firească, deoarece tinerii de astăzi sunt interesați de istoria recentă, inclusiv de cea a zilelor noastre, pentru a înțelege mai bine unde se află și în ce direcție se îndreaptă.

Culegerea cuprinde unele documente și materiale semnificative privind evoluția României în perioada 1918-1940 (legi, decrete, programe ale partidelor politice, memorii ale unor contemporani, tabele statistice, articole din presa vremii, extrase din lucrările unor cunoscuți specialiști în istoria contemporană și altele).

Lucrarea este structurată pe 14 teme, care pot fi dezbătute în cadrul seminariilor. Urmărind un scop preponderent didactic, autorii au extras părțile semnificative din materialele utilizate, fragmentele eliminate fiind menționate prin semnul - [...]. Ei s-au străduit să nu altereze sensul acestor materiale și să dea o imagine cuprinzătoare asupra temei, astfel încât dezbaterile organizate cu studenții să fie cât mai dinamice și întemeiate pe o multitudine de surse.

I. RATIFICAREA ACTELOR DE UNIRE A BASARABIEI, BUCOVINEI ȘI TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA. ÎNCORONAREA REGELUI FERDINAND LA ALBA IULIA

1. 1. Decretul-regal cu privire la hotărârea Sfatului Țării din Chișinău (10 aprilie 1918)

¹ Sfatul Țării din Basarabia, în ședința de la 27 martie (9 aprilie) 1918, votând prin 86 de voturi pentru, contra 3, fiind și 36 de abțineri, următoarea rezoluțiune:

“În numele poporului Basarabiei Sfatul Țării declară:

Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechei Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărească soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România.”

Și prezidentul Consilului nostru declarând că: “În numele poporului român și al regelui, M.S. Ferdinand I al României, ia act de acest vot quasi unanim și declară la rândul lui Basarabia unită cu România de veci și indivizibilă”.

Promulgăm acest vot și această declarație și ordonăm să fie investit cu sigiliul statului și publicat în “*Monitorul oficial*”.

“Monitorul oficial”, din 10 (23) aprilie 1918

1. 2. Decretul-regal cu privire la hotărârea Congresului general al Bucovinei din Cernăuți (19 decembrie 1918)

Luând act de hotărârea unanimă a Congresului general al Bucovinei din Cernăuți de la 15 noiembrie 1918,

Am decretat și decretăm:

Art. I. Bucovina, în cuprinsul granițelor sale istorice, este și rămâne unită cu Regatul României.

¹ Aici, apoi la toate textele de tip legislativ reproduse, nu se mai oferă partea introductivă – formulele stereotip, și nici semnăturile din partea finală a actului.

Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu executarea acestui decret.

"Monitorul oficial", din 19 decembrie 1918/1 ianuarie 1919

1. 3. Decretul-regal cu privire la hotărârea Adunării Naționale din Alba Iulia

(13 decembrie 1918)

Luând act de hotărârea unanimă a Adunării Naționale din Alba Iulia,

Am decretat și decretăm:

Art. I. Ținuturile cuprinse în hotărârea Adunării Naționale din Alba Iulia de la 18 noiembrie/1 decembrie 1918 sunt și rămân deapaură unite cu Regatul României.

Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a decretului-lege de față.

"Monitorul oficial", din 13/26 decembrie 1918

1 . 4. Legea pentru ratificarea Unirii Transilvaniei cu România

(31 decembrie 1919)

Art. unic. Se ratifică, investindu-se cu putere de lege decretul-lege cu nr. 3631 din 11 decembrie 1918, publicat în *"Monitorul oficial"* cu nr. 212 din 13 decembrie 1918, privitor la unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Sătmarului și Maramureșului cu vechiul Regat al României, în cuprinderea următoare:

Ferdinand I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, rege al României,

La toți de față și viitori, sănătate:

Asupra raportului președintelui Consiliului nostru de Miniștri sub nr. 2171 din 1918,

Luând act de hotărârea unanimă a Adunării Naționale din Alba Iulia.

Am decretat și decretăm:

Art. I. Ținuturile cuprinse în hotărârea Adunării Naționale din Alba Iulia de la 18 noiembrie (1 decembrie) 1918 sunt și rămân deapănarea unite cu Regatul României.

Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a decretului-lege de față.

Dat în București, la 11 decembrie 1918,

Ferdinand.

Președintele Consiliului de Miniștri,

Ion I. C. Brătianu.

Aceasta lege s-a votat de Adunarea Deputaților în ședința de la 29 decembrie anul 1919, în unanimitate, prin aclamațiuni.

Președinte, N. Iorga.

Secretar, Ștefan Meș.

Această lege s-a votat de Senat în ședința de la 29 decembrie anul 1919, în unanimitate, prin aclamațiuni.

P. Președinte, Dr. C. Șumuleanu.

Secretar, Balbareu.

Promulgăm această lege și ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul statului și publicată în "*Monitorul oficial*".

Dat în București, la 31 decembrie 1919.

"*Monitorul oficial*", din 1 ianuarie 1920

1. 5. Lege pentru ratificarea unirii Bucovinei cu România *(31 decembrie 1919)*

Art. unic. Se ratifică, investindu-se cu putere de lege, decretul-lege nr.3744 din 18 decembrie 1918, publicat în "*Monitorul oficial*", nr. 217 din 19 decembrie 1918, privitor la unirea Bucovinei cu vechiul Regat al României, în cuprinderea următoare:

Ferdinand I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, rege al României,

La toți de față și viitori, sănătate:

Asupra raportului președintelui Consiliului nostru de Miniștri sub nr. 2211 din 1918,

Luând act de hotărârea unanimă a Congresului general al Bucovinei din Cernăuți de la 15 noiembrie 1918,

Am decretat și decretăm:

Art. I. Bucovina în cuprinsul granițelor sale istorice este și rămâne deapaurarea unită cu Regatul României.

Art. II. Președintele Consiliului nostru de Miniștri este însărcinat cu executarea acestui decret.

Dat în București, la 18 decembrie 1918.

Ferdinand.

Președintele Consiliului de Miniștri,

Ion I. C. Brătianu.

Această lege s-a votat de Adunarea Deputaților în ședința de la 29 decembrie anul 1919, în unanimitate, prin aclamațiuni.

Președinte, N. Iorga.

Secretar, Aurel Moraru.

Această lege s-a votat de Senat în ședința de la 29 decembrie anul 1919, în unanimitate, prin aclamațiuni.

P. Președinte, Dr. C. Șumuleanu.

Secretar, Balbareu.

Promulgăm această lege și ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul statului și publicată în "*Monitorul oficial*".

Dat în București, la 31 decembrie 1919.

"*Monitorul oficial*", din 1 ianuarie 1920

1. 6. Lege asupra ratificării unirii Basarabiei cu România (31 decembrie 1919)

Art. unic. Se ratifică, investindu-se cu putere de lege, decretul-lege nr. 842 din 9 aprilie 1918, publicat în "*Monitorul oficial*", nr. 8 din 10 aprilie 1918, privitor la unirea Basarabiei cu vechiul Regat al României, în cuprinderea următoare:

Ferdinand I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, rege al României,

La toți de față și viitori, sănătate:

Sfatul Țării din Basarabia, în ședința de la 27 martie (9 aprilie) 1918, votând prin 86 de voturi pentru, contra 3, fiind și 36 de abțineri, următoarea rezoluțiune:

“În numele poporului Basarabiei Sfatul Țării declară:

Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechei Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărească soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna,

Se unește cu mama sa România.”

Și președintele Consiliului nostru declarând că: “În numele poporului român și al regelui, M.S. Ferdinand I al României, ia act de acest vot quasi unanim și declară la rândul lui Basarabia unită cu România de veci și indivizibilă”.

Dat în Iași, la 9 aprilie 1918.

Președintele Consiliului de Miniștri, A. Marghiloman.

Ministru de justiție, D. Dobrescu.

Această lege s-a votat de Adunarea Deputaților în ședința de la 29 decembrie anul 1919, în unanimitate, prin aclamațiuni.

Președinte, N. Iorga.

Secretar, Teodosie Bârca.

Această lege s-a votat de Senat în ședința de la 29 decembrie anul 1919, în unanimitate, prin aclamațiuni.

P. Președinte, Dr. C. Șumuleanu.

Secretar, I. Balbareu.

Promulgăm această lege și ordonăm ca ea să fie investită cu sigiliul statului și publicată în “*Monitorul oficial*”.

Dat în București, la 31 decembrie 1919.

“*Monitorul oficial*”, din 1 ianuarie 1920

1. 7. Regina Maria despre înfăptuirea Marii Uniri

Transilvania, Bucovina, până și Basarabia! România Mare!

Parcă îmi venea amețeala când îmi dădeam seama de mărinimia soartei. Nu e vorba, pornise poporul nostru în război cu cântecul pe buze, fiindcă se ducea să lupte pentru visul lui de veacuri, însă între timp se iviseră clipe atât de negre, încât azi aproape mă temeam să privesc lumina zilei.

Mai era un lucru: izbânda noastră însemna prabușire și nenorocire pentru atâția alții, încât cu firea mea nu puteam decât să mă infior la acest gând. Trebuise să se dărâme atâtea state ca să se înfăptuiască Unirea noastră și aveam destulă conștiință ca să mă înspăimânt de hotărârile soartei. S-ar fi putut tot atât de bine să fim noi cei învinși, căci nu plecaseră și toate celelalte neamuri în luptă cu încredințarea că era sfântă cauza lor? Și chiar dacă s-ar fi înșelat guvernele, regii și prezenții, oșteanul pornise cu bună-credință, gata să-și jertfească viața pentru ceea ce învățase să creadă că e datoria lui pentru patrie. Vai! Și câte jertfe, ce măcel, câtă moarte. Mai tragice, și cu mult mai tragice decât mormintele celor biruitori, sunt multele morminte ale celor învinși. Și s-au luptat vitejește, nebunește, cu disperare, însă, zadarnic. Gândul atâtor vieți risipite numai pentru a fi învinse la sfârșit, era pentru mine un chin ce îmi întuneca ceasul de triumf.

Regina Maria a României, Povestea vieții mele, Ediție îngrijită și note de Ioana Cracă, vol. III, București, Editura Eminescu, 1991, p. 487

1. 8. Proclamația regelui Ferdinand cu prilejul încoronării sale la Alba Iulia

(15 octombrie 1922)

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională, rege al României, am moștenit Coroana României, după glorioasa domnie a Regelui Întemeietor¹.

¹Ferdinand se referă la regele predecesor, Carol I, unchiul său, în familia Hohenzollern-Sigmaringen; prin "Întemeietor" aici se va înțelege întemeietor al dinastiei.

Suindu-mă pe tron am rugat Cerul să dea rod muncii ce, fără preget eram hotărât să închin iubitei mele țări, ca bun român și rege.

Pronia cerească a binecuvântat și prin bărbăția poporului și vitejia ostașilor ne-a dat să lărgim hotarele Regatului și să înfăptuim dorul de veacuri al neamului nostru.

Am venit astăzi cu regina – care ne-a fost tovarășă în credința neclintită la restriște și la bucurie – ca printr-această sărbătoare să consacram în fața Domnului și a scumpului nostru popor legătura ce ne unește deapănarea cu dânsul.

Punând pe capul meu, într-această străveche cetate a Daciei Romane, coroana de la Plevna, pe care noi și glorioase lupte au făcut-o pe veci coroana României Mari, mă închin cu evlavie memoriei celor care, în toate vremurile și de pretutindeni prin credința lor, prin munca și prin jertfa lor, au asigurat unitatea națională și salut cu dragoste pe acei care au proclamat-o într-un glas și o simțire de la Tisa până la Nistru și până la Mare.

Într-aceste clipe gândul meu se îndreaptă cu recunoștință către viteaza și iubita noastră armată. Pentru răsplata trudelor trecutului, rog Cerul ca poporul nostru să culeagă în pace roadele lui binecuvântate și să propășească în liniște, frăție și muncă harnică.

Cu inima plină de dragoste și credință mărturisesc dorințele sufletului meu.

Vreau ca țărâtimea, stăpână pe veci pe ogoarele ce le-a dobândit, să le aibă de-a puterea de rodire în folosul ei și al binelui obștesc.

Vreau ca muncitorimea, credincioasă patriei, să-și afle soarta tot mai prosperă într-o viață de armonie și de dreptate socială.

Vreau ca, în hotarele României Mari, toți fiii buni ai țării, fără deosebire de religie și de naționalitate, să se folosească de drepturi egale cu ale tuturor românilor, ca să ajute cu toate puterile statul, în care Cel de Sus a rânduit să trăiască împreună cu noi. Vreau ca românii din toate straturile sociale, însuflețiți de năzuința unei înfrățiri naționale, să se folosească toți de legitima ocrotire a statului.

Vreau ca în timpul domniei mele, printr-o întinsă și înaltă dezvoltare culturală, patria noastră să-și îndeplinească menirea de civilizație ce-i revine în renașterea Orientului european după atâtea veacuri de cumplite zbuciumări.

Sunt sigur că, în îndeplinirea marei noastre datorii voi avea sprijinul tuturor bunilor fii ai țării, nedespărțiți în gând și-n faptă în jurul tronului. Acestei sfinte misiuni, în neclintita unire cu poporul nostru, voi închina toate puterile mele de om și rege și asupra ei chem, în această zi solemnă de înălțare sufletească binecuvântarea celui A-Tot-Puternic.

“Aurora”, din 14 octombrie 1922

II. ROMÂNIA LA CONFERINȚA PĂCII DE LA PARIS

2. 1. Declarațiile lui Ion I. C. Brătianu privind situația României la Conferința de pace

(decembrie 1919)

Astfel erau decepțiunile create chiar de armistițiu, când la Paris înaintea Conferinței am constatat din ziua întâi că statele mari, că puterile cele patru înțelegeau să ne trateze, pe statele cele mici, la discuții, nu ca pe niște tovarăși cu drepturi egale, cum fuseserăm egali la luptă. Din ziua întâi se constatau așa diferențele încât nu mai corespundeau cu noțiunea pe care o aveam noi de noua viață internațională ce trebuie să fie între state.

Nu insist asupra chestiunilor de detaliu, ca cele în care ne-am pomenit că României i se contestă dreptul de a avea nu numai un număr de plenipotențieri egal cu ai Puterilor Mari, dar României i se contestă chiar dreptul de a avea un număr de plenipotențieri egal cu acei ai Belgiei, ai Braziliei sau Serbiei, așa că noi nu puteam să avem decât doi plenipotențieri, pe când celelalte puteri puteau avea trei. [...]

Ca să se sistematizeze acest procedeu de lucru și acest sistem nou, dar prea mult învechit, al vieții internaționale, s-au inventat definițiuni speciale pentru state ca acele pe care le reprezentam.

Rând pe rând, ele au fost numite “state cu interese particulare” și apoi “state cu interese limitate”. Am protestat în toate demersurile mele în contra acestor definițiuni. Am căutat să conving pe cei mari că statele nu sunt unele cu interese

generale și altele cu interese limitate, dar că fiecare stat, acolo unde are interes, îl are tot atât de viu și e tot atât în drept să-l apere, ca oricare putere mare, și că nu este nimeni în drept să limiteze unde interesele mele încep și unde se sfârșesc, decât eu însumi.

Concepțiunea și definițiunea erau atât de primejdioase, încât ele nu puteau să nu ducă la acea consecință, la care s-a și ajuns, când de la state cu interese limitate am ajuns să fim tratați ca în tratatul minorităților, ca state cu independență limitată. [...]

Am fost în ignoranță complectă de textul tratatului cu Germania până în ajunul zilei când el a fost să fie înmânat inamicului.

Atunci am fost convocați, într-o conferință plenară, în care ne-am așteptat ca cel puțin în această ultimă oră să ni se comunice textul integral. În loc să ni se dea, s-a ridicat unul din delegații marilor puteri și a făcut o scurtă, o foarte scurtă, chiar o prea scurtă expunere a ceea ce conținea tratatul în liniile sale generale și ne-a spus că neavând imprimatul gata nu ni se va putea comunica textul însuși decât a doua zi.

Fiindcă în acel tratat, în acea expunere ce se făcea erau aluziuni la două sau trei puncte, care ne interesau special pe noi românii, m-am adresat la doi din cei mai de seamă delegați ai acelei conferințe, nu la unul din membrii Consilului Suprem, dar la doi oameni iluștri, care în desfășurarea evenimentelor care au produs și au condus războiul i-au asigurat succesul și care ocupă un loc de frunte în lume.

O voce: Mareșalul Foch.¹

Di. Ion I.C. Brătianu: M-am adresat la dânsii și i-am întrebat: Cum stau aceste puncte în tratatul care privește și pe România? Fiecare pe rând, mi-a răspuns: "Dar dacă d-ta nu le cunoști, crezi că eu le cunosc? Nu cunosc textul tratatului." Atunci am zis unuia din ei, celui mai ilustru: "Vream să mă ridic și să mă plâng, dar dacă d-ta nu-l cunoști în ce sens se va mai lua plângerea mea?"

D-lor deputați, astfel am ajuns la Versailles, în ziua în care s-a remis tratatul cu Germania, când eram puși în alternativa dureroasă și plină de griji: sau să semnăm un act de asemenea importanță ca reprezentanți ai unui stat independent,

¹ Foch Ferdinand (1851-1929), mareșal francez ce s-a distins în timpul primei conflagrații mondiale (bătălia de pe Somme, 1916), comandant suprem al forțelor supreme aliate (1918).

fără să-i cunoaștem cu precizie conținutul, sau în fața inamicului să mă desolidarizez de la o acțiune care trebuia să asigure și revendicările și situațiunea noastră în lume și să aud acuzând România că în fața Germaniei încă nesupusă a făcut act de dezbinare, România, care, pentru a rămâne unită, trecuse prin marea de sânge și de dureri de care v-am vorbit ieri!

Așa am fost siliți să iscălim tratatul, fără să fi avut textul scris și fără ca vreunul din noi să-l fi citit. Astfel s-a făcut tratatul cu Germania.

În urma acestora ne-am crezut în drept să prevenim repetarea unor asemenea proceduri. Ne-am strâns cu celelalte state mici și ne-am zis că dacă vine tot astfel tratatul cu Austria, cu Ungaria, cu Bulgaria, unde mergem și ce suntem?

Am făcut demersuri repetate cerând ca în privința tratatului cu Austria, care începuse a fi discutat, să putem să cunoaștem de mai înainte textul sau pentru a-l discuta în conferință cu aliații, înainte de a merge în fața inamicului.[...] Atunci, în fața protestului nostru, ni s-au acordat 24 de ore, pentru ca să luăm cunoștință de textul tratatului. Și când am luat cunoștință de textul incomplet al tratatului am văzut cu surprindere și cu o indignare, pe care, cred că este inutil s-o descriu în fața unor suflete românești, am văzut acel articol în care România, într-un tratat cu vrăjmașii, era obligată în fața acestora, ca ea, stat independent, participând la victorie și participând la Conferință, să se supună la orice Marile Puteri ar decide pentru dânsa.

Atunci, d-lor, am protestat. Am protestat în numele, unor principii care, fățiș, greu se puteau combate în mijlocul Conferinței de Pace. [...]

D-lor, astfel se tratau statele mici înaintea Conferinței acelor aliați, care duseseră războiul desigur pentru revendicările legitime ale lor, dar care, de asemenea, îl duseseră pentru principii generale și generoase, care legaseră cu dânsii unanima opiniune a lumii civilizate.

Dezbaterile Adunării Deputaților, nr. 15, din 1 ianuarie 1919, pp. 167-169

2. 2. André Tardieu¹ despre atmosfera de la Conferința păcii în jurul problemei românești

Am dus lupte grele pentru a face să i se recunoască lui Brătianu și României calitatea de aliat. Eu aveam împotriva mea pe Clemenceau¹ care nu-i ierta

¹ André Tardieu, om politic francez, prim-ministru (1930-1931, 1932)

armistițiul² său, pe Wilson³ care declara că nu ține cont de tratatul nostru de alianță din 1916⁴, pe toți juriștii pentru care pacea din 24 aprilie/7 mai 1918 cu Germania despuise România de calitatea sa de aliat. Până acum mi-am pierdut timpul pentru a le arăta că această pace nu-i este imputabilă nici din punct de vedere moral, nici din punct de vedere politic, marii aliați neaprobând-o, nici din punct de vedere juridic, regele nesancționând-o și remobilizând de la primul contact cu armatele de la Salonic. În concluzie, în numele dreptății, se comite o mare nedreptate vrând să se pedepsească România pentru nefericirile sale de care sunt responsabili aliații noștri, noi înșine, pentru că nu ne-am ținut angajamentele de la Salonic, apoi și în mod deosebit și Rusia

Apud C. de Saint Aulaire, Confession d'un vieux diplomate, Paris, 1953, p. 484

2. 3. *Tratatul de pace cu Germania*⁵ *(Versailles, 28 iunie 1919)*

Partea x. Secțiunea II – Tratat

Art. 292. Germania recunoaște ca fiind și rămânând abrogate toate tratatele, convențiile și înțelegerile pe care le-a încheiat cu Rusia sau cu orice stat sau guvern al cărui teritoriu constituia mai înainte o parte a Rusiei, cât și cu România, înainte de 1 august 1914, sau de la această dată, până la punerea în vigoare a Tratatului de față. [...]

Secțiunea IV - Bunuri, drepturi și interese

¹ Clemenceau, Georges (1841-1929), prim-ministrul Franței (1917-1920), președinte al Conferinței de Pace de la Paris (1919-1920).

² Este vorba de semnarea Tratatului de pace de la Buftea, București (24 aprilie/7 mai 1918) dintre România, pe de o parte, și Germania, Austro-Ungaria, Bulgaria și Turcia, pe de altă parte; tratat prin care România era nevoită să cedeze Dobrogea și să accepte rectificări de frontieră în Carpați (un teritoriu de aprox. 5600 kmp).

³ Wilson, Thomas Woodrow (1856-1924), președinte al SUA (1913-1921), democrat, autor al celebrelor 14 puncte care vor sta la baza formării viitoarei Societăți a Națiunilor.

⁴ Încheiat la 4/17 august 1916, la București, între România și Franța, Marea Britanie, Rusia și Italia și privind condițiile intrării României în război de partea Antantei.

⁵ Conferința pentru încheierea tratatului de pace cu țările învinse în primul război mondial și-a început lucrările la Paris, pe 18 ianuarie 1919. Delegația română a fost condusă de Ion I. C. Brătianu (prim-ministru) care, în urma notelor ultimative de a semna tratatul cu Austria și-a dat demisia din fruntea guvernului, fiind înlocuit, după multe presiuni, de Al. Vaida-Voievod.

Art. 297. [...] Sub rezerva dispozițiilor contrarii care ar putea să rezulte din prezentul Tratat, Puterile aliate și asociate își rezervă dreptul de a reține și de a lichida toate bunurile, drepturile și interesele aparținând, la data punerii în vigoare a prezentului Tratat, supușilor (*ressortissants*) germani sau unor societăți controlate de ei pe teritoriul lor, în coloniile, posesiunile și țările lor de protectorat, inclusiv în teritoriile care le-au fost cedate în virtutea prezentului Tratat.

Lichidarea va avea loc conform legilor statului aliat sau asociat interesat, iar proprietarul german nu va putea să dispună de aceste bunuri, drepturi și interese, nici să le greveze cu vreo sarcină, fără consimțământul acestui stat.

Nu vor fi considerați, în spiritul prezentului paragraf, ca supuși (*ressortissants*) germani, supușii (*ressortissants*) germani care dobândesc de plin naționalitatea unei Puteri aliate sau asociate, prin aplicarea prezentului Tratat. [...]

Partea XV - Clauze diverse

Art. 434. Germania se obligă să recunoască completa valoare a Tratatului de pace și a Convențiilor adiționale care vor fi încheiate de Puterile aliate și asociate cu Puterile care au luptat alături de Germania, să accepte dispozițiile ce vor fi luate cu privire la teritoriile fostei Monarhii a Austro-Ungariei, ale Regatului Bulgariei și ale Imperiului otoman și să recunoască noile state înăuntrul fruntariilor ce le sunt astfel fixate. [...]

"Monitorul oficial", din 9 aprilie 1920

2. 4. Ziarul american " The New York Times" despre semnarea și conținutul Tratatului cu Austria din perspectiva românească

"României i se cere să-și pună semnătura pe un tratat care conține clauze incompatibile cu demnitatea unei țări independente. Aceasta este în contradicție flagrantă cu principiile pentru care s-a purtat războiul."

The New York Times", din 7 decembrie, 1919

2. 5. *Tratatul de pace cu Austria*¹ *(Saint-Germain, 10 septembrie 1919)*

Partea III - Clauze politice europene *Secțiunea VIII - România*

Art. 59. Austria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra părții fostului ducat al Bucovinei cuprinsă dincoace de fruntariile României, astfel precum vor fi fixate ulterior de principalele puteri aliate și asociate.

Art. 60. România consimte la inserțiunea într-un tratat cu principalele puteri aliate și asociate a unor dispozițiuni pe care aceste puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti în România interesele locuitorilor ce se deosebesc prin rasă, limbă sau religie de majoritatea populației.

România consimte, de asemenea, la inserțiunea într-un tratat cu principalele Puteri aliate și asociate, a unor dispozițiuni pe care aceste puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti libertatea tranzitului și a aplica un regim echitabil comerțului celorlalte națiuni.

Art. 61. Proporția și natura sarcinilor financiare ale fostului Imperiu al Austriei pe care România va avea să le ia pe seamă pentru teritoriul pus sub suveranitatea ei vor fi stabilite conform cu art. 203, partea IX (*Clauze financiare*) a tratatului de față.

Convențiuni ulterioare vor regula toate chestiunile care n-ar fi regulate prin tratatul de față și care ar putea lua naștere din cesiunea zisului teritoriu.

"Monitorul oficial", din 26 septembrie 1920

2. 6. *Tratatul de pace cu Bulgaria* *(Neuilly sur Seine, 27 noiembrie 1919)*

Partea II - Fruntariile Bulgariei

Art. 27. Fruntariile Bulgariei vor fi fixate după cum urmează (a se vedea harta anexată): [...] *Cu România:*

¹ Marile puteri au semnat Tratatul de pace cu Austria pe 10 septembrie 1919, iar România, după multe proteste în ceea ce privește art. 10 și 11 din Tratatul minorităților, și-și va pune semnătura pe tratatul din care s-au înlăturat punctele divergente, pe 10 decembrie 1919.

de la Marea Neagră până la Dunăre:
fruntaria astfel cum există la 1 august 1914.
De aici până la confluența Timokului cu Dunărea:
Principalul canal navigabil al Dunării în amonte. [...]

Partea III - Clauze politice
Secțiunea V- Dispozițiuni generale

Art. 59. Bulgaria declară de pe acum că recunoaște și acceptă fruntariile Austriei, ale Greciei, ale Ungariei, ale Poloniei, ale României, ale Statului Sârbo-Croato-Sloven și ale Statului Ceho-Slovac, astfel cum aceste fruntarii vor fi fixate de către principalele Puteri aliate și asociate. [...]

Partea VII - Reparațiuni

Art. 121. [...] În consecință, Bulgaria se obligă a plăti și puterile aliate și asociate se obligă a accepta suma de două miliarde două sute cincizeci de milioane (2.250.000.000) de franci în aur, ca reprezentând reparațiunea a cărei sarcină Bulgaria este capabilă de a o lua asupra ei.

Plata acestei sume se va face, sub rezerva dispozițiilor de mai jos, prin plăți semestriale a căror scadență va fi la 1 ianuarie și la 1 iulie a fiecărui an. Prima scadență va fi la 1 iulie 1920.

"Monitorul oficial", din 20 septembrie 1920

2. 7. *Tratatul de pace cu Ungaria*
(Trianon, 4 iunie 1920)

Partea II - Fruntariile Ungariei

Art. 27. Fruntariile Ungariei vor fi fixate după cum urmează:
[...] Cu *România*: De la punctul mai sus definit, spre est-nord-est și până la un punct de ales pe râul Mureș la aprox. 3 km 500 m în amonte de podul căii ferate de la Mako la Szeged:

o linie de determinat pe teren; de acolo, spre sud-est,

apoi spre nord-est și până la un punct de ales la aprox. 1 km la sud de stația Nagylak:

cursul râului Mureș spre amonte;

de acolo, spre nord-est și până la ieșirea limitei administrative între comitatele Csanad și Arad la nord-nord-vest de Nemetpereg: o linie de demarcat pe teren, trecând între Nagylak și stațiunea de cale ferată;

de acolo, spre est-nord-est și până la un punct de fixat pe teren între localitățile Battonya și Torna;

această limită administrativă trecând la nord de Nemetpereg și de Kispereg;

de acolo și până la cota 123 (aprox. 1 km 200 m la est de Magosliget), punct comun celor trei fruntarii ale Ungariei, României și Cehoslovaciei (teritoriul rutean);

o linie de determinat pe teren [...].

Partea III - Clauze politice europene

Secțiunea III – România

Art. 45. Ungaria renunță, în ceea ce o privește, în favoarea României, la toate drepturile și titlurile asupra teritoriilor fostei monarhii austro-ungare situate dincolo de fruntariile Ungariei, astfel cum sunt fixate la art. 27, partea II-a (*Fruntariile Ungariei*) și recunoscute prin prezentul tratat sau prin orice alte tratate, încheiate în scop de a regula afacerile actuale, ca făcând parte din România.

Art. 46. O comisiune compusă din șapte membrii, din care cinci vor fi numiți de principalele Puteri aliate și asociate, unul de România și unul de Ungaria, se va constitui în cursul celor 15 zile de la punerea în vigoare a tratatului de față pentru a fixa la fața locului traseul liniei de frontieră descrisă la art. 27, Partea II (*Fruntariile Ungariei*).

Art. 47. România recunoaște și confirmă față de Ungaria angajamentul de a consimți la inserțiunea într-un tratat cu principalele puteri aliate și asociate a unor dispozițiuni pe care aceste puteri le vor socoti necesare pentru a ocroti în România interesele locuitorilor care se deosebesc prin rasă, limbă sau religione de majoritatea populațiunii, precum și pentru a ocroti libertatea tranzitului, de a aplica un regim echitabil comerțului celorlalte națiuni.

Proporția și natura sarcinilor financiare ale Ungariei pe care România va avea să le ia pe seama sa pentru teritoriul pus sub suveranitatea ei vor fi fixate conform cu art. 186, partea IX (*Clauze financiare*) a tratatului de față.

Convenții ulterioare vor regula toate chestiunile care n-ar fi regulate prin tratatul de față și care ar putea lua naștere din cesiunea zisului teritoriu. [...]

Secțiunea IX - Dispozițiuni generale

Art. 74. Ungaria declară de pe acum că recunoaște și primește fruntariile Austriei, Bulgariei, Greciei, Poloniei, României, Statului Sârbo-Croato-Sloven și ale Statului Ceho-Slovac, astfel precum aceste fruntarii vor fi fixate de către principalele puteri aliate și asociate.

"Monitorul oficial", din 21 septembrie 1920

2. 8. *Tratatul de la Paris* *(28 octombrie 1920)*

Imperiul britanic, Franța, Italia, Japonia, principalele puteri aliate, și România:

Considerând că în interesul păcii generale în Europa trebuie asigurată încă de pe acum în Basarabia o suveranitate care să corespundă aspirațiilor populației și să garanteze minorităților de rasă, religione sau limbă protecțiunea ce le este dorită;

Considerând că din punct de vedere geografic, etnografic, istoric și economic unirea Basarabiei cu România este pe deplin justificată;

Considerând că populațiunea Basarabiei a manifestat dorința de a vedea Basarabia unită cu România;

Considerând, în sfârșit, că România, din propria ei voință dorește să dea garanții sigure de libertate și dreptate, fără deosebire de rasă, de religione sau de limbă, conform cu tratatul semnat la Paris la 9 decembrie 1919, locuitorilor atât ai vechiului Regat al României, cât și al teritoriilor de curând transferate;

Au hotărât să încheie tratatul de față și au desemnat ca plenipotențiarilor ai lor, sub rezerva facultății de a dispune înlocuirea lor pentru semnătură; [...]¹

¹ Numele plenipotențiarilor semnatari.

Care s-au înțeles asupra stipulațiilor următoare:

Art. 1. Înaltele Părți Contractante declară că recunosc suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei, cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura sa până la punctul unde este tăiat de vechiul hotar dintre Bucovina și Basarabia, și acest vechi hotar.

Art. 2. O comisiune compusă din trei membri, dintre care unul va fi numit de principalele puteri aliate, unul de România și unul de Consiliul Societății Națiunilor pe seama Rusiei, va fi constituită în termen de 15 zile, cu începere de la punerea în vigoare a tratatului de față, spre a fixa pe teren noua linie de frontieră a României.

Art. 3. România se obligă a respecta și a face să fie riguros respectate pe teritoriul Basarabiei, arătat la art. 1, stipulațiile tratatului semnat la Paris la 9 decembrie 1919 de către principalele puteri aliate și asociate și România, și anume: a asigura locuitorilor, fără deosebire de rasă, de limbă sau de religie, aceleași garanții de libertate și de dreptate, ca și celorlalți locuitori din ținuturile ce fac parte din Regatul României. [...]

Art. 9. Înaltele Părți Contractante vor invita Rusia să adere la tratatul de față, de îndată ce va exista un guvern rus recunoscut de ele. Ele își rezervă dreptul de a supune arbitrajului Consiliului Societății Națiunilor toate chestiunile care ar putea fi ridicate de guvernul rus cu privire la detaliile acestui tratat, fiind bine stabilit că frontariile definite de acest tratat, precum și suveranitatea României asupra teritoriilor pe care le cuprinde nu vor putea fi puse la discuție.

"Monitorul oficial", din 8 august 1922

III. VIAȚA COTIDIANĂ ÎN PERIOADA INERBELICĂ

3. 1. *Restaurante, librării, magazine*

Primele două automate *Herdan* au fost în blocul Aro și în Bulevardul Academiei, vis-a-vis de librăria "Cartea Românească". Clientul își lua frugala hrană lângă niște măsuțe dimensionate pentru înălțimea statului în picioare. Ceva mai târziu, automatul *Herdan* își avea în Calea Victoriei în fața Palatului Telefoanelor o clădire cu trei nivele. La parter clientela stătea și consuma în picioare, la cele două etaje erau mese cu scaune, iar fetele în uniformă luau aici comenzi și serveau ca la restaurant. Numele de automat era impropriu, dar își avea originea într-o altă întreprindere care buctase cu un an înainte de sosirea mea în București. Fusese un automat după model american instalat în clădirea de sub terasa Cercului Militar unde acum se află o sală de expoziție. Acolo se proceda cu introducerea unei fise într-un aparat și apăsând pe buton se declanșa servirea mecanică a gustărilor și băuturilor afișate. În acel loc își făcuseră vad boema bucureșteană și i-am auzit de multe ori pe Jebeleanu, pe Horia Groza și pe Eugen Ionescu, pomenind de întâlnirile lor de la automat. Se cita și o bătaie între doi concurenți la grațiile unei tinere, invitate a grupului, conflict din care Alfons Adania a ieșit pământ, tras de păr și cu expurgări de sânge pe nas. Cum clientelei statornice a acelui automat îi fluiera de obicei vântul prin buzunare, a sosit curând și falimentul. Dar noțiunea de automat a rămas și anexa fabricii *Herdan* a preluat-o, asigurându-i succesul. Pentru alte gustări frugale, cu economie de timp și bani, centrul Bucureștilor mai avea câteva puncte. Era bodega *Mercur* din pasajul *Imobiliara*, cu produse din carne, consumate în fața bufetului, în picioare, apoi bodega *Dragomir Niculescu* cu vestitele pateuri cu ciuperci și bere Lowenbrau și plăcintăria *Tic-Tac* de pe bulevardul Elisabeta, cu prostiile ei de foetaj fin cu carne și brânză, asociate vinului negru la sfert sau la pahar. Cât despre vestitele restaurante ale centrului, ele erau *Capșa*, *Enescu*, *Continental*, *Modern*, *Athénée Palace* și *Cina*.

Pentru cealaltă hrană, de care boema nu era mai puțin flămândă, pe un perimetru între Ateneu și Poșta Centrală, figura o constelație de librării, în frunte cu *Cartea românească* și *Alcalay*, una pe Bulevardul Academiei, cealaltă în colțul unde

se întâlnea Calea Victoriei cu bulevardul. Cea dintâi era un patrulater uriaș, având în față tarabe și rafturi cu cărți, iar în partea din fund manuale școlare, rechizite și papetărie. La cărți literare șeful de raion era un bărbat oacheș, cu părul pana corbului și mișcări iuți, pe nume Mișu Brandeski, renumit pentru atenția pe care o arăta clientului, dar și pentru cunoștințele lui despre marfa pe care o vindea. Cu toți scriitorii, Mișu se dovedea a fi prieten. De la parterul librăriei o scară largă ducea la demisol unde era secția franceză sub grija mult simpaticiei domnișoare Mitzi, o femeie fără vârstă, în ținuta ei severă de Schwester, dar cu o inimă de aur. Dădeai acolo de o odaie mare, în mijlocul căreia se afla adâncitura unui cerc de beton în formă de cupă, cu raza de doi metri, în care se aflau cărți ale clasicilor francezi, în ediții populare și la prețuri derizorii. Se putea cumpăra, de pildă, *Le genie du christianisme* în două volume pe prețul a două feluri de mâncare de la automatul *Herdan*.

La librăria *Alcalay* din apropiere, în rolul lui Mișu de la *Cartea românească* se afla un domn Iulius, bătrânel cu părul grizonat și fața palidă, care răspundea de cartea străină (franceză). La orele prânzului, era știut, își făcea aici apariția, aproape zilnic, E. Lovinescu. El se întorcea atunci de la Liceul Mihai Viteazul, unde predă limba latină, venind cu tramvaiul 14, la care avea abonament. Cobora la stația de la Universitate, iar după conspectarea noutăților din librărie și întâlnirea cu unii cunoscuți, drumul lui spre casă făcea totdeauna un mic ocol prin Cișmigiu. Între aceste două mari centre de difuzare a cărții, apăruse prin '33, tot pe Bulevardul Academiei, noua librărie *Cultura Poporului*, condusă de figura elegantă, simpatcă și ușor prețioasă a lui Virgil Montăureanu, care lucrase înainte la librăria *Socec*. Prăvălia lui era mică, dar des vizitată de scriitori, puși aici la curent totdeauna cu noutățile pariziene. Montăureanu era prieten și cu poeții cei mai tineri din avangardă, Gherasim Luca, Paul Păun și eseistul D. Trost, pe care-i cunoscusem și eu la revista "Azi", și el îi recomanda la toată lumea. Când mi-a apărut prima carte știu că într-o zi Montăureanu m-a întâmpinat cu fireasca lui seninatate, spunându-mi că un client al lui, pe nume Cluceru, mă roagă să-i semnez un autograf.

Pe Voronca îl întâlneam des în acest loc și odată ieșind din librărie împreună cu el m-a apucat de braț și cu mare parapon mi-a suflat la ureche nervos:

- Dragă prietene, este unul zis Sașa Pană care mă imită într-un mod revoltător! Ce pot face în fața acestui jaf? Am căutat să-l liniștesc, spunându-i că de unde nu-i, nici Dumnezeu nu are ce lua, iar de acolo de unde se produce din plin și prisosește, cum e cazul în atelierul poetic al lui Voronca, se mai înfruptă și străinii. Iar acel "unul zis Sașa Pană " cum îi spunea el, i-am amintit că era prietenul său devotat care-și cheltuia toate salariile pe costurile revistei "Unu" și pe cărțile tipărite sub egida aceleași publicații avangardiste. M-am mirat însă că într-o echipă atât de puțin numeroasă cum era cea de la "Unu" existau asemenea tensiuni. Alte vaduri ale literii tipărite mai erau: librăria *Socec* la parterul magazinului *Galleries Lafayette*, apoi o altă librărie mare pe Lipscani, librăria *Hasefer* în pasajul din fața Prefecturii de Poliție și librăria Editurii *Ignat Hertz* de la începutul Căii Victoriei. Tot pe Calea Victoriei, mai sus, în fața Ateneului, la parterul hotelului *Splendid* funcționa *Librăria franceză*, iar ceva mai încolo lângă Cofetăria Nestor, la un hochparterre, *Librăria Italiană* și peste drum de ea, librăria de cărți bisericești Pavel Suru. La *Librăria Italiană*, în afară de cărți erau expuse ades reproduceri după opere de artă, stampe și obiecte de artizanat, iar la *Hasefer* figurau uneori expoziții de pictură.

Celelalte case de comerț ale Bucureștilor din acel timp își aveau și ele faima și numele lor de răsunet. De pildă, rege al produselor de băcănie era Dumitrescu – Militari și alții cu nume ca Ion Ubu Mocanu, Stelian Petrescu sau Dinischiotu, toți aflați pe lângă Piața Mare, locul unde pictorul Steriade concepușe celebra lui pânză *Spoitorii*, un șir de trențăroși cu uneltele muncii lor pe umăr, proiectați lângă un perete. Tot pe una din străzile de lângă piața își avusese lăptăria Gheorghe Dinu (Stephan Roll) cu ani înainte acolo și stâlpii avangardei, Vinea, Iancu, Milița, Maxy, făcuseră agape în cinstea lui Brâncuși, la o primă vizită a acestuia în țară...

În comerțul de țesături de toate soiurile, alături de *Pop* și *Bunescu*, conducea patronul unui mare magazin cu etaje, pe nume Athanasiu, cunoscut sub parola ilustrată "*La vulturul de mare cu peștele în ghiare*". Magazine cu confecții vestimentare erau multe, dar în fruntea lor, cu produse de mare calitate, se situa Cehoslovaca din bulevardul Elisabeta. Case vechi cu tradiție în materie de manufactură fină mai erau *Sigmund Prager* din Calea Victoriei și un alt *Prager* pe strada Carol, lângă Poșta Centrală, apoi magazinul *Fain* unde găseai pulovere și fulare de lână scoțiană. Tot pe fostul Pod al Mogoșoaiei mai existau până prin '35

două magazine ce ființau de dinaintea primului război, *Furnica* și *Țăranca*, cu țesături naționale și cu mobilă. Cunoscuta firmă de încălțăminte *Carabela* mai avea produse prin prăvălii, dar îi luase locul cu avânt sporit producția fabricii *Mociornița*, marfă rezistentă și de calitate, dar și cu prețuri mari. Cizmarii care lucrau comenzi și concureau cu artizanii italieni de mare faimă erau Schul și Ștefan Mihailescu, iar mai târziu un sas brașovean cu prăvălia pe strada Brezoianu. Pardesie și alte haine de comandă la *Neuman* și la *Neuwirth*, cravate la *Brummell* și pălării la *Drăgănescu* pe Regală. De pe Calea Victoriei, la finele deceniului patru, au disparut și două mari farmacii de până atunci, una era *Chihăiescu*, situată pe porțiunea dintre strada Știrbei Vodă și Berthelot, iar a doua în dreptul Pieții Amzei, avea o firmă enormă cu titulatura "*La ochiul lui Dumnezeu*". Bucureștii găzduiau și o fabrică de clopote, patron al bronzului cântător fiind Ionescu zis Clopotaru, și o prosperă industrie de plăci ceramice, proprietate a domnului Zwiebel, un septuagenar, elvețian de origine, falnic, și cu o barbă albă de apostol. Era una din figurile orașului, după care lumea întorcea capul.

Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, București, Editura Albatros, 1998, pp. 216-221

3. 2. Din activitatea și preocupările liderilor politici

Marti, 16 aprilie 1940. Ca să scape de discuții cu prietenii în jurul cazului Mihalache, Lupu a plecat la Valea Călugărească, la fratele său, împreună cu Costache. Se va reîntoarce la noapte. Pe la 9 dimineața trece să mă vadă Ghiță Pop, cu care am o lungă discuție privitoare la Mihalache și la alți câțiva prieteni din partid. Cu Gh.P. sunt prea bun prieten, iar el joacă un rol prea important printre prietenii ardeleni ai lui Maniu, pentru a avea secrete față de el. L-am pus deci în curent cu tot ce știu eu în chestiunea Mihalache, precum și /cu/ discuția de ieri dintre el și Lupu. A rămas profund impresionat. El e convins, ca și mine, că Mihalache e hotărât să capituleze, întrucât nu poate rezista presiunii prietenilor săi, decizi să-și apere pozițiile în aparatul de stat. El învinovățește, în special pe Răducanu, "un mare rechin, înglodat într-o sumedenie de consilii de administrație" și pe Madgearu, "care

are și el mari interese de salvat, printre care și pe finul său Auschnit, de la care a încasat mulți bani în anii din urmă”. Ghiță Pop pretinde că știe precis toate aceste lucruri și că pe lângă “banii serioși plasați în străinătate, tot cu bani de la Auschnit, și-a cumpărat, recent, via din Dâmbovița, unde face în prezent mari lucrări de amenajare”. “Dacă Mihalache ajunge la o înțelegere cu Carol, continuă Gh.P., atunci Madgearu speră să-l scoată din închisoare pe Auschnit”.

“Din nenorocire, spune Gh.P., pe lângă șeful nostru mai sunt încă două persoane tot atât de oportuniste și lipsite de scrupule, ca și Madgearu, e vorba de Mihai Popovici și de Ionel Pop; îmi pare foarte rău că trebuie să-ți spun acest lucru, însă îmi ești prea bun prieten și vom avea multe de făcut împreună, în viitor, pentru a nu te pune în curent cu aceste puncte slabe din partidul nostru”. După el, cel mai primejdios este Mihai Popovici, “incorect până peste cap”, care “îl terorizează deseori pe Maniu, bineînțeles, fără să-l poată influența, întrucât Șeful îl cunoaște foarte bine”. “Ionel Pop este un oportunist, gata pentru orice tranzacție pentru a-și menține posturile gras plătite (Ghiță Pop înșiră următoarele posturi: membru în Consiliul de Administrație al Băncii Românești, în întreprinderile Arădene ale baronului Neuman, în Consiliul Societății de Zahăr de la Bod (Brașov), plus câteva bănci din Cluj, Sibiu și Timișoara!) sub pretext că din banii care-i încasează ajută partidul și chiar și pe Maniu. Ghiță Pop este indignat pur și simplu de această insinuație pe care Ionel Pop o lăsa să se răspândească printre prietenii noștri ardeleni, care nu îndrăznesc s-o aducă la cunoștința Șefului”. “Din fericire, continuă el, Maniu nu se ia după capul nimănui, iar Mihalache își face mari iluzii, când își închipuie că ducându-se cu Mihai Popovici și cu Ionel Pop va reuși să-l convingă pe Maniu”. Aflu cu această ocazie că ieri la prânz a plecat la Cluj și Ionel Pop. Ghiță Pop face o legătură între plecarea lui Mihalache și a lui Ionel Pop în același timp. “Eu, în locul Șefului, continua Gh. P., n-aș tolera aceste situații și aș cere nepoților și rudelor să se mulțumească cu situații modeste onorabile”. Prietenul meu n-are păreri bune nici de nepoții ceilalți, Boilă Îndeosebi, Zachi. Pentru prima dată, un prieten ardelean m-a introdus în atmosfera din jurul lui Maniu, ceea ce m-a impresionat mult și m-a făcut să-l stimez și mai mult, de azi înainte pe Ghiță Pop.

Nu mai ies din casă toată ziua. Scriu la *Jurnal* și citesc presa. Anglia a minat Marea Baltică, blocând astfel flota germană. Trupe engleze și franceze debarcă

mereu pe coasta Norvegiei, în timp ce aviația lor bombardează fără încetare navele și trupele germane. Să fie oare adevărată expresia lui Carol că "Hitler și-a găsit mormântul în Norvegia"? După cele întâmplate la Narvik și la Bergen s-ar părea că are dreptate!

Pe plan intern vizitele cu tam-tam pe care Giurescu cu soția și cu o ceată întreagă de irozi, costumați în uniformele multicolore ale F.R.N.-ului și cu tot felul de tinichele pe piept, colindă orașele italiene ovaționând pe Mussolini și preaslăvind pe "cel mai mare rege al Europei". [...]

Miercuri, 17 aprilie 1940. Onoare regelui Norvegiei, Haakon, pentru frumusețea proclamației sale către popor. Presa din lumea întreagă se ocupă de marea înfrângere germană de la Narvik. Hotărât lucru, germanii s-au încurcat rău în țările scandinave. Presa americană anunță deja încheierea unui acord între guvernul american și ambasadorul Danemarcei, pe baza căruia Statele Unite au dreptul să ocupe baze militare în Groenlanda. Opinia publică din lumea întreaga continuă să blameze Germania nazistă.

La ora 11 mă duc la Lupu. Peste câteva minute sosește și Mihalache, foarte obosit și abătut. Ne închidem toți trei în birou, iar Lupu spune lui Nedelcu, omul său de serviciu, să nu primească pe nimeni. Mihalache ne povestește pe scurt discuția lui cu Maniu, spunând că el "face toate rezervele în ce privește acceptarea postului de consilier regal, dar că el nu se opune ca el să încerce o înțelegere cu Carol". "Eu mă opun categoric, i-a spus Lupu și sunt convins că faci o imensă greșeală pe care o vei regreta amar, foarte curând". "Mi-am dat cuvântul și mi-l țin, a răspuns Mihalache, în caz că voi fi înșelat, eu știu ce am de făcut". Despărțirea a fost emoționantă pentru că Lupu l-a sărutat izbucnind în hohote de plâns fără să mai poată scoate o singură vorbă. Mihalache era și el emoționat, dar a fost mai tare și n-a scos o lacrimă. Când am ieșit din birou, sufrageria lui Lupu era plină de prieteni: Mihai Răutu, Hoiescu, St. Mihăilescu, Serdici, Leon, Negrei, Teodorescu-Braniște, d-na Ella Negruzzi etc. Mihalache a dat mâna cu toți și a ieșit, însoțit de mine și de Răutu, care ne invitase la dejun.

La masă am fost numai noi trei și d-na Răutu. Mihalache s-a întreținut aproape tot timpul numai cu mine. La început mi-a reproșat că eu l-am influențat pe Lupu să fie atât de categoric în contra acțiunii întreprinsă de el. M-am apărat cu

tărie, arătându-i că n-am avut nici un rol, întrucât Lupu e convins, ca de un adevăr matematic, că el face o imensă greșeală încrezându-se în cuvântul unui mare mincinos.

Ioan Hudiță, Jurnal politic.1940, Studiu introductiv și note de acad. Dan Berindei, Iași, Institutul European, 1998, pp. 121-122

3. 3. Mihail Manoilescu despre modul de viață al românilor

În vremea noastră, năzuința spre viață largă și spre trecerea zilei de azi înaintea zilei de mâine a fost favorizată poate și de experiențele repetate și atât de rele pe care le-au făcut cei care au agonisit, în raport cu cei care au cheltuit. Inflația excesivă de la războiu încoace, diferitele feluri de conversiune - ca și împrumutarea însăși care a însemnat o lovitură mare dată spiritului de acumulare – au creat un anumit scepticism față de garanțiile pe care le poate oferi averea.

Din tot ce s-a petrecut de la războiul mondial și până acum în România, înțeleptul a putut trage concluzia că *“rentează” mai bine să fii risipitor decât econom* și că debitorului i se rezervă bucurii și surprize plăcute, care nu-l așteaptă niciodată pe creditor. Cei din urmă douăzeci de ani au fost desigur la noi mai mult era greirilor decât a furnicilor.

Fără a voi să facem elogiul risipei, putem să relevăm și unele aspecte simpatice, în ușurința cu care se cheltuiesc banii în România.¹

Românul vorbește cu o admirație neeconomisită de omul care “știe să trăiască”, iar “băiatul de vieață” – tip specific românesc – este desigur mai simpatic, mai uman și mai nevinovat în toată ființa lui, decât tipul pe care francezul îl numește “bon vivant”, iar germanul “Lebemann”.

Conceptia estetică a vieții, pe plan vulgar, înseamnă a înțelege traiul ca o petrecere. Cât de caracteristică și cât de românească este noțiunea intraductibilă de “chef”, care nu poate fi transpusă exact, nici prin cuvântul francez “la noce”, nici prin

¹ De altfel, burghezia înseamnă – la egalitate de venituri cu alte clase – “un mod superior de a trăi”. Celebru apologist al bucătăriei, Brillat Savarin, ghicea clasa socială a fiecărui om după ... menu-ul său (n. a.)

cel german "Bummel"! Cheful este o manifestare, în același timp egoistă și generoasă; el înseamnă ignorarea pentru o clipă a grijilor și răspunderilor; el exprimă în chip culminant și simbolic psihologia lui Petronius¹ în ediție populară românească. Românul adevărat nu este niciodată meschin și își râde de aceea dintre compatrioții lui – cum sunt unii ardeleni – care arată deprinderi raționale și cumiți în administrarea cheltuielilor lor. Ideea românului despre avere și venit este epicuriană; scopul acestora este consumul cu toate bucuriile lui.

Năzuința spre lux și confort este irezistibilă, nu numai în burghezie ci chiar și în clasa mijlocie și în țărănime² De câte ori poate, românul "se aruncă" spre îmbrăcăminte de mătase, spre case frumos mobilate și mai ales spre automobile.³

Dar o burghezie care imită boierimea de altădată și trăiește o viață de stil *supra-burghez* și supra-dimensionat față de mijloacele sale creiază o mare nestabilitate socială și prezintă un mare procent de căderi individuale.

Iată de ce *burghezia românească nu este burghezie în una din trăsăturile cele mai esențiale*; pe când Occidentul pune preț pe *agonisire*, pe *siguranță* și pe *viitor*, burghezia noastră pune preț pe *cheltuială*, pe *satisfacții* și pe *prezent*. Pe când burghezii din Apus lucrează pentru copiii lor, burghezii români lucrează prea adeseori numai pentru ei înșiși.

Mihail Manoilescu, Rostul și destinul burgheziei românești, București, Editura Cugetarea-Georgescu Delafras, 1942, pp. 306-307

¹ Caius Petronius Arbiter, scriitor latin (?-66 d.Hr.), identificat cu senatorul epicurian supranumit "arbitrul eleganței" și presupus autor al romanului de moravuri *Satiricon*.

² Teza luxului burgheziei noastre este atât de banală, încât nu merită să o mai dezvoltăm aici. Reținem numai observația că luxul este la noi un element de imoralitatea socială mai grav decât oriunde prin Caracterul său provocator, în contrast cu sărăcia neobicinuită a masselor. (n.a.)

³ Nu există țară în lume în care luxul automobilelor să fie mai disproporționat, decât în România. El reprezintă o demnă moștenire a luxului tradițional, al trăsurilor care făceau pe vremuri gloria și farmecul Bucureștilor. Automobilul concentrează în el toate aspirațiile burghezului român: el oferă bucuria liniilor elegante, îngăduie să treci vertiginos în revistă natura și, în sfârșit, permite să te arăți tuturor în situația unui om cu mijloace. Astfel, înclinările spre *estetică*, spre *poezie* și spre *vanitate* sunt satisfăcute în același timp, de această minunată creație a vieții moderne. Automobilul a fost parcă inventat pentru burghezia românească. De aceea la ispita unei mașini nu există nici zei și nici...zeițe care să poată rezista. (n.a.)

3. 4. Scriitorul Mihail Sebastian despre preocupările sale intelectuale și sentimentale

Vineri, 5 ianurie 1940 De la Breslau (dirijor Abendroth), *Variațiuni și fuga* de Reger pe o *temă de Mozart* - și pe urmă un *Concert pentru pian și orchestră în re* de Mozart (K.537), pe care cred că nu-l cunoșteam. Am încercat să-l ascult măsură cu măsură. Totul mi s-a părut cântător, "cantabil", plin de ușurință. Din *andante* detașam o frază care putea fi o adevărată romanță.

Azi după-masă, cu totul pe neașteptate, *Sonata* de Franck, pe unde scurte, de la Berlin. O ascult totdeauna nu numai cu plăcere, dar cu¹ sentimentul că-mi este favorabilă, ca un presaj², ca o promisiune.

Luni, 8 ianuarie 1940 Două admirabile zile de schi, la Sinaia – sâmbătă și ieri. Sâmbătă am făcut exerciții de slalom pe terenul de la popicărie, iar duminică dimineața – cu Comșa și Lereanu – am fost la Stâna Regală. Zăpadă mare, exagerat de mare, care era o bucurie în sine (ce plăcere să te tăvălești în ea, să cazi, să te ridici!), dar nu prea lăsa să facem mare lucru din punct de vedere tehnic. A trebuit să lucrăm serios vreo două ore până să ne bătătorim o pârtie pentru exercițiile noastre de slalom – și pe urmă încă a mers destul de greu, poate și fiindcă eram foarte obosit.

De la Stână, peisajul este de "haute montagne". Caraimanul se vede foarte apropiat, Clăbucetul e peste drum, iar în fund, Postăvarul și Piatra Mare. Era un soare divin. Închideam ochii și rămâneam minute întregi fără nici un gând.

Marea voluptate a fost însă întoarcerea la Sinaia. Aveam o pârtie lungă; cu zăpadă excelentă, destul de adâncă pentru ca mișcările de viraj să prindă ușor. E aceeași pârtie pe care acum trei ani, când mi-am pus schiurile pentru prima oară, am căzut de atâtea ori, mai ales la cotituri. Acum a mers cu o extremă ușurință. Îmi dau seama că nu e o ispravă de schi fiindcă nu pune nici o problemă și nu ridică nici o dificultate – dar plăcerea e nespusă. Tot timpul am coborât în viteză, cântând.

Miercuri, 10 ianuarie 1940 De la Viena, un *Quatuor pentru pian și coarde* de Mozart (K. 493).

¹ Anulat: "satisfacția de" ..

² Se distinge, anulată, ortografierea franceză a cuvântului "pressage".

Vineri, 12 ianuarie 1940 Aseară, de la Breslau, un concert de Mozart pentru flaut și orchestră.

Alaltăseară, de la Deutschlandsander, *Simfonia* de Mozart *pentru două orchestre* (pe care am auzit-o prima oară acum vreo doi-trei ani dirijată de Scherchen) și pe urmă un lucru despre care nici nu știam că există: *Les Djins*, poem simfonic pentru pian și orchestră de Cesar Franck.

Ascult cu neplăcere, ba chiar cu remușcare, posturile germane, chiar când dau muzică. Ceea ce se întâmplă acum în Polonia cu evreii ocupați de hitleriști este dincolo de orice oroare.

Luni, 22 ianuarie 1940 Multă muzică toată săptămâna, și de tot felul. Ca de obicei, Bach, Mozart, Beethoven. Într-o seară, un poem simfonic de Franck, foarte frumos, *Psyche*.

Zoe, pe care n-am mai văzut-o de atâta vreme și cu care mi se părea că nu mai am nimic în comun, a fost la mine sâmbătă seara, înainte de plecarea ei la Brașov, intrigată, iubitoare, frumoasă, bună de ținut în brațe, caldă, catifelată. Puțin mai sceptic să fi fost – și n-aș fi avut să-i reproșez nimic acestei seri, pe care n-am căutat-o și nici n-o așteptam.

E o fată deosebită, Zoe, chiar în pitoreștile ei defecte și în dezarmanta ingenuitate cu care face unele lucruri odioase (obiectiv "odioase", cum e de exemplu întâmplarea cu amantul lui Tantzi Cocea, de la care ea, Zoe, primește bani).

Duminică, 28 ianuarie 1940 [...] Aseară, de la Paris, din nou *Quatuorul* de Ravel, care îmi place mereu mai mult.

Azi-dimineață, de la Paris, o sonată de Mozart (foarte beethoveniană mi s-a părut) și pe urmă, de la Berlin, un trio delicios tot de Mozart. În sfârșit, de la București, a patra simfonie de Beethoven.

Zoe îmi telefonează serile de la Brașov. Nici plecarea asta nu va fi ruptura pe care o decisesem?

Miercuri, 21 februarie 1940 La Brașov, o zi de mare amor. Zoe, drăguță, iubitoare. Singuri la Scheeser¹, aveam impresia că suntem departe de oraș. Îmi place uneori să mimez fericirea.

Leni, zărită un moment în camera ei, la "Aro". Mi s-a părut deosebit de urâtă.

¹ Bogată familie brașoveană, finanțatoare a boemei românești, posedă o vilă sub Tâmpa.

Coincidență amuzantă, prezența noastră - Leni, Zoe, eu - la Brașov, în aceeași zi. Ca în ultimul capitol din *Accidentul*.

Luni, 26 februarie 1940 Amantul lui Tantz Cocea (acel "Miciu" de care-mi tot vorbește Zoe) este Ciulley. Prin urmare Zoe primește bani de la Ciulley! Destăinuirea mi-a făcut-o Gina Cocea¹, care a fost într-una din serile trecute la mine, împreună cu Ghiță Ionescu.

Nae Ionescu întâlnit sâmbătă seara la Atheneu (foarte frumos concert Walter Giesecking). Mi-a făcut mare plăcere să-l văd și ne-am înțeles să-l vizitez într-o dimineață.

Ieri, la Buzău, pentru "bris-ul"² băiatului lui Marcu. Recepție amuzantă de provincie. M-a interesat tot ce mi-a spus doctorul Brofman despre meseria lui de specialist în avorturi. De întrebuițat într-o zi într-un roman.

Seara Au venit primele exemplare de la tipografie³. Am tăiat un volum, răsfoidu-l. Sunt liniștit – dacă nu chiar indiferent, ceea ce ar fi prea mult. Oricum, îmi face plăcere să văd cartea asta nouă pe birou.

Mihail Sebastian, *Jurnal, 1935-1944*, Text îngrijit de Gabriela Omăt. Prefață și note de Leon Volovici, București, Editura Humanitas, 1996, pp. 256-263

3. 5. Timpul liber petrecut de un profesor universitar

Câteodată venea la gard, sau la pod, la Chirnogi, și Mihail Sadoveanu, uneori și Haralambie Polizu, cunoscutul artist. Într-o zi s-a nimerit să fim câteși-patru: Polizu într-un cap, eu în celălalt, iar Costăchescu – "Jorj", cum îi spuneam noi, luându-ne după soția lui, Germaine, franceză de origine – și "conu Mihai" la mijoc. La început, în primul ceas, conu Mihai a dat continuu la crap, dar cu pluta – o plută mare, umflată, cât o ceapă, care greu se afunda – și n-a prins nimic, în timp ce noi toți

¹ Gina Manolescu-Strunga (scurt timp căsătorită cu Petru Comarnescu) era soția lui N. D. Cocea.

² In ebraică, "Brith mila", ritualul de circumcizie, moment esențial în existența iudaică.

³ Este vorba de romanul *Accidentul*, apărut la Editura Fundațiilor Regale

ceilalți aveam câte doi-trei ciortani în juvelnice. După un ceas, s-a răzgândit, a înlocuit undița cu plută printr-una de fund și apoi, tacticos, a întrebat: "cine-mi dă și mie o bucată de mămăligă?". Costăchescu, fiind vecin cu barca, s-a oferit el și conu Mihai a început, după aceea, să prindă. Spre prânz, ne-am trezit cu o laie de țigani, care, căutând un loc bun să se așeze, au început să se certe; am înțeles că era vorba și de o fată tânără, din laie, care fugise. Sadoveanu sta liniștit în barca lui și nu dădea nici un semn că ar auzi sau l-ar interesa cearta lăieților. Dar după câțva timp am citit într-un volum nou de nuvele ale lui, o bucată care reda, sub formă literară, acea zi de pescuit la Dunărica. Multe zile frumoase am petrecut aci, la gard sau la pod, în special primăvara, înainte de perioada oprită (de obicei 15 mai – 15 iunie), și apoi toamna. Erau dimineți de primăvară când un adevărat concert se desfășura în lunca Dunării. Mulțime de cuci se îngâneau, și de prepelițe; din toate părțile auzeai glasul lor.

Am pescuit și la Spantov, unde-și avea așezarea, într-o frumoasă casă acoperită cu stuf, inginerul agronom Postelnicu, administratorul unei moșii locale; soția lui era fiica fostului ministru plenipotențiar francez la București, Blondel. Casa avea încăperi spațioase și cuprindea o seamă de lucruri caracteristice din țările europene și extraeuropene, pe unde fusese, în cariera lui diplomatică, Blondel. În fața casei era un lan de in; într-o dimineață – înflorise tocmai inul – am avut impresia că scoborâse o bucată de cer pe pământ: așa de frumoasă era culoarea albastră a lanului. Lângă casa Postelnicilor era și un fir de apă care uda orezăria; la gura lui, acolo unde se varsă în Dunăre, dădeam la șalău; era un loc bun, deoarece pe firul apei coborau și peștișori, pe care-i așteptau, la pândă, șalării fluviului. Aveam cârlige argintii care, când erau purtate prin apă, ca să se moaie gutul sau nylonul, dădeau impresia unui peștișor. Așa încât, de câteva ori, mi s-a întâmplat să prind șalău, numai cu cârligul gol, fără nadă.

Am pescuit ani de-a rândul, și în balta Brăilei, pe gârla de la Muguroaia, la sud de lacul Ulmu, în partea de răsărit a bălții, apoi pe gârla Gingărășoia, în partea de apus, unde veneam cu un grup de prieteni, cu doctorii Gogu Tătăreanu, Titel și Nelu Vereanu, cu juristul Adrian Ghinescu, o dată și cu preotul Valeriu Ciurea din Moroieni, cumnatul acestuia din urmă. Dormeam noaptea în baltă, sub câte o colibă de stuf, cu un foc mare la gura ei și ascultam întâmplările adevărate ale bălții și

sălbăticiunilor ei, povestite de un gospodar din Muguroaia, Nicolae Cuca, un adevărat "om al naturii". Vânător și pescar neîntrecut, știa să imite glasul tuturor viețuitoarelor, știa să le "cheme", le cunoștea obiceiurile și sălașele. Altfel, slobod sau "buruenos" la vorbă, agrementa genealogic foarte des; nu se temea de nimeni și de nimic. Avea vite în baltă, care mai tot anul umblau libere, agonisindu-și hrana; făcea și agricultură și nu se dădea în laturi de la un pahar și chiar mai multe de vin sau de rachiu. Doctorul Tătăreanu, un excelent igienist, era omul cel mai meticulos din câți am întâlnit în viața mea. Când pleca în baltă, bagajul lui cuprindea tot felul de lucruri și lucrătoare utile, bine rânduite, așa încât, la el era nădejdea pentru orice caz neprevăzut. Sub o aparență cam rigidă, avea în realitate o inimă de aur; gata să ajute oricând, se bucura de multă simpatie atât în cartierul lui, în București, cât și în județul Ilfov și în balta Brăilei. A murit de inimă, fără veste, acum doi ani. Frații Vereanu, moldoveni de fel, din Botoșani, cu rude la Piatra Neamț, sunt, cum spune românul, buni "să-i pui la rană". Unul, chirurg – Titel -, profesor la Universitate, binecunoscut în țară și peste hotare în domeniul chirurgiei infantile – e ceea ce se chiamă de inițiați "o pușcă", practicând vânătoarea de mai bine de cincizeci de ani; când și când, e și pescar, iar de când a prins pe Gingărășoia un ciortan mai mărișor, pretinde chiar că e specialist și în acest domeniu. Hâtru, bun de glume, e o plăcere să-l ascuți; are și "lipiciul" moldovenilor. Frate-său, Nelu, foarte bun internist, de asemenea membru al corpului didactic universitar, e medicul meu curant; a devenit un adept al breslei pescarilor sportivi, practicând această frumoasă îndeletnicire atât la munte, cât și la balta și în limanurile de lângă coasta dobrogeană a mării. Pe Adrian Ghinescu, de fel din Poiana Țapului, județul Prahova, l-am cunoscut grație "Istoriei Românilor". Publicasem primele două volume și, în vacanța de Paște, în 1938, pornisem, împreună cu soția mea, într-o excursie cu vaporul, la Constantinopol și la Atena. Plecarea din Constanța avusese loc, conform orarului, la miezul nopții. A două zi dimineața, pe când stăteam pe covertă, așteptând să ne apropiem de Bosfor, văd înaintând spre mine un tânăr înalt, blond, bine făcut, și elegant îmbrăcat, care îmi spune: "sunt unul din lectorii lucrării dumneavoastră *Istoria Românilor* și am venit să vă spun câtă plăcere mi-a făcut lectura acestei cărți".

Am fost bucuros să-l cunosc și vorbind în timpul excursiei cu el mi-am dat seama de calitatea fină a spiritului său și de cunoștințele variate ce avea. Bun schior,

încă din copilărie, a devenit și vânător și pescar și este azi unul din cei mai buni cunoscători ai vânatului de munte și de baltă. A și publicat articole despre vânatul nostru într-o revistă de specialitate din Franța. Preotul Valeriu Ciurea, mare pescar de păstrăvi, e tipul preotului gospodar. Are o frumoasă casă la Moroieni, în județul Dâmbovița, cu o grădină de meri, de peri și de flori; a avut mai înainte și o prisacă, numărând o sută de stupi, pasionându-l apicultura.

N-am ocolit nici râurile și lacurile din câmpia munteană; am pescuit în Argeș, apoi în lacul de la Tâncăbești – unde am prins, la mulinetă, cel mai frumos exemplar de știucă din cariera mea de pescar sportiv: avea patru kilograme și un sfert și numai cu mare greutate am izbutit s-o aduc la mingioc, a cărui coadă mi-a îndoit-o puțin, și apoi în juvelnic. Am pescuit în lacurile de la Snagov și Căldărușani, în acest din urmă loc, având drept fundal mănăstirea ridicată de Matei Basarab. În râurile de munte, am prins păstrăv pe Teleajen și pe Telejenel, afluentul primului, însoțit întotdeauna de un localnic, Ion T. Ciripoiu, poreclit "Vidra", bun cunoscător nu numai al tuturor doliilor și cotloanelor râurilor, dar și al sălbăticiunilor pădurilor. Ani de zile, în timpul verii, plecam din Cheia, frumosul cătun de pe Teleajanul superior, cu vreo sută de gospodării, suiam pe Moldoveanul, înfățișătoarea coamă prelungă acoperită cu codru des, mergeam o bucată pe creastă sau slemne, coboram devale până la pârâul care desparte Moldoveanul de "piciorul" Zăganului, suiam pe acesta cam pieptiș la început, apoi mai blând și coboram în fine în valea Telejenelului. Pescuiam aci două zile, de dimineața până seara, dormind în cabana de vânătoare din Valea Stânei.

Constantin C. Giurescu, Amintiri, vol. I, București, Editura Sport-Turism, 1976, pp. 222-225

3. 6. Imaginea Bucureștilor și a bucureștenilor

După ce despachetară, iesiră în balcon să vadă priveliștea. Se treziră în fața Palatului Regal. Imediat sub ei, intactă în mijlocul demolărilor, se afla o bisericuță cu cupole aurite și cruci bătute cu pietre prețioase. Dar dincolo de frumusețea bizantină

a bisericii și de fațada Palatului, de o grandoare evidentă, restul clădirilor erau o îngrămădire de locuri comune și contururi mediocre. Și multe din ele erau în ruină.

Era după-amiaza târziu. Ninge ușor dintr-un cer ușor colorat de un apus portocaliu. În timp ce priveau, clădirile se dizolvau în amurg. Se aprindeau becurile pe străzi, unul după altul. Pe Calea Victoriei, la capăt, se vedeau primele vitrine luminate ale magazinelor.

Se auzi o trompetă din curtea Palatului.

- Știi ce spune? – o întrebă Guy. Ascultă!

„Veniți și adăpostiți-vă cail cu toții!

Veniți, adăpostiți-vă cail și dați-le niște porumb!

Sergentu-l va prinde pe cel ce n-ascultă –

Va fi biciuit și închis imediat într-o temniță neagră.”

Harriet nu mai auzise poezioara înainte și-l rugă s-o repete. În acest timp auziră un scârțâit dedesubt. Se deschisese ușa bisericii și lumina cădea pe pavajul acoperit de zăpadă. Se apropia o trăsură închisă. Două femei coborâră, arătând ca doi ursuleți în hainele lor de blană și cu cizmele tivite tot cu blană.

Intrând în biserică, își traseră vălurile pe față. Ceea ce se petrecea la picioarele lor, sub balconul lor, o mișca adânc pe Harriet. Se simți, pentru prima dată, implicată în viața acestor oameni. S-ar putea să stea șase luni aici, poate chiar un an sau mai mult. După atâta timp încetezi să mai fii doar un turist. Începi să-i consideri pe ceilalți vecini. Deci trebuie să te adaptezi.

Spuse tare:

- Puteam nimeri și mai rău. Măcar aici suntem în miezul lucrurilor!... Și simți că și el e mai impresionat de poziția aceea decât voia să admită.

- Ar trebui să cumpărăm câte ceva pentru apartament. N-am putea merge spre Dâmbovița?

- De ce nu?

Trimestrul se sfârșise și Guy era în vacanță. Fericit să iasă la o plimbare și să ia ceva în oraș, el spuse:

- Mai întâi mergem să luăm un ceai la *Mavrodaphne*.

Era cea mai nouă, cea mai scumpă și, pentru moment, cea mai la modă cafea bucureșteană. Mai fuseseră acolo, dar numai ca semn de apartenență la un grup. Mergeau unde se duceau și ceilalți.

Cafeneaua se afla pe o străduță ce dădea în Calea Victoriei, o stradă veche, renovată cu sticlă fumurie, metal cromat și marmură, astfel încât clădirile străluceau în lumina becurilor.

În vitrinele strălucitoare se vedeau mănuși și mici bijuterii franțuzești, îmbrăcăminte englezească din cașmir și pielărie italienească cu etichete ciudate ca: *pullover, chic, golf și five-o'clock*. Magazinele erau deschise până noaptea târziu.

Ferestrele enorme de la *Mavrodaphne* erau aburite, datorită căldurii dinăuntru și a frigului de afară. O gloată de cerșetori își stabiliseră deja adăpostul la intrare. Stăteau unul peste altul, adulmecând mirosul de ciocolată prin grătarul de la demisol. De câte ori intra cineva, se ridicau, într-un vacarm cumplit. Dincolo de ușă, în vestibul, clienții, își lăsau paltoanele la portar și un piccolo trebuia să le scoată șoșonii. Clienții erau obligați să intre în marile cafenele și restaurante ca într-un salon.

Când ajunseră soții Pringle, localul – cald, plin de arome, decorat cu sticlă fumurie, crom și piele roșie – era plin pentru *five-o'clock*, care, pentru majoritatea lumii de aici, însemna cafea sau ciocolată și prăjituri. Doar puțini luaseră obiceiul de a bea ceai. [...]

Tremurând ușor, Yakimov îi zise directorului:

- Dragul meu, nu e nevoie să faci asta! Am să merg eu însumi - vechiul meu prieten Dobbie Dobson o să-mi împrumute banii necesari. Doar să-l rog... Nu mi-am dat seama că ești neliniștit.

I se dădură douăzeci și patru de ore dar nu se duse imediat la Dobson, care devenise tot mai puțin doritor să-i împrumute bani, ci încercă mai întâi printre obișnuiții barului – Hadjimoscus, Horvath și Palu, ca de obicei, împreună.

Se adresă întâi lui Horvath:

- Dragul meu, trebuie să-mi achit o datorie și nu mi-au sosit încă banii! Nu-mi place să rămân dator... dacă ai putea să-mi împrumuți...

Înainte de a termina, Horvath făcuse un gest atât de elocvent, încât restul cuvintelor îi rămaseră în gât. Se întoarse spre Hadjimoscus:

- Crezi că aş putea s-o rog pe prinţesă...

Hadjimoscos râdea:

- *Mon cher Prince*, mai bine te rogi la lună! O ştii doar pe prinţesă... e atât de distrată, că nu poţi să nu zâmbesti. Şi apoi, obiceiul românesc este să nu mai dai înapoi banii împrumutaţi¹.

Yakimov îşi întoarse privirile rugătoare spre Cici Palu, un bărbat frumos, despre care se spunea că se descurca foarte bine pe cheltuiala amantelor. Palu făcu un pas înapoi şi privi în altă parte, având aerul că nu-l privea respectiva problemă. Disperat, Yakimov îngăimă:

- Nu poate nimeni să-mi împrumute un leu, doi?

Ca să-i oblige, comandă un rând, dar Albu clătină din cap. Ceilalţi zâmbiră dezaprobat la acest refuz, dar dispreţul lor era evident. Yakimov nu era acum cu nimic mai bun ca ei.

Până la urmă, fu obligat să meargă la Dobson, care acceptă să plătească, dar cu condiţia să-şi caute un adăpost mai ieftin.

- Mă gândeam să încerc la Minerva, dragul meu!

Dar Dobson nu voia să audă nici măcar de Minerva, nici de alt hotel. Yakimov trebuia să-şi găsească o cameră cu chirie undeva.

Aşa că în sâmbăta următoare, dimineaţa, după un ultim mic dejun, Yakimov plecă de la Athenee Palace. Îşi cără singur bagajele în hol, portarii uitându-se în altă parte. Chiar dacă ar fi vrut să-l ajute, atenţia le fusese distrasă de o nouă sosire, care îl făcu până şi pe Yakimov, aşa încărcat cum era, să rămână pe loc şi să se uite.

Era vorba de un cioroi de om, scund, cu părul alb şi pielea întunecată, într-un costum albastru cu dungii. Se mişca în zornăit de lanţuri. Avea un ochi acoperit, iar celălalt se rotea ager şi critic, trecând totul în revistă. Mâna stângă, prea mică, într-o mănuşă strâmtă de piele, era îndoită pe piept. Purta un lanţ de aur de la butonieră până în buzunarul pantalonilor. Un alt lanţ, mai greu, prinzându-i bastonul de încheietura mâinii drepte, lovea ritmic mânerul de argint al bastonului. Evident neinteresat de hol şi de cei prezenţi, se îndreptă spre recepţie şi strigă:

- Vreo scrisoare pentru căpitanul Sheppy?

Galpin, în drum spre bar, se opri şi el cu gura căscată.

¹ Sublinierea noastră

Yakimov zise:

- O figură uimitoare! Cine ar putea fi?

- A venit noaptea trecută, zise Galpin. Probabil, Serviciul Secret... Nimic nu poate fi mai bătător la ochi decât vechii membri ai Serviciului Secret Britanic!

Observând bagajele lui Yakimov, adăugă:

- Doar nu ne părăsești?

Acesta încuviință trist:

- Mi-am găsit un locșor al meu...răspunse el, și ieși la trăsură.

În dimineața aceea, o ninsoare timpurie plutea în aer ca puful de lebedă, formând un val deasupra peronului din fața hotelului. Era foarte frig.

Trăsura îl ducea pe Yakimov spre gară. Birjarul era un tip slab și fioros, iar calul, numai piele și os. Șfichiuit de bici, părea gata să-și lase oasele pe acolo, întinzându-se și înălțându-se. Din câteva răni deschise i se prelingea sângele pe coaste. Privindu-i mișcările ritmice ale crupei, o lacrimă îi apărui lui Yakimov în ochi, dar nu plângea pentru cal, ci pentru el însuși. Se retrăgea, forțat de împrejurări, din inima vieții bucureștene spre o mahala sordidă și nefolositoare. Se simțea nedreptățit de soartă. Parcă toata lumea se întorsese împotriva lui de la moartea lui Dollie. Nu-i mai rămăsese nimic din viața lor comună, nici măcar ultima rămășiță, mașina Hispano-Suiza. Se simți tânjind după ea ca după o mamă.

Înfățișarea gării îi aminti cum venise în țară, fără un leu, nu demult, într-o noapte. Ce scurtă fusese perioada de noroc! Și lacrimile îi curgeau...

Auzindu-l cum icnea și-și trăgea nasul, birjarul se întoarse să-l privească, cu o curiozitate crudă. Yakimov se șterse la ochi cu mâneca.

Dincolo de gară, drumurile erau desfundate. Calul se împiedica prin gropi, iar trăsura se clătina. Deasupra bălților se formase o pojghiță subțire de gheață, care pocnea sub roți. Pe aici, casele erau mai mult colibe din lemn.¹ Printre ele se aflau blocuri de curând construite, dar deja cu un iz de mahala. Vopseaua de pe uși se cojise, prin balcoane erau întinse rufe la uscat și se auzeau voci de femeie certându-se.

Într-unul dintre aceste apartamente găsise Yakimov o cameră. Anunțul din ziar vorbea de "lux nebun", la un preț de nimic – exact răspunsul la problemele sale.

¹ Sublinierea noastră.

Găsi blocul după vreo oră de căutări prin străduțele dimprejur. Servitorul, care-i deschise, bombăni ceva de "siestă" și pretinse că nu înțelege. Pe scara de piatră, aerisită prin mai multe găuri din zid, părea chiar mai frig decât afară. Împinse deci ușa, și-și croi drum spre căldura din interior. De acolo nu-l mai putea scoate nimeni. Învins, servitorul bătu tare într-o ușă, intră și se trezi întâmpinat cu urlete. Într-un târziu apărură un bărbat și o femeie, amândoi în halate de casă, privind mânioși la Yakimov. Bărbatul întrebă:

- Cine este omul acesta?

Iar femeia continuă:

- Spune-i să plece imediat!

A trebuit să treacă ceva timp ca Yakimov să priceapă sub accentul bolovănos, că cei doi vorbeau în engleză.

Se înclină și zâmbi:

- Vorbiți engleza? Ca englez, pot să vă spun că sunt flatat. Am venit să văd camera pentru care ați dat anunțul.

- Un englez!

Nevasta făcu un pas înainte, cu atâta aviditate, încât Yakimov se corectă imediat:

- Rus alb, la origine refugiat, din păcate.

- Refugiat!

Se întoarse spre soțul său cu o expresie de genul: "Este exact genul de englez care ne trebuie!".

- Mă numesc Yakimov, prințul Yakimov.

- Ah, un prinț!

Camera era mică, ticsită cu mobilă sculptată românească și goblenuri, dar caldă și destul de confortabilă. Fu de acord să o ia.

- Chiria e de patru mii pe lună, zise femeia, doamna Protopopescu.

Cum Yakimov nu se tocmi, ea adaugă:

- În avans...

- Mâine, draga mea. Mâine îmi sosește un mandat substanțial la Legația Britanică... și-i sărută mâna grăsuță și aspră.

Ea privi înspre soțul ei, care își dădu părerea:

- E un prinț englez...

Așa că problema fu rezolvată pentru moment.

Doamna Protopopescu îi spuse lui Yakimov cât trebuia să plătească birjarului, din centru până aici. Aflat acum în siguranță, cu bagajele pe trotuar, plăti "biletul" și un bacșiș de zece lei. Birjarul amuți de mirare și apoi începu să urle furios. Voia mai mult. Ferm, Yakimov, clatină din cap și începu să-și care bagajele. Omul îi aruncă monezile pe trotuar, dar Yakimov începuse să urce scările, ignorându-i gestul.

Învârtindu-și biciul pe deasupra capului și vorbind tare, să-l audă trecătorii, birjarul sări din trăsură și se luă după el. Tropăind și zbierând, își luă banii și urcă până la primul palier.

Yakimov nu înțelegea ce spune, dar era zguduit de furia omului. Încerca să fugă, dar se împiedică și își pierde o valiză, apoi se lipi de perete. Omul nu-l atinse, în schimb, în timp ce Yakimov se strecura mai departe, se ținea de el, troncănind cu botinele pe scări, pocnind din bici și făcând atâta zgomot, că începuse lumea să apară pe la uși, să vadă ce se întâmplă.

Doamna Protopopescu și servitorul apărură și ei la etajul al treilea.

Olivia Manning, Trilogia Balcanică. Marea șansă., Traducere Diana Stanciu, Prefață de Dennis Deletant, București, Editura Univers, 1996, pp. 148-151

3. 7. Considerații privind condițiile de muncă și de viață ale țărănimii

Astfel, în pofida faptului că la conferințele internaționale ale muncii organizate de Liga Națiunilor în 1921 și 1927 se discutaseră numeroase chestiuni privitoare la munca din agricultură, asociațiile lucrătorilor agricoli, vârsta minimă de admitere a copiilor la munca câmpului, plata femeilor, apărarea contra bolilor și probleme de asigurare, ce fuseseră recomandate a fi înscrise în legislația țărilor membre, legile privitoare la munca din agricultură nu prevedeau nici o protecție pentru minorul sau femeia care ar fi găsit de lucru în acest sector, nici ore limită de muncă, nici interdicții pentru anumite feluri de munci, nici limite inferioare de vârstă sub care

munca în agricultură să fie interzisă. De fapt, până în 1937, legislația românească nu înscrisese nici o normă de reglementare a utilizării mâinii de lucru în agricultură. Nici una din cuceririle moderne ale dreptului de muncă nu privea dreptul agrar, iar instituția contractului colectiv de muncă, în măsură să asigure condiții favorabile de stabilitate și de salarizare pentru muncitorul agricol, - observa Mircea Georgescu, în 1937 -este necunoscută în acest drept. "Cu un cuvânt, - conchidea el -pentru mâna de lucru din agricultură nu există protecțiune socială în dreptul român"

Dacă pentru muncitorii industriali existau, totuși, anumite norme de salarizare, pentru cei agricoli nu putea fi vorba de stabilirea unui regim al remunerației. Plata muncitorului agricol se făcea după obiceiul pământului, în bani sau în "tain", valoarea salariului oscilând în funcție de ansamblul condițiilor concrete existente în regiunea respectivă la momentul dat. În plus, erau admise angajamente cu mențiunea: "prețul muncilor agricole va fi acela care se va plăti la începerea lucrărilor".

O poziție similară au manifestat cercurile guvernante și față de instituția asigurărilor sociale a muncitorilor agricoli. În 1919, Consiliul Dirigent al Transilvaniei a procedat la organizarea asigurării muncitorilor și servitorilor agricoli din această provincie, în condițiile stabilite de legea XIX maghiară din 1907 asupra asigurării salariaților industriali și a funcționarilor particulari. Conform acestei legi muncitorii și servitorii agricoli se puteau asigura, până în 1919, facultativ, aderând la una din casele cercuale. Prin decretul nr. 19, Consiliul Dirigent, ținând seama de condițiile specifice ale Transilvaniei, a introdus asigurarea socială obligatorie a muncitorilor agricoli. Se plătea o cotizație de 4% din venit, care era suportată, în părți egale, de patron și de salariat. Erau scutiți de cotizații, menținându-și însă drepturile, muncitorii și servitorii agricoli cu peste cinci copii, din care trei nu ar fi dispus de nici un venit personal. Cotizația contra accidentelor se suporta numai de către patron. În restul țării, o asemenea instituție nu a funcționat. D.R. Ioanițescu scria că chiar legile ulterioare anului 1929 respingeau pentru muncitorii agricoli instituția asigurărilor sociale, "ca inutilă și periculoasă". O asemenea optică explica de ce prin legea național-țărănistă din 18 octombrie 1932, pentru trecerea salariaților agricoli de la asigurările sociale obligatorii la asigurarea facultativă, sistemul de asigurare din Transilvania a fost suprimat, - deși rezultatele legii din 1919 fuseseră modeste - iar asigurarea socială a muncitorilor și servitorilor agricoli, practic, desființată. Legea

pentru unificarea asigurărilor sociale, din 7 aprilie 1933, nu avea în vedere asigurarea muncitorilor agricoli, nici a celor ce dețineau o mică întindere de pământ, nici a celor lipsiți complet de proprietăți funciare.

Până în 1934, discuțiile în jurul problemei asistenței publice a muncitorului agricol s-au rezumat la stabilirea oportunității sau neoportunității recunoașterii acestui drept. În 1934, în urma cererii reprezentantului Italiei, baronul Michelis, Biroul Internațional al Muncii de la Geneva a hotărât ca chestiunea să fie reglementată în fiecare țară prin lege. Ca urmare, în 1936, a fost redactat un proiect de lege pentru asigurări sociale care nici măcar n-a ajuns în dezbaterile corpurilor legiuitoare. Problema asigurării și ocrotirii sociale a țăranilor a fost înscrisă în lege abia în toamna lui 1938, la insistențele lui D. Gusti, care, în urma cercetărilor efectuate la sate prin echipele sociologice, a revendicat imperios ameliorarea stării nesatisfăcătoare a populației satului românesc. Prin legea din 18 octombrie 1938 se crea Serviciul social, ce îngloba în el activitatea echipelor studențești, înrolând, concomitent, în mod obligatoriu, pentru o perioadă de până la un an de muncă în folosul populației rurale, pe toți absolvenții școlilor superioare românești, dar din lipsă de fonduri pentru aplicarea dispozițiilor legii, Serviciul social a fost suspendat un an mai târziu, la 12 octombrie 1939.

Nici în problema asistenței sanitare nu au fost inițiate măsuri în favoarea populației rurale. Legea sanitară și de ocrotire, din 14 iulie 1930, cuprindea ample dispoziții privitoare la asistența sanitară, dar ele nu se refereau la viața agricultorului. Ea nu conținea nici măcar un singur paragraf care să îl privească în mod expres. Asigurarea muncitorilor agricoli, mai ales pentru caz de boală, reprezenta o problemă majoră, căci ea se punea pentru circa 13.000.000 de țărani ce reprezentau temelia neamului. Or, la cei 13.000.000 locuitori ce trăiau la țară nu existau decât 1.150 medici de circumscripție rurală, revenind un doctor la circa 11.000 de locuitori. Legea pentru organizarea și încurajarea agriculturii a impus proprietarilor sau arendașilor obligația de a se îngriji de starea sanitară a salariaților lor, fără însă ca muncitorul agricol să fie inclus în sistemul de asigurări și de ocrotiri sociale. De altfel, în 1944, D.R. Ioanițescu găsea că politica sanitară fusese iluzorie, deoarece, așa cum recunoștea Ministerul Sănătății, cu toate "ofensivele" anunțate, nu se întreprinsese

nimic în această direcție și că, în același timp, muncitorii din câmpul agricol nu se bucurau de nici un fel de asigurare.

O parte din problemele ce priveau regimul de muncă și condițiile de viață ale țăranilor nevoiți să se învoiască pe alte exploatare agricole au fost inserate în legea pentru organizarea și încurajarea agriculturii din 22 martie 1937. După numeroase încercări nereușite de reglementare prin lege a unui vast ansamblu de măsuri menite a asigura protecția agriculturii, făcute de ministrul de resort, Const. Garoflid, atât în prima, cât și în cea de-a doua guvernare a generalului Al.Averescu, de ministrul agriculturii din primul guvern Iuliu Maniu, Ion Mihalache, de către ministrul de resort, Virgil Madgearu, în timpul guvernării G.G. Mironescu, de G. Ionescu-Sisești în perioada guvernării Iorga-Argetoianu și de subsecretarul de stat la agricultură M.Ghelmegeanu și ministrul agriculturii Voicu Nițescu în vremea primei guvernări a lui Al. Vaida-Voievod, proiectul a fost reluat în studiu de către guvernul Gh. Tătărescu la începutul anului 1936. De îndată ce conținutul lui a devenit public, el a provocat vii polemici, din care nu au lipsit patimi și prejudecăți. Cum proiectul preconiza instituirea unei economii agrare dirijate, marii proprietari pentru a-și păstra deplina libertate de acțiune, s-au pronunțat în mod deschis împotriva introducerii unui asemenea principiu, dovedindu-se adversarii lui cei mai înverșunați, în special în Comisia agrară a Camerei Deputaților, care era formată în exclusivitate din moșieri.

Teama marilor proprietari izvorâtă din posibilitatea îngrădirii libertății lor de acțiune nu își avea temei. Proiectul legii, deși redactat de un membru al Partidului Național Liberal, rămânea, totuși, opera unui moșier care, din spirit de clasă, a scos, practic, moșierimea de sub incidența lui. Analiza proiectului evidențiază nu numai această realitate, ci și faptul că moșierimea era favorizată în dauna țăranimii. În fața opoziției pe care moșierimea a făcut-o proiectului, ministrul de resort, Vasile P. Sassu, a trecut, prin publicațiile oficiale ale guvernului, la o contraofensivă spre a demonstra utilitatea măsurilor de redresare a agriculturii și asigurându-și apoi sprijinul majorității parlamentare, el a reușit să obțină votul corpurilor legiuitoare.

Dumitru Șandru, Satul românesc între anii 1918-1946, Iași, Editura Cronica, 1996, pp. 264-267

3. 8. Articol privind "Luna Bucureștilor" (9 mai-9 iunie 1935)

La 9 Mai s-a deschis "Luna Bucureștilor". Fiind prima manifestare de acest gen, la noi în țară, curiozitatea publicului e firească.

Pretutindeni, în provincie, e o mișcare vie, provocată de acest nou și interesant eveniment. Se purcede la mici socoteli, la unele aranjamente de tovărășie, se dau cuferele și geamantanele jos din pod, se fac mici revizii vestimentare.

Toți, sau aproape toți sunt mânați de dorința să descindă în Capitala Țării, cu acest prilej unic care le oferă un voiaj surâzător, cu minimum de cheltuială. [...]

Un serviciu de vehicule este astfel organizat, încât ori cât de mare ar fi aglomerația, el va fi în măsură s-o satisfacă într-un mod mulțumitor. În gară au fost amenajate câteva chioșcuri de unde vizitatorii vor putea ușor ridica acele carnete de participare în schimbul sumei modeste de 40 de lei, carnete ce-i va înlesni reduceri la tramvaie, la hoteluri, restaurante și la expoziție. [...] Când va păși în piața dela intrarea în parc, încântarea va fi pus stăpânire pe el. Curata și încăpătoarea piață îi va reține privirea asupra monumentalei fântâni din mijloc. Fântâna zodiacului – piesă unică, în felul ei, la noi. [...]

Din lucrările expuse impresia e că pătrunzi în vaste hecatombe unde prin procedee drăcești se oferă diferite viziuni din trecutul sau viitorul Capitalei. Astfel, în sala din stânga sunt expuse cele 10 diorame confecționate la Viena, după schițele celebrului pictor "Prezziosi" care a trăit prin părțile noastre între anii 1860-70.

"Bărăganul", din 12 iunie 1935

3. 9. Constantin Rădulescu Motru¹ despre "individualismul sufletului românesc "

Despre individualismul românesc s-a vorbit adeseori. Unii au făcut dintr-însul principala trăsătură caracteristică a românilor. Românului nu-i place tovărășia. El vrea să fie de capul lui, stăpân absolut la el acasă. Cu o părțică de proprietate cât

¹ Rădulescu-Motru, Constantin (1868-1957), filosof și psiholog român, prof. la universitatea din București, cu abordări originale ale teoriei culturii cu aplicații la specificul culturii și civilizației românești.

de mică, dar care să fie a lui. Din aceeași cauză el înclină puțin spre anarhie. Acest individualism românesc însă nu implică spiritul de inițiativă în viața economică și prea puțin spiritul de independență în viața politică și socială, cele două însușiri cu care se caracterizează individualismul popoarelor culte apusene și care constituie sufletul burghez. Marea majoritate a populației satelor românești n-are într-însa nici o asemănare cu spiritul burghez. Din mijlocul ei nu ies indivizi întreprinzători, care să riște odihna și avutul pentru a se îmbogăți prin mijloace neîncercate. Populația satelor românești, dimpotrivă, stă sub tradiția muncii colective. Fiecare sătean face ceea ce crede că va face toată lumea. N-are îndemnul să înceapă o muncă, decât la termenele fixate prin obicei. A ieși din rândul lumii este, pentru săteanul român, nu un simplu risc, ci o nebunie. De aceea slabele rezultate date de școlile primare rurale la noi. Copilul de sătean învață în școală să fie cu inițiativă, fiindcă școala noastră este croită pe modelul școalelor burgheze apusene, dar, cu toate sfaturile primite, copilul de sătean când iese din școală se supune tradiției colective: el muncește, cum a pomenit el în sat, din moși strămoși.

Această tradiție de muncă colectivă, de altminteri, i-a fost de ajutor populației noastre sătești odinioară, în timpul secolelor de urgie. Prin această tradiție de muncă colectivă, satele românești au durat. Când urgia le izbea, ele nu se risipeau, ci se mutau, ca un singur om, de la șes la munte, dintr-un cap la altul al Țării. În Apus, în țările locuite mai ales de anglo-saxoni, colonizările s-au făcut prin împrăștierea indivizilor, în țările locuite de români, prin împrăștierea colectivităților sătești.

Enciclopedia României, vol. I, București, 1938, pp. 161-162

3. 10. Emil Cioran¹ și "adamismul românesc"

Doamne, ce vom fi făcut o mie de ani?! Toată viața noastră de un secol încoace nu este decât procesul prin care am ajuns să ne dăm seama că n-am făcut nimic... Comparația cu ce s-a îndeplinit în alte părți ne-a relevat neantul trecutului propriu și inexistența culturii noastre. [...]

¹ Cioran, Emil (1911- 1995), gânditor și filosof francez de origine română, moralist cu o viziune sceptică și tragică asupra existenței omului în istorie și într-o lume absurdă, reprezentant al unui gen de nihilism românesc .

O mie de ani s-a făcut istoria peste noi: o mie de ani de subistorie. Când s-a născut în noi *conștiința*, n-am înregistrat prin ea un proces inconștient de creație, ci sterilitatea spirituală multiseclară. Pe când culturile mari pun omul în fața creației din nimic, culturile mici în fața *nimicului* culturii. Din punct de vedere istoric, am pierdut o mie de ani, iar din punct de vedere biologic, n-am câștigat nimic. Atâta vreme de vegetare dacă n-a consumat efectiv substanța vitală a neamului, n-a întărit-o și n-a dinamizat-o în nici un fel. Trecutul României nu mă flatează deloc și nici nu sunt prea mândru de strămoșii mei lipsiți de orgoliu, că au putut dormi atâta timp, în așteptarea libertății. România are un sens întrucât o începem. Trebuie s-o creăm lăuntric, pentru a putea *renaște* în ea. Plăsmuirea acestei țări să ne fie singura obsesie.

Orice om care vrea sau este chemat să joace un rol profetic în viața României trebuie să se convingă că în țara aceasta orice gest, orice acțiune, orice atitudine este un început absolut, că nu există continuări, reluări, linii și directive. Pentru ceea ce trebuie făcut nimeni nu ne precede, nimeni nu ne îndeamnă, nimeni nu ne ajută.

[...] Fiecare din noi este în situația lui Adam. Sau poate condiția noastră este și mai nenorocită, fiindcă nu avem nimic înapoi, pentru a avea regrete. Totul trebuie început, absolut totul. Noi n-avem de lucrat decât cu viitorul. Adamismul în cultură nu înseamnă altceva decât că fiecare problemă de viață spirituală, istorică și politică se pune pentru întâia oară, că tot ceea ce trăim se determină într-o lume de valori nouă, într-o ordine și un stil incomparabil. Cultura românească este o cultură adamică, fiindcă tot ce se naște în ea n-are precedent.

Misiunea României trebuie să ne fie mai scumpă decât toată istoria universală, deși noi știm că trecutul României este un *timp fără istorie*.

Emil Cioran, Schimbarea la față a României, București, Ed. Humanitas, 1990, pp. 39-40

3. 11. Mircea Eliade despre "țara lui bacșiș - bacșiș"¹

Toamna trecută, într-un vagon în trecere prin Polonia, se vorbea despre România ca: "Țara lui bacșiș - bacșiș". Expresia, cât ar fi fost ea de umilitoare, nu mi s-a părut prea aspră. [...]

Văzută de departe, politica noastră culturală și propaganda noastră în străinătate se dovedește o creație de inconștienți sau de demenți. Nici nu vom ști pe cine să tragem la răspundere. Se fac greșeli atât de grave și întreaga noastră "propagandă" este atât de ridicolă – încât generațiile viitoare ne vor taxa, pe toți, drept inconștienți, tâlhari sau demenți. Încercați și vă imaginați ce ar fi țara românească după ce Liviu Rebreanu și Papadat-Bengescu ar fi traduși și lansați în toată lumea; după ce universitățile noastre ar fi încăpute în mâini tinere; după ce atașajii de presă din străinătate ar fi înlocuiți cu oameni harnici și pricepuți – imaginați-vă toate acestea și veți înțelege ce vor crede generațiile următoare despre noi. Ar fi atât de simplu ca *roumain, rumenian, rumane și rumeno* să nu se mai lege – în memoria europenilor – numai de Skoda, de "bacșiș - bacșiș", de incapacitate politică și de conștiință ieftin de cumpărat – ci și de opera unui Rebreanu, Blaga, Brâncuși sau Enescu. Ar fi atât de simplu... Un ministru inteligent ar înțelege că, în starea de lucruri de astăzi, singura ofensivă ieftină și eficace împotriva insultelor legate automat de numele neamului nostru – ar fi ofensiva valorilor maxime și specifice. Dar nimeni nu înțelege. Și pe fiecare zi noroiul ne stropește mai direct și numele de român e mai compromis.

Mircea Eliade, Profetism românesc. Vol. II. România în eternitate, București, Editura Roza Vânturilor, 1990, pp. 92-94

¹ Articol scris în 2 iunie 1935

IV. PARTIDELE POLITICE ÎN PRIMUL DECENIU INTERBELIC¹

4. 1. Actul de constituire a Ligii Poporului² (3/16 aprilie 1918)

Subsemnații, având în vedere situația de astăzi a Țării, care necesită o nouă îndrumare a națiunii, declarăm a ne constitui într-o organizare de acțiune cu numele de Liga Poporului, sub președinția d-lui general Alexandru Averescu, pentru realizarea următoarelor puncte:

1. Intrarea de fapt în viața constituțională, prin aplicarea nefățarnică a art. 31 din Constituție, care glăsuiește: "Toate puterile statului emană de la națiune prin delegațiune și prin principiile și regulile așezate în Constituția de față".

2. Stabilirea răspunderilor pentru abuzurile și greșelile comise în conducerea intereselor Țării și care au fost cauza nenorocirilor actuale.

3. Reforma agrară, cu trecerea pământurilor expropriate astăzi numai în principiu în stăpânirea efectivă și imediată a sătenilor prin mijlocirea obștilor sătești; reforma electorală, prin vot universal, direct, secret și obligatoriu, cu reprezentarea minorităților, întrucât aceasta nu va stânjeni manifestarea liberă a individualităților politice; descentralizarea administrativă.

Legându-ne pentru realizarea acestor puncte nu înțelegem a mărgini libertatea de acțiune a grupărilor politice care alcătuiesc Liga

"Îndreptarea", din 14 aprilie 1918

¹ Pentru partidele minorităților naționale vezi secțiunea acordată lor.

² Liga Poporului s-a constituit la Iași, creată de un grup de politicieni desprinși din Partidul Conservator, de ofițeri superiori și de alți oameni politici ce au militat pentru înființarea unui nou organism politic, care, prin denumire și program, doreau să canalizeze atenția maselor populare. Pe baza promisiunilor electorale, dar și prin prestigiul și popularitatea generalului Averescu a reușit în scurt timp să-și asigure o largă influență în rândurile diferitelor categorii sociale de alegători. Dar activitatea guvernamentală din perioada martie 1920 - decembrie 1921 a dus la spulberarea așa-numitului "mit Averescu".

4. 2. Procesul verbal de constituire a Partidului Țărănesc

(5/18 decembrie 1918)

1. Declarăm că, față de începuturile făcute în unele județe din țară, ne constituim în Partid Țărănesc.

Înțelegem prin Partid Țărănesc un partid nou, cu structura socială țărănească – țărănimea organizată politiceste.

Cu program care să fie expresia nevoilor ei văzute în lumina timpului și potrivit cerințelor neamului românesc unit. Partid nou, cu moravuri noi politice - care nu exclude, ci, din contra, solicită colaborarea cu muncitorii orașelor și cheamă la conducere pe intelectuali neînregimentați în vechile partide oligarhice.

Numele definitiv al partidului se va da de congresul alcătuit din toate aceste elemente.

1. Partidul Țărănesc îl socotim necesar și la timp:

a) Ca singurul instrument politic care garantează țărănimii împlinirea întregă și nefățarnică a tuturor nevoilor ei materiale și sufletești, participind direct și activ la rezolvarea acestor nevoi obștești.

b) Ca mijloc de a o feri, pe de o parte, de bolșevism, pe de alta, de soarta de zestre guvernamentală ce vor să-i păstreze partidele boierești.

c) Ca mijloc de a întări încrederea țărănimii române din țările surori unite în România, în care văd pericolul domniei boierești.

d) Ca o garanție a grabnicei și sigurei curățiri a moravurilor rele adânc înrădăcinate în partidele politice.

2. Programul partidului va cuprinde în mod firesc realizarea integrală a aspirațiilor și nevoilor țărănimii române:

a) Intrarea tuturor moșiilor în mâinile țăranilor care le muncesc, pe prețuri care să le înlesnească, iar nu să le îngreueze înstrăinarea lor.

b) Restabilirea vechilor drepturi ale țăranilor la păduri și islazuri.

c) Subsolul proprietatea statului: adică toate minele de orice fel, cărbuni, sare, păcură, să fie ale statului.

d) Reforma administrativă plecând de la autonomia comunei rurale cu buget suficient și neciuntit de stat și continuând cu plasa, județul și provincia ca unități administrative autonome.

e) Intensificarea mijloacelor de pătrundere a culturii în popor, prin crearea de așezăminte culturale și de petrecere, conduse de elemente bine alese și bine plătite.

f) Reforma impozitelor cu așezarea dărilor potrivit cu averea fiecăruia.

g) Descentralizarea cooperativă. (Cooperație liberă, cu controlul de stat).

h) Autonomia bisericii.

i) Înlocuirea jandarmeriei.

j) Reforma serviciului sanitar.

k) Lege pentru justificarea averii funcționarilor publici și a aceloră făcute în timpul războiului. [...]

"Țara nouă", din 4/17 august 1919

4. 3. Manifestul Partidului Conservator-Progresist (3/16 decembrie 1918)

Reformele democratice - Partidul Conservator n-a așteptat momentul acesta când patria română se încheagă din toate bucățile odată frânte de vitregia vremurilor, pentru a admite reformele democratice, care singure pot face o realitate constituțională din ficțiunea că toate puterile emană de la națiune.

Împroprietărirea și ridicarea țăranului - În problema agrară, suntem singurul partid care de la Cuza Vodă până azi a făcut un pas hotărâtor. Prin legea arendărilor forțate am dat ființă promisiunilor de atâtea ori repetate. Am deschis calea pe care se poate de îndată pune țăranimea în stăpânirea pământului, până să se efectueze dobândirea lui definitivă.

S-a promis țăranimii că se vor desprinde pentru dânsa 2 milioane ha din proprietatea mare. Nu precupețim o clipă măcar această cifră pentru că nu asupra întinderii avem rezerve de făcut, ci asupra utilizării ei cea mai nimerită. De aceea, voim ca prin formația de loturi mici, nu sub 5 ha, și mijlocii, de la 25-100 de ha, să ajungem a constitui o țăranime cuprinsă și rezistentă. Deci cerem comasarea proprietății mici țărănești, indivizibilitatea prin moștenire a lotului mic; libera

circulațiune a pământurilor; un credit funciar țărănesc, credit ieftin sustras de la înrâurirea politicii; organizarea de Camere agricole; dezvoltarea învățământului tehnic agricol.

În aceeași direcție Partidul Conservator a realizat deja o reformă esențială, creând un învățământ superior la sate și dând comunelor o autonomie serioasă pentru înflorirea școlilor rurale prin înființarea eforturilor școlare.

Votul universal - Pentru a asocia toate clasele la conducerea Țării, ultimul guvern conservator s-a legat prin cea dintâi a lui declarație publică să înfăptuiască sufragiul universal, fără alt temperament decât acordarea unui vot îndoit aceluia alegător, țăran sau orășean, care are sarcina de familie de cel puțin doi copii.

Drepturi politice pentru femei - Neaparticiparea, până în prezent, a femeilor la viața politică nu este un motiv suficient ca să le excludem și de astădată. Ele au arătat în ceasurile grele, pe lângă caldul lor patriotism, atâta simț de organizare că este drept să le concedem deocamdată electoratul deplin pentru comună și consiliul județean. [...]

O nouă așezare a impozitelor și crearea de monopoluri de stat - Pentru stat, reforma sistemului nostru de impozite, cel mai rudimentar din Europa, stabilirea impozitului progresiv pe venit, cu desărcinarea claselor sărace sau împovărate de familie, introducerea progresivității în taxele de succesiune în raport și cu suma și cu gradul de rudenie, monopolul de vânzare al alcoolului, zahărului și petrolului, îi vor da mijloace îndestulătoare pentru a ajuta el comunele dezmoștenite în loc de a trage el ceva dintr-însele. [...]

În slujba progresului obștesc - Reformele și îmbunătățirile în viața statului român, pe care Partidul Conservator le-a înscris în programul său, corespund ideii de dreptate și de solidaritate socială, care azi formează bazele ideii de stat modern. Dar aceste reforme însemnând în același timp și un progres simțitor în evoluția instituțiilor noastre de stat de până acum, Partidul Conservator, ca o cheazășie a hotărârii cu care va lupta pentru realizarea programului său, adoptă pentru viitor numele de Partidul Conservator-Progresist.

"Steagul", 3/16 din decembrie 1918

4. 4. Proiectul de program al Partidului Socialist. Declarație de principii

(9/22 decembrie 1918)

Partidul Socialist din România este un partid de clasă, care, inspirându-se de la ideile socialismului științific, urmărește desființarea exploatării muncii sub orice formă, prin trecerea mijloacelor de producție și de schimb în stăpânirea societății. El este deci partidul clasei muncitoare, care are istoricește chemarea de a înlăptui această socializare a pământului, a fabricilor și a uneltelor de munca.

Partidul Socialist din România se găsește - prin firea lui - în opoziție completă cu toate partidele politice burgheze, fie ele oricât de înaintate, a căror activitate nu poate trece de marginile societății actuale. Luptând pentru schimbarea totală a organizației sociale burgheze, Partidul Socialist este un partid revoluționar, pe când toate celelalte partide existente, cele reacționare cât și cele "democratice", întrucât vor menținerea proprietății private, deci a claselor și a robiei de clasă, sunt și rămân partide de conservare a societății de azi. [...]

Partidul Socialist din România plecând de la aceste constatări și solidar cu Partidul Comunist rus și cu toate partidele socialiste revoluționare din lumea întreagă, declară:

Că lupta pentru cucerirea <prin orice mijloc a> puterii politice din mâinile burgheziei <române și întronarea dictaturii proletare în vederea realizării idealului comunist formează unicul său scop>.

Că pentru atingerea acestui scop, Partidul Socialist din România se va folosi de toate libertățile politice <și-și va cuceri altele noi>.

Că se va folosi de parlament, comună și județ pentru a duce și acolo critica, <oposiția și dezorganizarea> statului burghez.

Într-un cuvânt, va depune toate eforturile pentru trezirea, educarea și organizarea muncitorimii de la sate și din orașe, pentru ca, făcând-o conștientă asupra idealului comunist - idealul ei de clasă -, s-o pregătească pentru momentul decisiv al realizării societății socialiste.

Documente din istoria mișcării muncitorești din România.1916-1921,
București, Editura Politică, 1966, pp. 123-128

4. 5. Programul Partidului Conservator-Democrat¹ (22 octombrie 1919)

Politica externă România nouă a ieșit din marele cataclism mondial, în care s-a scufundat împărăția habsburgică.

România nouă a ieșit, nu numai din veci binecuvântatele și fără de asemănare admirabilele jertfe ale poporului român, dar și din jertfele aliaților noștri, care au câștigat victoria finală atunci când României sabia îi căzuse din mână. Această obârșie a României Noi îi indică linia ei de conduită în politica din afară .

Nimic nu dăinuiește care este în contra firii. De aceea alianța Regatului român cu Germania și Austria, deși avea o vechime de peste 30 de ani, a murit tocmai în ceasul în care ar fi trebuit să fie adusă la îndeplinire. Orice încercare, conștientă sau nu, de a scoate România din așezământul ei firesc, de a o despărți pentru o epocă, de aliații cu care ea s-a înfăptuit, este osândită la neputință. [...]

Politica internă - Sufragiul universal. Senatul. Descentralizarea administrativă. Inamovibilitatea administrativă În ordinea constituțională, menținerea sufragiului universal, cu votul direct și secret și cu reprezentarea proporțională și alcătuirea unui Senat, care să iasă tot din votul universal, dar consultat în alt chip, sunt principiile esențiale ale Partidului Democrat.

În reforma administrativă cerem o adevărată descentralizare. În același timp este absolută nevoie ca organele administrative să fie scutite de fluctuațiunile vieții de partid. O inamovibilitate generală, cu măsuri pentru excluderea favoritismului la numiri și înaintări, se impune. [...]

Reforma agrară. Proprietatea individuală. Justa despăgubire Reforma agrară trebuie dusă la capăt prin efectivă distribuire a pământului expropriat între cei împroprietăriți și prin plata dreaptă a celor expropriați.

¹ Partidul Conservator-Democrat, ca și Partidul Conservator-Progresist, intrase într-un acut proces de destrămare. Forța sa politică era considerabil redusă, singura persoană ce mai putea avea puteri de coagulare și de direcționare a noii linii politice era Take Ionescu. Aproape imediat după moartea acestuia (în iulie 1922), Partidul Conservator-Democrat va fuziona cu Partidul Național.

În această materie, principiile esențiale sunt: proprietatea individuală și justa despăgubire.

Vrem cinste!

Stârpirea abuzurilor. Cercetarea averilor strânse în război de funcționarii publici.

Dar mai înainte de toate și mai presus de orice, se impune o măsură, care în alte vremuri nu ar fi fost firesc să-și găsească locul într-un manifest politic. Destrăbălarea, abuzurile de tot felul, și mai ales nemaipomenita impunitate, turpitudini care au mers sporind de la 1914 încoace, fără ca țara întreagă să aibă un singur cuvânt de ordine: Vrem cinste!

Partidul Democrat este hotărât ca, fără nici o șovăire, și fără nici o cruțare, să lovească toate necinstele, toate abuzurile care s-au comis în trecut și să împiedice pe cele care s-ar cere să se comită în viitor. Aceeași necesitate de ordine morală impune cercetarea averilor strânse în vreme de război de către funcționarii publici.

Partidul Democrat este convins că fără nici o implacabilă urmărire a necinstei, societatea românească este în primejdie.

El cheamă la această operă pe toți cei dreți.

În numele Partidului Democrat,

Take Ionescu

"România", din 22 octombrie 1919

4. 6. Programul de muncă al Partidului Național Român¹

(29 aprilie 1920)

Partidul Național Român își întinde organizația politică asupra întregului teritoriu al României Mari. Având de bază hotărârile de la Alba Iulia și ca întâiu postulat politic desăvârșirea unirii, partidul va lupta pentru realizarea ei printr-o legiferare, care va avea la temelie principiile democratice, naționale și sociale, cuprinse în capitolele ce urmează. [...]

¹ Documentul a fost adoptat de Congresul partidului de la Alba Iulia, în condițiile efectuării de noi alegeri parlamentare.

Capitolul II. Politica internă Pornind de la principiul suveranității naționale, fixat în Constituția statului român, în înțelesul căruia toate puterile emană de la națiune, Partidul Național Român pretinde revizuirea Constituției în conformitate cu stările de fapt și în special cu principiile adevăratului parlamentarism.

Partidul cere unificarea treptată și sistematică a întregii legislații de pe teritoriul României Mari, ținând seama de dezvoltarea istorică din diferitele provincii. În vederea realizării acestei probleme partidul pretinde înființarea unei comisii speciale juridice atașată pe lângă guvernul central. [...]

Capitolul III. Reforma agrară Partidul Național Român, plecând de la principiul ca pământul să ajungă în mâna celor care-l cultivă, cu excluderea oricărei rente fără muncă, și ținând seama de cerințele unei sănătoase nivelări sociale, ca și de promovarea producției naționale, va veghea ca legea agrară pentru Basarabia¹, votată de Corpurile legiuitoare, precum și decretul-lege pentru reforma agrară din Ardeal și Bucovina să fie executate în mod legal și drept.

La revizuirea reformei agrare pentru Ardeal și Bucovina de către Corpurile legiuitoare, partidul nu admite schimbări în dezavantajul țăranimii, nici în ceea ce privește extinderea exproprierii, nici în ceea ce privește prețul.

Pentru teritoriul vechiului Regat, Partidul Național Român pretinde alcătuirea unei noi legi de expropriere, ținându-se seama de nevoile reale ale țăranimii și de principiile fundamentale democratice, care au determinat legiferarea chestiunii agrare în provinciile dezrobite. [...]

Capitolul VI. Refacerea economică P.N.R. pretinde întreg concursul statului la refacerea consolidării economice a Țării, cere intervenția statului pentru reconstituirea regiunilor distruse de război și recunoaște păgubiților de război dreptul de a pretinde de la stat rebonificarea daunelor cauzate de război.

P.N.R. cere libertatea comerțului, este pentru naționalizarea industriei, pretinzând concursul statului la exploatarea cât mai intensă a bogățiilor Țării, așa că necesitățile locuitorilor să poată fi satisfăcute din producția internă.

P.N.R. cere ca statul să protejeze inițiativa particulară, să ajute și să promoveze industria de casă și în general să consolideze mica industrie; este pentru înființarea de ferme model, care încurajează și concursul statului pentru dezvoltarea

¹ Votată la 6 martie 1920.

și întărirea culturii de vite; va năzui ca să obție concursul statului și creditul necesar pentru înființarea și ajutorarea unui puternic sistem de cooperative la sate și la orașe. [...]

Capitolul X. Reforma școlară Urmărind unificarea învățământului de pe întreg teritoriul României Mari, P.N.R. este pentru o radicală reformă a tuturor ramurilor de învățământ de azi, ținându-se seama în reglementare și de normele evolutive ale timpului și mai ales de principiul ca, de o parte, să se formeze cât mai mulți specialiști în ramurile practice, iar, de altă parte, instrucția școlară să se termine timpuriu, ca tinerimea să poată fonda familie cel mai târziu începând de la vârsta de 24 de ani.

P.N.R. se preocupă de crearea unui astfel de corp didactic care asigurat fiind și materialicește să corespundă înaltei sale misiuni.

Dezvoltarea școlii populare în acel înțeles ca ea să fie adevărata școală pentru plugari, înființând școli de repetiție bine organizate. P.N.R. pretinde înființarea îndeosebi de școli comerciale și industriale luând ca bază planurile de învățământ din țările occidentale pentru a se crea o clasă puternică de comercianți și industriași și pentru a întemeia și a da astfel avânt industriei și comerțului nostru național. [...]

Capitolul XI. Reforma bisericească P.N.R. pretinde ca statul să recunoască fiecărui cetățean deplina libertate de conștiință. În raportul dintre stat și confesiuni, partidul cere o deplină autonomie a acestora în tot ce privește organizarea internă, cultul, administrarea, rezervându-și statul dreptul de supraveghere și exercitându-și dreptul de confirmare a organelor conductoare bisericești. [...]

Capitolul XIII. Propaganda în țară și în străinătate P.N.R. cere concursul statului la organizarea unei propagande sistematice și intense pentru îndrumarea și luminarea maselor populare, universități populare, cărți, broșuri, publicațiuni periodice etc.

Partidul cere organizarea unei propagande și în străinătate pentru a face cunoscută în statele europene și de peste ocean structura, ființa și întreaga viață de stat a țării românești și pentru a nutri raporturile cu acele state precum și adevăratele și legitimele aspirații ale noului stat român.

“*Patria*”, din 29 aprilie 1920

4. 7. Programul Partidului Național Liberal

(ianuarie 1922)

În temeiul acestui trecut și al acestor programe înțelegem deci să urmăm o politică națională de ordine și de înfrățire socială.

Vom închina toate puterile noastre consolidării Unității Naționale.

Vom da României întregite Constituția așteptată.

Vom face o politică de dreptate socială, asigurând astfel democrației sănătoase liniștea necesară pentru a dezvolta roadele dobândite prin sufragiul universal.

Vom desăvârși pentru țărani aplicarea reformei agrare și vom veghea la îmbunătățirea stării lor materiale, culturale și morale.

Ne vom strădui să îmbunătățim soarta muncitorimii de la orașe și să o înzestram cu legiurile cerute de netăgăduitele ei nevoi.

Nu vom cruța nimic pentru a reda țării situația financiară la care are dreptul potrivit bogățiilor și tradițiilor ei.

Vom pune capăt risipei banului public prin economii și vom căuta să restabilim echilibrul bugetar prin revizuirea completă a impozitelor ce s-au pus acum în urmă.

Vom scădea și desființa impozitele ce nu erau cu adevărat cerute de nevoile statului.

Vom urma o politică economică care să îngăduiască sporirea producției și să înlesnească exportul ei, aducând astfel propășirea întregii economii naționale și prin aceasta ieftinirea traiului.

Toate științele noastre vor fi îndreptate spre o bună și cinstită administrație. Statul, județele și comunele trebuiesc administrate cu grijă și spre folosul obștesc.

Vom lua măsuri energice împotriva tuturor abuzurilor săvârșite care au adus țării atâtea pagube de ordin material și moral.

Vom asigura tuturor cetățenilor României Mari, de orice rasă, limbă și confesiune ar fi ei, drepturile culturale și religioase ce li se cuvin.

În sfârșit, vom căuta, prin întărirea situației interne și printr-o politică externă de pace și demnitate, să restabilim prestigiul României în afară .

Știm că nu este ceasul vorbelor, ci al faptelor.

De aceea, mergem la muncă cu încrederea că răspundem simțământului obștesc și cu siguranță că, ajutați de țară, vom reda României locul ce i se cuvine în lume.

“*Universul*”, din 26 ianuarie 1922

4. 8. Contextul instalării liberalilor la putere (ianuarie 1922)

Așadar, urmărirea relațiilor dintre partidele politice în perspectiva instalării liberalilor la putere în ianuarie 1922, subliniază ideea că preluarea puterii de către liberali a fost posibilă datorită eșecului Federației Naționale spre un partid democratic care, concurând cu cel liberal la succesiunea guvernării Averescu, să dea posibilitate regelui să aleagă; a mai fost posibilă datorită eșuării succesive a tuturor tentativelor de colaborare orientate spre realizarea unui guvern de coaliție (“blocul partidelor care au făcut războiul”, “blocul partidelor unirii”, “blocul constituțional”, etc.). Fără îndoială că în prepararea acestor eșecuri iscusința liberalilor în materie de intrigă politică - acea capacitate manevrieră sesizată de N. Iorga - a avut importanța ei. Apărea necesară încredințarea puterii Partidului Liberal în măsura în care gravitatea situației economice determina preferința pentru soluții verificate și, respectiv, prudența în raport cu experiențele politice (“n-avem timp de experiențe când datoria țării este de 20 miliarde”, afirma “oficiosul liberal”, “*Viitorul*”, din 21 ianuarie 1922). Mai părea necesară în măsura în care procesul adaptării partidelor la noua situație creată în România după primul război mondial a fost mai ușor suportat de Partidul Liberal așa încât forța lui materială și organizarea erau, în 1922, superioare celorlalte partide.

Cercetarea situației politice în preajma instalării guvernării liberale în 1922 și în primele luni ale acestei guvernări - a raporturilor dintre guvern și opoziție - evidențiază o intensificare a luptelor dintre partidele politice. Acest fenomen se explică atât prin dificultățile procesului de adaptare a partidelor la condițiile noi

create în România după primul război mondial (și aici vizăm în primul rând implicațiile acordării votului universal), cât și prin importanța unor obiective ce trebuiau atinse: noua constituție, legea electorală, legea administrativă etc. Menționăm că accentuarea divergențelor între partidele politice în a doua jumătate a anului 1921, ia tot mai mult forma unei opoziții, temporar ireductibile, între așa-zisele "partide de ordine" și "partide anarhiste ale luptei de clasă". Încredințarea puterii Partidului Liberal și primele acte de guvernământ determină restructurarea opoziției în sensul orientării nuanțate, a tuturor celorlalte partide împotriva celui liberal. În investigarea cauzelor care au determinat, pe rând, eșuarea formării unui al doilea mare partid care să permită reintrarea în funcțiune a rotativei guvernamentale, a tentativelor spre realizarea unui guvern de coaliție, a cauzelor care au determinat neunitatea opoziției față de guvernul Averescu, apoi, a opoziției față de guvernul liberal, atrage atenția prezent constantă și, concomitent, dizolvantă, a aversiunii, firește nuanțate, a partidelor politice față de Partidul Țărănesc și, mai ales, față de principiul luptei de clasă adoptat de țărăniști. N-ar prezenta aici importanță acest aspect, dacă n-ar fi vorba de un partid ale cărui idei urmărite consecvent și în limitele posibilului, puteau în acel moment să contribuie la adâncirea democrației în România, la apropierea de tipul clasic, occidental, al democrației. Partidul Liberal la conducerea României va contribui la depărtarea democrației românești de autenticitatea ei. Putem spune că împrejurările venirii liberalilor la putere în ianuarie 1922 și, mai ales, înăsprirea relațiilor dintre partide prilejuită de acest eveniment au sporit vulnerabilitatea regimului politic din România în fața atacurilor de la dreapta și de la stânga; se vor acumula argumente împotriva partidelor politice și a democrației românești, în genere, argumente care vor avea contribuția lor la involuția acesteia către regimul de dictatura personală, fascistă, și, în cele din urmă, comunistă. Atitudinea opoziției față de actele guvernării liberale va marca atmosfera politică existentă în România acelor ani. Promulgarea Constituției din 1923 va crea prilejuri multiple de confruntare între guvern și partidele rămase în opoziție."

I. Ciupercă, Opoziție și putere în România anilor 1922-1928, Iași, Editura Universității "Al. I. Cuza", 1994, pp. 64-66

4. 9. Programul Partidului Național-Țărănesc¹

(octombrie 1926)

I. Constituția Constituția României întregite trebuie să izvorască din consensul voinței cetățenilor, liber manifestat, și să fie astfel întocmită, încât să reprezinte o cheazășie pentru dezvoltarea nestânjenită a forțelor vii ale națiunii.

În acest scop, ea va trebui să cuprindă toate garanțiile drepturilor și libertăților cetățenesti, precum și mijloacele de apărare legală împotriva oricărui abuz de putere. [...]

VII. Regimul minorităților Regimul minorităților etnice și confesionale va fi călăuzit de hotărârile de la Alba Iulia.

De asemenea, și chestiunea cultelor va fi rezolvată în conformitate cu hotărârile de la Alba Iulia.

Partidul Național-Țărănesc pătruns de importanța bunei îndrumări a vieții sufletești a poporului român, va avea toată sollicitudinea pentru interesele bisericii sale. [...]

VIII. Programul economic Se va urmări sporirea producției țării prin normalizarea condițiilor de funcționare a vieții economice așezate pe temeliile ei naturale.

Producția principală a Țării fiind agricultura, interesele propășirii acesteia nu vor fi subordonate intereselor unui industrialism forțat și artificial.

Măsuri pentru agricultură Revizuirea momentană administrativă a modului de aplicare a legilor agrare, în mod individual, în scopul de a înlătura abuzurile săvârșite și revizuirea legislativă a acestei legi la timpul oportun convenit împreună.

Revizuirea legislativă se va face în scopul:

1. De a înlătura dispozițiile excepționale cu caracter personal, care privesc mai ales moșiile arendate.

2. De a reduce proprietățile nearendate:

a) dacă nu sunt ferme - la 100 ha;

¹ Partidul Național Țărănesc ia naștere din fuziunea realizată între Partidul Național Român și o parte însemnată a Partidului Țărănesc, cu ocazia Congresului extraordinar, ținut la București pe 10 octombrie 1926.

b) dacă sunt ferme - la 250 ha, în regiunile cu cererile de împrumut nesatisfăcute și până la 500 ha în regiunile cu cererile de împrumut satisfăcute.

Prin ferme se înțeleg și acele gospodării care exploatează moșia cu inventar propriu de vite și unelte sau crescătorii de vite.

Fermele model vor fi favorizate.

Interesele producției naționale pretind ca o supremă necesitate să se introducă liniște și siguranță în raporturile de proprietate. În consecință, se vor fixa fără amânare și înregistra în cărțile funduare ardelene, bănățene și bucovinene titlurile de proprietate ale celor împrumutați și se vor termina fără întârziere lucrările de împrumut și colonizare.

Se va începe cadastrarea și intabularea proprietății și în vechiul Regat.

Se va legifera "un cod sistematic", în care vor fi luate măsurile necesare pentru cea mai largă protecție a proprietății țărănești și, în general, pentru ridicarea producției agricole.

Prin această codificare agricolă se va asigura libertatea circulației pământului țărănesc – după o epocă de tranziții și protecții – în scop de selecționare naturală a cultivatorilor serioși.

Se va împiedica, de o parte, pulverizarea, iar, de altă parte, acumularea din nou a proprietății rurale.

Se va organiza un credit rural care prin împrumuturi ușoare și ieftine să facă posibil țăranilor, de o parte, înzestrarea proprietarilor cu vite și instrumente agricole, iar, de altă parte, să cumpere pământ atât de la țăranii care ar voi să vândă partea lor, cât și de la proprietarii care intenționează a înstrăina moșia lor.

Se va organiza viața cooperativă atât în scopul valorificării produselor agricole, cât și pentru procurarea mașinilor, instrumentelor și tuturor uneltelor necesare gospodăriilor agricole, având la bază autonomia lor.

Se va organiza serviciul de stat menit să îngrijească prin ferme model și alte stabilimente nobilitatea semințelor și îmbunătățirea rasei vitelor.

Se vor reorganiza Camerele agricole, care vor îndruma și organiza activitatea agricolă și interesele comune ale tuturor agricultorilor.

Dreptul de preemțiune al statului pe moșiile scoase de bunăvoie în vânzare trebuie să devină o realitate chiar cu ajutorul unui credit rural, îndeștulat cu fonduri suficiente.

Reforme auxiliare: Se vor realiza diferite reforme auxiliare și anume:

Pentru regularea apelor, împiedicarea surpării malurilor, etc. și pentru stabilimente de irigare și drenaje.

Se vor desființa taxele vamale și măsurile de prohibire sau de comprimare a prețurilor instituite cu văditul rezultat al reducerii producției agricole. Se va încuraja producția agricolă și îndeosebi cea a grâului, prin libertatea exportului.

Se vor lua măsuri educative, în special se vor înființa cât mai multe ferme model, stațiuni agricole, crescătorii de vite și se vor încuraja cele particulare; se vor înființa cât mai multe școli practice și teoretice de agricultură și se vor organiza învățământul ambulant și excursiile agricole.

Asemenea se va încuraja sindicalizarea agricultorilor.

Se va reorganiza serviciul pescăriilor și se va da o intensivă îngrijire clasei pescarilor, organizată pe baze cooperative.

Se va reorganiza Ministerul Agriculturii așa ca să fie și un organ de încurajare și îndrumare a producției agricole.

Măsuri pentru industrie: Pentru încurajarea bunei stări a satelor se va îndruma dezvoltarea industriei țărănești, organizată sistematic, prin folosirea îndemnării tehnice și artistice, a anotimpurilor de lipsa de lucru, a puterii motrice și a cooperației.

Se va încuraja dezvoltarea industriei mijlocii și mici, îndeosebi a aceleia în legătură cu valorificarea produselor agricole, cu excluderea producției interesate a industriei, care nu are baze naturale de dezvoltare în țară.

Organizarea producției izvoarelor de energie (cărbuni, gaz metan, căderi de apă, etc.) se va face în formele corespunzătoare maximului de randament și de utilitate economică națională, încurajându-se inițiativa și capitalurile private.

Măsuri pentru comerț: Regimul comerțului intern va fi acela al libertății. Tendințele de acaparare și de speculă vor fi combătute în special prin înlesnirea circulației normale a mărfurilor, prin răspândirea și organizarea cooperativelor de

consum și prin organizarea piețelor de desfacere cu concursul autorităților comunale și județene.

Exportul va fi liber.

Se va încuraja sindicalizarea producătorilor în vederea exportului direct.

Se vor reorganiza Camerele de comerț și industrie.

Se va alcătui un tarif vamal autonom, care va servi drept bază la încheierea convențiilor comerciale.

Măsuri pentru cooperare: Se va întocmi un cod al cooperăției pe baza principiului autonomiei, asigurându-se cooperăției cele mai mari înlesniri de credit din partea Băncii Naționale.

Instituțiile cooperative vor fi folosite la exploatarea bogățiilor statului.

"Aurora", din 13 octombrie 1926

4. 10. Programul de acțiune al Partidului Social-Democrat din România¹

(mai 1927)

Partidul Social-Democrat din România, solidar cu partidele muncitorești socialiste din toate țările, cu care este unit în Internaționala Muncitoare Socialistă și condus de același ideal, reprezintă și apără interesele și aspirațiile clasei muncitoare de la orașe și sate, precum și ale tuturor păturilor asuprite social sau național din România. Bazat pe învățăturile socialismului științific, el urmărește ca ultim scop desființarea exploatării economice, a asupririi politice sau naționale și înapoierii culturale sub orice formă, prin cucerirea puterii de stat, socializarea mijloacelor de producție, transport și schimb și transformarea statului de clasă burghezo-capitalist în societatea democratică socialistă. [...]

¹ Între 7-9 mai 1927 a avut loc la București Congresul Federației Partidelor Socialiste din România, care a adoptat hotărârea creării Partidului Social-Democrat din România, prin unificarea partidelor componente ale Federației.

I. Politica internă Democratizarea desăvârșită a vieții de stat este condițiunea principală pentru desfășurarea liberă a luptei de clasă și pentru educație politică și culturală a masei muncitoare.

De aceea, Partidul Social-Democrat cere:

1. Alcătuirea Camerei și în general a tuturor corpurilor electiv, reprezentative sau administrative, numai prin votul universal, egal, direct și secret, cu reprezentarea proporțională pe județe și totalizarea resturilor de voturi din toată țara.

Drept de vot pentru toți cetățenii de la 20 de ani în sus, fără deosebire de neam, religie sau sex.

Suportarea de către stat a tuturor cheltuielilor necesare pentru efectuarea alegerilor.

Efectuarea alegerilor într-o singură zi de repaus legal.

Desființarea instituției de drept și numiți, precum și a dreptului acordat Universităților, camerelor profesionale, consiliilor județene și comunale și altor corporațiuni de a trimite membri în corpuri electiv, legislative și administrative.

Desființarea Senatului.

Dreptul parlamentului de a se întruni din proprie inițiativă.

Alegerea guvernului de către parlament.

Incompatibilitatea între mandatul de parlamentar și calitatea de membru în consiliile de administrație ale societăților anonime.

2. Libertatea deplină a presei, întrunirii și asociației.

Dreptul de asociație sindicală pentru funcționarii publici.

Libertatea grevei pentru toate categoriile de salariați.

Abrogarea tuturor legilor excepționale.

Scoaterea dispozițiilor polițienești și restrictive din legea conflictelor colective de muncă și legea asociațiilor profesionale, scoaterea sindicatelor de sub regimul legii persoanelor juridice.

Suprimarea sistemului bătăii, practicat de autorități, și sancțiuni severe împotriva funcționarilor bătăuși.

Desființarea instituției Siguranței generale și înlocuirea jandarmeriei cu o poliție rurală. Responsabilitatea personală, penală și civilă a funcționarilor care au comis, ordonat sau tolerat acte atingând libertățile și drepturile cetățenești.

Desființarea stării de asediu și a regimului excepțional în toată țara.

Liberul exercițiu al culturii pentru toate confesiunile și credințele religioase.

Dreptul pentru fiecare cetățean de a ieși dintr-o confesiune religioasă și de a se declara liber cugetător.

Despărțirea bisericii de stat și susținerea ei de către credincioși.

Aplicarea efectivă a dispozițiilor constituționale cu privire la egalitatea cetățenilor, fără deosebire de neam, religie în fața legii.

Dreptul tuturor cetățenilor de a fi instruiți, judecați și administrați în limba lor, acolo unde locuiesc în mase compacte.

3. Descentralizarea administrativă.

Autonomia deplină a județelor și comunelor.

Delimitarea circumscripțiilor administrative și electorale potrivit cu structura socială, economică, etnică.

Salarii și pensii suficiente pentru funcționarii publici, văduvele și orfanii de război.

Responsabilitatea funcționarilor pentru averile câștigate în timpul funcțiunii și confiscarea averilor nejustificate. [...]

IX. Politica socială Pentru asigurarea unor condiții de muncă și trai omenești clasei muncitoare, chiar în societatea actuală, Partidul Social-Democrat din România preconizează un sistem general de ocrotire a muncii salariate și a sănătății publice. El cere:

Legislație muncitorească unică cu respectarea drepturilor câștigate.

Consultarea Confederației Generale a Muncii, ca reprezentant al muncitorimii organizate în sindicate, la elaborarea tuturor legilor cu caracter muncitoresc.

Ratificarea și legiferarea convențiilor și recomandărilor Biroului Internațional al Muncii.

Legiferarea contractului colectiv de muncă.

Legiferarea zilei de muncă de maximum 8 ore.

Obligarea, prin lege, a tuturor antreprenorilor de lucrări publice să aplice ziua de lucru de 8 ore și minimumul de salariu stabilit pe baza mediei salariilor din regiunea respectiva.

Înlocuirea Camerelor de muncă cu Camere autonome de muncitori și funcționari.[...]

2. Asistență medicală gratuită.[...]

Rezolvarea problemei locuințelor prin construirea de apartamente populare ieftine și igienice de către stat și comune. [...]

Partidul Social - Democrat din România. Programul și statutul.

București, 1927, pp. 3-17

V. CONSTITUȚIA DIN 1923 ȘI LEGILE DE UNIFICAERE A STATULUI ROMÂN

5. 1. Constituția din 1923¹

Titlul I - Despre teritoriul României

Art. 1. Regatul României este un stat național, unitar și indivizibil.

Art. 2. Teritoriul României este nealienabil.

Hotarele statului nu pot fi schimbate sau rectificate decât în virtutea unei legi.

¹ Dotarea țării cu o lege fundamentală, în noile condiții după terminarea primului război mondial a devenit una dintre problemele fundamentale ale statului român. Dar organizarea constituțională avea să constituie o chestiune deosebit de dificilă, atât pentru instituția monarhică, cât și pentru guvernele din această perioadă, datorită multiplelor împrejurări interne, dar mai ales externe. Astfel, problema constituțională a fost mereu amânată până la venirea liberalilor la putere, la începutul anului 1922. După lungi dezbateri, noua Constituție a fost votată, la 26 martie 1923, în Adunarea Deputaților, iar la 27 martie - în Senat, fiind promulgată apoi, printr-un decret la 28 martie 1923 și publicată în "*Monitorul oficial*" la 29 martie 1923, ca operă liberală, trezind numeroase proteste din partea partidelor din opoziție.

Art. 3. Teritoriul României nu se poate coloniza cu populațiuni de gintă străină.

Art. 4. Teritoriul României din punct de vedere administrativ se împarte în județe, județele în comune.

Numărul, întinderea și subdiviziunile lor teritoriale se vor stabili după formele prevăzute în legile de organizare administrativă.

Titlul II - Despre drepturile românilor

Art. 5. Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociație și de toate libertățile și drepturile stabilite prin legi.

Art. 6. Constituțiunea de față și toate celelalte legi relative la drepturile politice determină care sunt, osebit de calitatea de român, condițiunile necesare pentru exercitarea acestor drepturi.

Legi speciale, votate cu majoritate de două treimi, vor determina condițiunile sub care femeile pot avea exercițiul drepturilor politice.

Drepturile civile ale femeilor se vor stabili pe baza deplinei egalități a celor două sexe.

Art. 7. Deosebirea de credințe religioase și confesiuni, de origine etnică și de limbă, nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturi civile și politice și a le exercita.

Numai naturalizarea aseamănă pe străin cu românul pentru exercitarea drepturilor politice.

Naturalizarea se acordă în mod individual de Consiliul de Miniștri, în urma constatării unei comisiuni, compusă din: primul-președinte și președinții Curții de apel din Capitala țării, că solicitantul îndeplinește condițiunile legale.

O lege specială va determina condițiunile și procedura prin care străinii dobândesc naturalizarea.

Naturalizarea nu are efect retroactiv. Soția și copiii minori profită, în condițiunile prevăzute de lege, de naturalizarea soțului sau tatălui.

Art. 8. Nu se admite în stat nici o deosebire de naștere sau de clase sociale. Toți românii, fără deosebire etnică, de limbă sau de religie, sunt egali înaintea legii și datori a contribui fără deosebire la dările și sarcinile publice.

Numai ei sunt admisibili în funcțiunile și demnitățile publice, civile și militare.

Legi speciale vor determina Statutul funcționarilor publici.

Străinii nu vor fi admiși în funcțiunile publice decât în cazuri excepționale și anume statornicite de legi.

Art. 9. Toți străinii aflători pe pământul României se bucură de protecțiunea dată de legi persoanelor și averilor în genere.

Art. 10. Toate privilegiile de orice natură, scutirile și monopolurile de clasă sunt oprite pentru totdeauna în statul român.

Titlurile de noblețe sunt și rămân neadmise în statul român.

Decorațiunile străine se vor purta de români numai cu autorizarea regelui.

Art. 11. Libertatea individuală este garantată.

Nimeni nu poate fi urmărit sau percheziționat, decât în cazurile și după formele prevăzute în legi.

Nimeni nu poate fi deținut sau arestat, decât în puterea unui mandat judecătoresc motivat, care trebuie să-i fie comunicat în momentul arestării sau cel mai târziu în 24 de ore după deținere sau arestare.

În caz de vină vădită, deținerea sau arestarea se poate face imediat, iar mandatul se va emite în 24 de ore și i se va comunica conform alineatului precedent.

Art. 12. Nimeni nu poate fi sustras în contra voinței sale de la judecătoria ce-i dă legea.

Art. 13. Domiciliul este inviolabil.

Nici o vizitare a domiciliului nu se poate face decât de autoritățile competente, în cazurile anume prevăzute de lege și potrivit formelor de ea prescrise.

Art. 14. Nici o pedeapsă nu poate fi înființată, nici aplicată decât în puterea legii.

Art. 15. Nici o lege nu poate înființa pedeapsa confiscării averilor.

Art. 16. Pedeapsa cu moartea nu se va putea reînființa afară de cazurile prevăzute în Codul penal militar în timp de război.

Art. 17. Proprietatea de orice natură, precum și creanțele asupra statului sunt garantate.

Autoritatea publică, pe baza unei legi, este în drept a se folosi, în scop de lucrări de interes obștesc, de subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligațiunea de a desdăuna pagubele aduse suprafeței, clădirilor și lucrărilor existente; în lipsa de învoială, despăgubirea se va fixa de justiție.

Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică și după o dreaptă și prealabilă despăgubire stabilită de justiție.

O lege specială va determina cazurile de utilitate publică, procedura și modul exproprierii.

În afară de expropriere pentru căile de comunicație, salubritate publică, apărarea Țării și lucrări de interes militar, cultural și acele impuse de interese generale directe ale statului și administrațiilor publice, celelalte cazuri de utilitate publică vor trebui să fie stabilite prin legi votate cu majoritatea de două treimi.

Legile existente privitoare la alinierea și lărgirea stradelor de prin comune, precum și la malurile apelor ce curg prin sau pe lângă ele, rămân în vigoare în tot cuprinsul Regatului.

Art. 18. Numai românii și cei naturalizați români pot dobândi orice titlu și deține imobile rurale în România. Străinii vor avea drept numai la valoarea acestor imobile.

Art. 19. Zăcămintele miniere, precum și bogățiile de orice natură ale subsolului sunt proprietatea statului. Se exceptează masele de roci comune, carierele de materiale de construcție și depozitele de turbă, fără prejudiciul drepturilor dobândite de stat pe baza legilor anterioare.

O lege specială a minelor va determina normele și condițiunile de punere în valoare a acestor bunuri, va fixa redevența proprietarului suprafeței și va arăta totdeodată putința și măsura în care aceștia vor participa la exploatarea acestor bogății.

Se va ține seama de drepturile câștigate, întrucât ele corespund unei valorificări a subsolului și după distincțiunile ce se vor face în legea specială.

Concesiunile miniere de exploatare, instituite sau date, conform legilor azi în vigoare, se vor respecta pe durata pentru care s-au acordat, iar exploatările miniere

existente făcute de proprietari numai cât timp le vor exploata. Nu se vor putea face concesiuni perpetue.

Toate concesiunile și exploatarea prevăzute în alineatul precedent vor trebui să se conformeze regulilor ce se vor stabili prin lege, care va prevedea și maximum de durată al acestor concesiuni și exploatarea și care nu va trece de cinci-zece ani de la promulgarea acestei Constituțiuni.

Art. 20. Căile de comunicație, spațiul atmosferic și apele navigabile și flotabile sunt de domeniul public.

Sunt bunuri publice apele ce pot produce forță motrice și acele ce pot fi folosite în interes obștesc.

Drepturile câștigate se vor respecta sau se vor răscumpăra prin expropriere pentru caz de utilitate publică, după o dreapta și prealabilă despăgubire.

Legi speciale vor determina limita în care toate drepturile de mai sus vor putea fi lăsate în folosința proprietarilor, modalitățile exploatarea, precum și despăgubirile convenite pentru utilizarea suprafeței și pentru instalațiile în ființă.

Art. 21. Toți factorii producției se bucură de o egală ocrotire.

Statul poate interveni, prin legi, în raporturile dintre acești factori pentru a preveni conflictele economice sau sociale.

Libertatea muncii va fi apărată.

Legea va regula asigurarea socială a muncitorilor, în caz de boală, accidente și altele.

Art. 22. Libertatea conștiinței este absolută.

Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiunea, întrucât exercițiul lor nu aduce atingerea ordinii publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale statului. [...]

Art. 24. Învățământul este liber în condițiunile stabilite prin legi speciale și întrucât nu va fi contrar bunelor moravuri și ordinii publice.

Învățământul primar este obligator. În școlile statului acest învățământ se va da gratuit.

Statul, județele și comunele vor da ajutoare și înlesniri elevilor lipsiți de mijloace, în toate gradele învățământului, în măsura și modalitățile prevăzute de lege.

Art. 25. Constituțiunea garantează tuturor libertatea de a comunica și publica ideile și opiniunile lor prin grai, prin scris, prin presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul acestor libertăți în cazurile determinate prin Codicele penal, care nici într-un caz nu va putea restrânge deplul în sine.

Nici o lege excepțională nu se va putea înființa în această materie.

Nici cenzura, nici o altă măsură preventivă pentru aparițiunea, vinderea sau distribuțiunea oricărei publicațiuni nu se va putea înființa.

Nu este nevoie de autorizațiunea prealabilă a nici unei autorități pentru aparițiunea oricărei publicațiuni.

Nici o cauțiune nu se va cere de la ziarști, scriitori, editori, tipografi și litografi.

Presă nu va fi pusă niciodată sub regimul avertismentelor.

Nici un ziar sau publicațiune nu va putea fi suspendat sau suprimat.

Orice publicațiune periodică, de orice natură, va trebui să aibă un director răspunzător, iar în absența acestuia, un redactor răspunzător. Directorul sau redactorul vor trebui să se bucure de drepturile civile și publice. Numele directorului și numele redactorului vor figura vizibil și permanent în fruntea publicațiunii.

Înainte de apariția publicațiunii periodice, proprietarul ei e obligat a declara și înscrie numele său la tribunalul de comerț.

Sanctiunile acestor dispozițiuni se vor prevedea prin legi speciale.

Art. 26. În ce privește publicațiunile neperiodice, răspunzător de scrierile sale este autorul, în lipsa acestuia editorul; patronul tipografiei răspunde când autorul și editorul nu au fost descoperiți.

La publicațiunile periodice responsabilitatea o au: autorul, directorul sau redactorul în ordinea enumerării.

Proprietarul în toate cazurile este solidar răspunzător de plata despăgubirilor civile.

Delictele de presă se judecă de jurați, afară de cazurile aci statornicite, care se vor judeca de tribunalele ordinare, potrivit dreptului comun:

- a) Delictele ce s-ar comite împotriva suveranilor Țării, principelui moștenitor, membrilor familiei regale și dinastiei, șefilor statelor străine și reprezentanților lor;

b) Îndemnurile directe la omor și rebeliune, în cazurile când au fost urmate de execuțiune;

c) Calomniile, injuriile, difamațiile aduse particularilor sau funcționarilor publici oricari ar fi, atinși în viața lor particulară sau în cinstea lor personală.

Arestul preventiv în materie de presă este interzis.

Art. 27. Secretul scrisorilor, telegramelor și al convorbirilor telefonice este neviolabil.

O lege specială va stabili cazurile în care justiția în interesul instrucțiunii penale va putea face excepțiune la dispozițiunea de față.

Aceeași lege va determina responsabilitatea agenților statului și a particularilor pentru violarea secretului scrisorilor, telegramelor și convorbirilor telefonice.

Art. 28. Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, au dreptul de a se aduna pașnici și fără arme, conformându-se legilor care regulează exercitarea acestui drept, pentru a trata tot felul de chestiuni: întru aceasta nu este trebuință de autorizare prealabilă.

Întrunirile sub cerul liber sunt permise, afară de piețele și căile publice.

Întrunirile, procesiunile și manifestațiile pe căile și piețele publice sunt supuse legilor polițienesti.

Art. 29. Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, au dreptul de a se asocia, conformându-se legilor, care regulează exercițiul acestui drept.

Dreptul de liberă asociațiune nu implică în sine dreptul de a crea persoane juridice.

Condițiunile în care se acordă personalitatea juridică se vor stabili prin o lege specială.

Art. 30. Fiecare are dreptul de a se adresa la autoritățile publice prin petițiuni subscrise de către una sau mai multe persoane, neputând însă petiționa decât în numele subscrișilor.

Numai autoritățile constituite au dreptul de a adresa petițiuni în nume colectiv.

Art. 31. Nici o autorizare prealabilă nu este necesară pentru a se exercita urmăriri contra funcționarilor publici pentru faptele administrațiunii lor de părțile

vătămate, rămânând însă neatinse regulile speciale, statornicite în privința miniștrilor.

Cazurile și modul urmăririi se vor regula prin anume lege.

Dispozițiuni speciale în Codicele penal vor determina penalitățile prepuzitorilor.

Art. 32. Nici un român, fără autorizarea guvernului, nu poate intra în serviciul unui stat străin, fără ca însuși prin aceasta să-și piardă cetățenia.

Extrădarea refugiaților politici e oprită.

Titlul III - Despre puterile statului

Art. 33. Toate puterile statului emană de la națiune, care nu le poate exercita decât numai prin delegațiune și după principiile și regulile așezate în Constituțiunea de față.

Art. 34. Puterea legislativă se exercită colectiv de către rege și Reprezentațiunea națională .

Reprezentațiunea națională se împarte în două Adunări:

Senatul și Adunarea Deputaților.

Orice lege cere învoirea câtor trele ramuri ale puterii legiuitoare.

Nici o lege nu poate fi supusă sancțiunii regale decât după ce se va fi discutat și votat liber de majoritatea ambelor Adunări.

Art. 35. Inițiativa legilor este dată fiecăreia din cele trei ramuri ale puterii legislative.

Totuși orice lege relativă la veniturile și cheltuielile statului sau la contingentul armatei trebuie să fie votată mai întâi de Adunarea Deputaților.

Art. 36. Interpretațiunea legilor cu drept de autoritate se face numai de puterea legiuitoare.

Art. 37. Promulgarea legilor, votate de ambele Adunări, se va face prin îngrijirea Ministerului Justiției, care va păstra unul din originalele legilor votate, iar al doilea original se păstrează de Arhivele Statului.

Ministerul Justiției este și păstrătorul marelui Sigiliu al statului.

În fiecare an Ministrul Justiției va publica colecțiunea legilor și regulamentelor, în care legile vor fi inserate, purtând numărul de ordine după data promulgării. [...]

Capitolul II - Despre rege și miniștrii

Secțiunea I - Despre rege

Art. 77. Puterile constituționale ale regelui sunt ereditare în linie coborâtoare directă și legitimă a Maiestății Sale regelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, din bărbat în bărbat prin ordinul primogenitură și cu exclusiunea perpetuă a femeilor și coborâtorilor lor.

Coborâtorii Maiestății Sale vor fi crescuți în religiunea ortodoxă a Răsăritului. [...]

Art. 79. La caz de vacanță a tronului, ambele Adunări se întrunesc de îndată într-o singură Adunare, chiar fără convocare, și cel mai târziu până la 8 zile de la întrunirea lor aleg un rege dintr-o dinastie suverană din Europa occidentală.

Prezența a trei pătrimi din membrii care compun fiecare din ambele Adunări și majoritatea de două treimi a membrilor prezenți sunt necesare pentru a se putea proceda la această alegere.

În cazul când Adunarea nu se va fi făcut în termenul mai sus prescrist, atunci în a noua zi, la amiazi, Adunările întrunite vor păși la alegere oricare ar fi numărul membrilor prezenți și cu majoritate absolută a voturilor.

Dacă Adunările s-ar afla dizolvate în momentul vacanței tronului se va urma după modul prescrist la articolul următor.

În timpul vacanței tronului, Adunările întrunite vor numi o locotenentă regală, compusă din trei persoane, care va exercita puterile regale până la suirea regelui pe tron.

În toate cazurile mai sus arătate votul va fi secret. [...]

Art. 82. Regele este major la vârsta de optsprezece ani împliniți.

La suirea sa pe tron, el va depune mai întâi în sânul Adunărilor întrunite următorul jurământ:

„Jur a păzi Constituțiunea și legile poporului român, a menține drepturile lui naționale și integritatea teritoriului”.

Art. 83. Regele, în viață fiind, poate numi o regență, compusă din trei persoane, care, după moartea regelui, să exercite puterile regale în timpul minorității succesorului tronului. Această numire se va face cu primirea Reprezentațiunii naționale, dată în forma prescrisă la art. 79 din Constituțiunea de față.

Regența va exercita totdeauna și tutela succesorului tronului în timpul minorității lui.

Dacă la moartea regelui, regența nu s-ar găsi numită și succesorul tronului ar fi minor, ambele Adunări întrunite, vor numi o regență, procedând după formele prescrise la art. 79. din Constituțiunea de față. [..]

Art. 87. Persoana regelui este inviolabilă. Miniștrii lui sunt răspunzători.

Nici un act al regelui nu poate avea tărie dacă nu va fi contrasemnat de un ministru, care prin aceasta chiar devine răspunzător de acel act.

Art. 88. Regele numește și revocă pe miniștrii săi.

El sancționează și promulgă legile.

El poate refuza sancțiunea sa.

El are dreptul de amnistie în materie politică.

Are dreptul de a ierta sau micșora pedepsele în materii criminale, afară de ceea ce se statornicește în privința miniștrilor.

El nu poate suspenda cursul urmăririi sau al judecății nici a interveni prin nici un mod în administrația justiției.

El numește sau confirmă în funcțiunile publice potrivit legilor.

El nu poate crea o nouă funcțiune fără o lege specială.

El face regulamente necesare pentru executarea legilor, fără să poată vreodată modifica sau suspenda legile și nu poate scuti pe nimeni de executarea lor.

El este capul armatei.

El conferă gradele militare în conformitate cu legea.

El va conferi Decorațiunile române conform unei anume legi.

El are dreptul de a bate monedă, conform unei legi speciale.

El încheie cu statele străine convențiunile necesare pentru comerț, navigațiune și alte asemenea, însă pentru ca aceste acte să aibă autoritate îndatoritoare, trebuie mai întâi a fi supuse puterii legislative și aprobate de ea.

Art. 89. Legea fixează lista civilă pentru durata fiecărei domnii.

Art. 90. La 15 octombrie al fiecărui an, Adunarea Deputaților și Senatul se întrunesc fără convocare, dacă regele nu le-a convocat mai înainte.

Durata fiecărei sesiuni este de cinci luni.

Regele deschide sesiunea prin un Mesaj, la care Adunările fac răspunsurile lor.

Regele pronunță închiderea sesiunii.

El are dreptul de a convoca în sesiune extraordinară Adunările.

El are dreptul de a dizolva ambele Adunări deodată sau numai una din ele.

Actul de dizolvare trebuie să conțină convocarea alegătorilor până în două luni de zile și a Adunărilor până în trei luni.

Regele poate amâna Adunările; oricum, amânarea nu poate depăși termenul de o lună, nici a fi reînnoită în aceeași sesiune fără consimțământul Adunărilor.

Art. 91. Regele nu are alte puteri decât acele date lui prin Constituțiune.

"Monitorul oficial", din 29 martie 1923

5. 2. Ștefan Zeletin despre Constituția din 1923

Documentul oficial de naștere a neoliberalismului românesc este Constituția votată în anul 1923. Pentru întâia oară acest act istoric pleacă de la următoarele puncte de vedere, care alcătuiesc esența noului liberalism: a) intervenția puterii de stat și b) concepția libertăților individuale ca "funcții sociale". Întâia concepție - aceea a tutelei puterii de stat asupra vieții sociale - decurge în mod firesc din noua tendință de organizare; cea din urmă - concepția neoliberală a libertăților - vine să dea legitimare celei dintâi. Căci o încălcare a statului asupra activității indivizilor nu poate fi legitimă decât în ipoteza că libertățile individuale sunt concepute ca tot atâtea "funcții sociale", ca drepturi acordate de stat și numai în măsura în care îngăduie interesele statului. Acesta e tocmai modul în care Constituția actuală înțelege deosebitele libertăți. Dacă i se poate face o imputare, aceasta e numai că ea nu ne-a dat o concepție neoliberală limpede lipsită de orice echivoc. De obicei libertățile sunt formulate în spiritul liberalismului clasic: "libertatea individuală este garantată" sau "proprietatea de orice natură... este garantată" sau "libertatea muncii

va fi apărată". Această garanție suferă însă atâtea restrângeri, încât ea pare mai mult o ironie. E clar: noua noastră Constituție nu e opera unui cap logic, de gânditor consecvent; ea a izvorât dintr-un spirit de compromisuri ce are groază de extreme și de aceea șovăiește să spună lucrurile pe față. Altfel s-ar fi putut stabili în mod clar principiul de temelie spre a enumera apoi libertățile într-o formulare limpede și neșovăilenică, de pildă astfel: "libertatea (individuală, a muncii, a proprietății, etc.) este o funcție socială; statul are dreptul a interveni spre a îndruma așa cum cer interesele sale".

De la tratatul din Adrianopol și până astăzi, Constituția noastră din martie 1923 rămâne cel mai revoluționar act din istoria noastră politică; ea stă la hotarul a două lumi. Tratatul din 1829 inaugurează era nouă a liberalismului. Constituția plămădită în anul 1923 indică transformarea liberalismului în forma sa opusă: aceea a neoliberalismului. De acum politica noastră de stat intră cu deplină conștiință pe calea organizării sociale, așa cum impune noua structură financiară a capitalismului nostru. Dezvoltarea României se îndreaptă deci către imperialismul financiar, ca și statele înaintașe, acolo unde orice deosebire principială între capitalism și socialism încetează. Rămâne de acum ca propaganda științifică să lumineze publicul român asupra adevărului ca noua politică română este răsunetul nevoilor noastre de fapt și că vechea concepție liberalistă a libertăților absolute este - în noile împrejurări sociale - un fapt reacționar, care tulbură mersul lucrurilor.

Așadar, liberalismul românesc a învins criza sa generală în mod fericit; el s-a trezit peste noapte în metamorfoza neoliberală. Acum îi trebuie puțin timp spre a-și da singur seama de ceea ce s-a petrecut cu dânsul și apoi puțin curaj și cinste intelectuală spre a recunoaște pe față ceea ce este. Dar liberalismul român suferă în timpul de față și o criză specifică, ce rezultă din condițiile noastre sociale proprii și aceasta este mult mai gravă decât cea dintâi.

Ștefan Zeletin, Neoliberalismul, București, Editura Scripta, 1992, pp. 96-97

5. 3. Declarația Partidului Național și a Partidului Țărănesc cu prilejul adoptării Constituției României
(29 martie 1923)

Partidul Național și Partidul Țărănesc, luând act de încercarea Adunării, ieșită din lovitura de stat, furt și fraudă, de a uzurpa drepturile fundamentale ale națiunii, singura chemată să-și dea pactul fundamental, declară:

Consideră acest act abuziv ca o emanațiune a concepției absolutiste a puterii executive, fără consultarea voinței naționale.

Actualele Adunări, cu toate că întreaga opoziție le-a contestat orice îndreptățire legală de a da țării Constituția și întreaga națiune și-a ridicat glasul de protest, excluzând samavolnic o mare parte din deputații adevărat reprezentanți ai națiunii, declarând starea de asediu și suprimând libertățile cetățenești, au discutat și votat un pretins pact fundamental sub protecția forței brutale a mitralierelor și baionetelor.

Farsa discuțiilor din incinta Camerei a dovedit că astăzi guvernul, împreună cu Adunările numite de el, sunt complet izolate de conștiința vie și cinstită a națiunii.

Pentru ca cinismul să nu mai aibă nici o limită, guvernul actual, călcându-și jurământul său, se pune nu numai sub scutul baionetelor, ci și sub scutul autorității legale.

Prin acest act al său, guvernul provoacă un conflict deschis între rege și națiune [...].

Partidul Național și Partidul Țărănesc ridică din nou glasul lor de protest în fața țării și pătrunse de misiunea încredințată lor de țară, de a apăra cu toată hotărârea drepturile națiunii, consideră aceasta Constituție fără putere de a lega voința cetățenilor, fără putere de lege și de drept nulă.

Ceea ce s-a născut la adăpostul baionetelor nu va putea trăi decât prin baionete.

"Dezbaterile Adunării Deputaților", nr. 61, ședința din 29 martie 1923, p. 1772.

5. 4. Legea pentru unificare administrativă din iunie 1925

TITLUL I - Împărțirea teritoriului regatului. Autorități administrative și electiv locale. Autorități de control

Art.7. - Fiecare locuitor al țării, fără deosebire de sex și naționalitate, trebuie să aparțină unei comune și să participe la sarcinile ei.

Cetățenii români se pot strămuta dintr-o comună în alta fără nici o învoire prealabilă.

Ei sunt însă datori să facă cunoscut autorităților comunale atât strămutarea cât și așezarea lor.

Orice teritoriu din cuprinsul țării trebuie să aparțină unei comune.

Comuna își exercită autoritatea sa asupra tuturor locuitorilor și a întregului teritoriu din cuprinsul ei. [...]

TITLUL VI - Dispozițiuni comune. Capitolul I - Alegeri administrative Secția I - Alegători eligibili la comună și județ

Art. 156. Sunt alegători la comune și județ toți cetățenii români care, pe lângă celelalte condițiuni pe care trebuie să le îndeplinească alegătorii pentru Adunarea deputaților, au vârsta de 21ani și domiciliul real de cel puțin un an în comuna sau județul unde urmează să-și exercite drepturile lor. Această condițiune nu se cere funcționarilor publici.

Alegătorii domiciliați în capitala județului nu votează la alegerile județene, ei sunt însă eligibili în consiliile județene.

Proprietarii de imobile din stațiunile climaterice și balneare pot să declare la primăriile respective, în cursul lunii ianuarie a fiecărui an, înainte ca listele electorale să rămână definitive, că înțeleg să exercite dreptul de alegător în acele comune chiar dacă nu au acolo domiciliul lor real.

Sunt de asemenea alegători și eligibili în consiliul județean, chiar dacă nu au domiciliu real în cuprinsul județului, cetățenii români care exercită acolo un comerț, o industrie, o profesiune, sau sunt proprietari de imobile și au făcut în termenul arătat

la aliniatul 3 declarațiunea voinței lor la primăria comunei din județ unde au intențiunea de a-și exercita dreptul lor de vot. [...]

Art.159. Sunt eligibili în consiliile comunale și județene toți cetățenii români care, pe lângă condițiunile de a fi alegători, au vârsta de 25 ani împliniți și știu citi și scrie, precum și cei arătați în art.156, al. II și III.

"Monitorul oficial", din 14 iunie 1925

5. 5. Legea învățământului primar al statului și învățământului normal-primar

(iunie 1924)

*Titlul I - Învățământul primar
Secțiunea I Capitolul I - Dispozițiuni generale*

Art. 1. Învățământul primar formează primul grad al învățământului. El cuprinde:

- a) Școala de copii mici (grădinile de copii);
- b) Școala primară;
- c) Școalele și cursurile de adulți;
- d) Școalele și clasele speciale pentru copiii debili și anormali educabili.

Art. 2. Învățământul primar se predă:

În școalele statului (școlile publice).

În școalele sau instituturile particulare autorizate de stat și în familie, conform legii învățământului particular.

Art. 3. Școalele primare publice sunt nu numai acelea înființate în conformitate cu această lege de către stat, ci și acelea înființate de către comune sau județe, cu autorizarea Ministerului Instrucțiunii, prin care se va face numirea și plata personalului didactic.

Art. 4. Îndrumarea și supravegherea generală a învățământului primar sunt în sarcina statului, care le execută prin Ministerul Instrucțiunii.

Nici o școală nu se poate înființa fără autorizarea Ministerului Instrucțiunii și fără a se conforma cu dispozițiunile legii în vigoare. [...]

Art. 5. Învățământul primar este unitar în tot cuprinsul țării.*Art. 6.* Învățământul primar este obligatoriu și gratuit în condițiunile prevăzute de această lege.

Părinții, tutorii și toți acei care au sub autoritatea sau îngrijirea lor copii orfani, cetățeni români, sunt datori să dea copiilor lor instrucțiunea elementară, absolut indispensabilă oricărui cetățean, cuprinzând programul complet al școlii primare, astfel cum este prevăzut în această lege.

Art. 7. Învățământul primar în școlile statului se predă în limba română.

În comunele cu populație de altă limbă decât limba română, Ministerul Instrucțiunii Publice va înființa școale primare cu limba de predare a populației respective, în aceeași proporție ca și comunele românești. În aceste școale studiul limbii române va fi însă obligatoriu în numărul de ore stabilit prin regulament.

"Monitorul oficial", din 26 iulie 1924

5. 6. Legea pentru organizarea învățământului universitar (aprilie 1932)

Capitolul I- Universitățile și administrarea lor

Art. 1. Învățământul universitar se predă în:

- 1) Universitatea București;
- 2) Universitatea Iași;
- 3) Universitatea Cluj;
- 4) Universitatea Cernăuți.

5) Facultatea de Drept "Regele Carol al II-lea" din Oradea, care, din punct de vedere al numirii profesorilor săi și al formelor legale pentru care este necesară intervențiunea Senatului universitar, depinde de Universitatea din București.

Art. 2. Universitățile sunt instituțiuni de stat autonome, în ceea ce privește organizarea studiilor și conducerea. Ele sunt așezăminte de învățământ universitar teoretic și aplicat, precum și instituțiuni de cercetări pentru progresul științei și răspândirea culturii.

Art. 3. Universitățile și fiecare din facultățile care le compun sunt persoane juridice.

Art. 4. Universitățile sunt conduse de rector, ajutat de Senatul universitar. Facultățile sunt conduse de decan, ajutat de Consiliul facultății. [...]

Capitolul V - Studenți, diplome

Art. 68. Înscrierea în diferite facultăți ale Universității se face pe baza diplomei de bacalaureat, rămânând ca în viitor să se țină seama de specializarea literară sau științifică a celor care cer înscrierea. La facultățile de teologie se poate face înscrierea și pe baza diplomei de absolvire a unui seminar complet de stat. [...]

Când numărul cererilor de înscriere depășește numărul locurilor disponibile fixat de Consiliul facultății, la începutul fiecărui an școlar, selecțiunea candidaților se va face sau după media examenului de bacalaureat și după mediile obținute în cursul superior al liceului la obiectele ce sunt în strânsă legătură cu specialitatea aleasă, sau prin concurs, după hotărârea Consiliului de facultate.

Înscrierile în primul an se fac cu titlu provizoriu.

Un regulament al facultăților va fixa cât timp un student, care nu și-a trecut examenele unui an universitar, poate fi înscris fără a fi exmatriculat.

Art. 69. Cursurile Universității sunt publice. [...]

Art. 71. Durata cursurilor universitare va fi de cel puțin 4 ani (în care se cuprinde și anul de îndrumare), pentru obținerea diplomei de licențiat sau inginer universitar și unul sau doi ani, după cum se va fixa prin regulamentele facultăților, socotiți de la luarea diplomei de licență sau de inginer universitar, pentru obținerea diplomei de doctor sau doctor-inginer universitar. [...]

Art. 73. Studenții pot fi impuși la următoarele taxe, fixate de Consiliile facultăților și aprobate de Senatul universitar:

- a) Taxa de înscriere;
- b) Taxa de bibliotecă;
- c) Taxa de examen, doctorate și diplomă;
- d) Taxe de laborator și de institute;
- e) Taxa de construcție la acele facultăți unde este autorizată această taxă.

"Monitorul oficial", din 22 aprilie 1932

5. 7. Legea pentru regimul general al cultelor

(22 aprilie 1928)

CAPITOLUL I - Dispozițiuni generale

1. Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune, întrucât exercițiul lor nu atinge ordinea publică, bunele moravuri și legile sale de organizare.

2. Împiedicarea exercițiului liber al oricărui cult se va pedepsi potrivit dispozițiunilor respective din codul penal.

Serviciile religioase în afară de biserici sau case de rugăciuni se vor face cu observarea strictă a legilor și regulamentelor în vigoare, evitându-se orice acte care ar putea aduce vreo jignire celorlalte culte sau ar constitui demonstrațiuni împotriva lor.

3. Credințele religioase nu pot împiedica pe nimeni a dobândi sau exercita drepturile civile și politice, nici nu pot scuti pe nimeni de la obligațiunile impuse de legi.

4. Nimeni nu poate fi urmărit de autoritățile bisericești pentru motivul că și-a îndeplinit vreo obligație impusă de legi sau că nu a săvârșit vreo faptă oprită de legi.

5. Nimeni nu poate fi constrâns să participe la serviciile religioase ale unui alt cult. [...]

6. Constituirea de organizațiuni politice pe bază confesională și tratarea chestiunilor de politică militantă în sânul corporațiunilor și instituțiilor bisericești sunt interzise.

7. Nici un cult nu poate avea relațiuni de dependență cu vreo autoritate sau organizație bisericească din străinătate, afară de cele impuse de principiile dogmatice și juridico-canonice.

Relațiunile dintre stat și cultul catolic - singurul în țară cu asemenea dependență - vor putea fi stabilite printr-un acord special, care va fi suspus Corpurilor legiuitoare pentru aprobare.

8. Jurisdicțiunea autorităților religioase ale cultelor din țară nu se poate întinde în afara teritoriului statului român.

Asemenea nici autoritățile religioase ale cultelor din străinătate nu vor putea exercita nici o jurisdicție în cuprinsul statului român.

9. Cultele și asociațiile religioase nu pot primi ajutoare materiale din străinătate direct sau indirect, fără a le aduce la cunoștința guvernului. [...]

10. Membrii clerului, ai organelor de conducere și funcționarii de orice categorie ai cultelor și instituțiilor lor trebuie să fie cetățeni români, care se bucură de toate drepturile civile și politice și care nu au fost condamnați prin sentință definitivă pentru crime contra bunelor moravuri și contra siguranței statului și, în genere, pentru orice faptă care ar atrage interdicțiune corecțională.

În mod excepțional, Ministerul Cultelor poate admite ca membri ai clerului și cetățeni străini, însă pentru un timp limitat și numai în cazul când existența sau funcționarea unei comunități religioase ar fi periclitată prin încetarea serviciului religios. [...]

14. Cultele pot înființa, administra și controla instituțiuni culturale și de binefacere în marginile și potrivit dispozițiilor legilor privitoare la acest fel de instituțiuni.

15. Cultele pot înființa și conduce institute speciale pentru pregătirea clerului lor.

Programele pentru studiile teologice vor fi stabilite de autoritatea bisericească competentă și vor fi comunicate Ministerului Cultelor.

Studiul istoriei, al limbii și literaturii române și al Constituției țării sunt obligatorii în aceste institute și se vor preda conform unui program stabilit de autoritatea bisericească competentă în acord cu Ministerul Cultelor și acel al Instrucțiunii, așa fel ca să nu împiedice pregătirea teologică specială și să fie compatibil cu caracterul religios-moral al acestor institute. [...]

18. Toate cultele sunt datorare a face servicii religioase la solemnitățile naționale și la cele ale Familiei Domnitoare. [...]

CAPITOLUL II - Raporturile dintre stat și culte

21. Pe lângă biserica ortodoxă, a cărei organizare este stabilită prin lege specială, în statul român, mai există următoarele culte:

a) Cultul român greco-catolic (unit);

- b) Cultul catolic (de rit latin, grec-rutean și armean);
- c) Cultul reformat (calvin);
- d) Cultul evanghelic-luteran;
- e) Cultul unitarian;
- f) Cultul armeano-gregorian;
- g) Cultul mozaic (cu diferitele sale rituri);
- h) Cultul mahomedan.

22. Culte noi pot fi recunoscute în stat dacă confesiunea de credință și principiile lor religioase morale nu vor fi potrivnice ordinii publice, bunelor moravuri și legilor țării și dacă sistemul lor de organizare, conducere și administrare va fi în conformitate cu dispozițiunile legii de față. [...]

Recunoașterea dată unui cult poate fi revocată, pe aceeași cale, dacă organele, corporațiile și membrii săi contravin în mod fățiș dispozițiilor acestei legi și ale statutului aprobat. [...]

24. Asociațiunile religioase și funcționarea lor stau sub regimul legilor privitoare la asociațiuni în genere și la întruniri publice.

Sunt cu desăvârșire interzise, sub sancțiunea pedepselor prevăzute în codul penal, acele asociațiuni religioase care propagă doctrine de natură a aduce atingere legilor de organizare ale statului și instituțiile sale și care prin practicilor lor rituale contravin bunelor moravuri și ordinii publice. [...]

25. Statul are asupra tuturor cultelor dreptul de supraveghere și control, care se va exercita prin Ministerul Cultelor.

Autoritățile tuturor cultelor sunt datorate să trimită și să dea acestui minister sau delegaților săi autorizați orice acte oficiale și orice informație li s-ar cere. [...]

31. Ajutoarele pe care statul le va acorda diferitelor culte vor fi în raport cu numărul credincioșilor români ai lor față de populația totală a țării, cu situația materială a cultelor respective și cu nevoile lor reale.

Aceste ajutoare vor fi date pentru acoperirea nevoilor lor pentru necesități specifice și constatate că ar depăși veniturile ce au și niciodată sub formă de sume globale.

Ele vor putea fi retrase sau suspendate de Ministerul Cultelor celor vinovați pentru agitațiuni împotriva ordinii și siguranței statului și pentru violarea dispozițiilor acestei legi. [...]

CAPITOLUL III - Relațiunile dintre culte

41. Membrii unui cult nu pot fi constrânși să contribuie la întreținerea altui cult.

42. Preoții unui cult pot săvârși slujbe și ceremonii religioase numai credincioșilor cultului propriu.

Excepții de la această dispoziție se pot face în cazul când credincioșii unui cult, care n-au preot în localitate, ar cere ei înșiși la locuința lui serviciul preotului unui cult și numai pentru cazuri de extremă necesitate și urgență.

Minoritățile naționale din România 1925-1931. Documente, Coordonator Ioan Scurtu, Ioan Dordea, Arhivele Naționale ale României, București, 1996, pp. 267-273

VI. MONARHIA ÎN ANII 1918 - 1930

6. 1. Regina Maria despre regele Ferdinand

Ce e drept, simțeam o oarecare nerăbdare când vedeam șovăiala altora. Cu firea mea de femeie luam, dintr-un salt, orice hotărâre; mintea nu-mi era niciodată împrăștiată și mă simțeam ageră și gata să dau de rostul oricărei împrejurări. Era ușor oricui să stea de vorbă și să se înțeleagă cu mine, de aceea nimeni nu mă ocolea. Niciodată nu mă feream de discuții; o contradicție nu mă speria, o luptă mai grea îmi punea la încercare energia. În fiecare ceas al zilei simțeam în mine viața, ca

o forță aproape electrică. Acestea le știa soțul meu¹; știa, de asemenea, că felul meu de a discuta era decis și neșovăielnic, că eram totdeauna gata de luptă; astfel luase încetul cu încetul obiceiul să se întoarcă spre mine când era nedumerit. Găsea adesea în tovarășa lui un sfetnic chibzuit, care se arăta neașteptat de nepărtinitor.

Regele Ferdinand avea o fire sfioasă; nu-i plăcea să se impună și arăta o oarecare încetineală când trebuia să ia o hotărâre. În firea mea, dimpotrivă, nu încăpea șovăire; greutatea păreau că nu-mi îndoiesc energia; era în mine o vioiciune sănătoasă ce se rezema pe un nedomolit simț al umorului, care avea darul să ușureze clipele cele mai încordate.

Aceste însușiri erau de folos unui om care arareori se lăsa pătruns de bucuria vieții. Din pricină că fusese prea îndelung subjugat și apăsător, regele Ferdinand avea nevoie adesea să fie înviorat și întărit. Felul meu de a fi îi insufla curaj și nădejde. În ceasurile de îndoială, găsea în mine o încredere de oțel, pe care singur n-o avea. Mână în mână, eram mai puternici; viața nu mă înspăimânta, căci aveam ceva din avântul viteazului voios care e întotdeauna gata de luptă. Nu era în firea soțului meu să mă recunoască în văzul tuturor ca pe o colaboratoare. Fiind german, era un partizan dârz al legii Salice²; a recunoaște unele însușiri unei femei ar fi fost o încălcare a celor mai scumpe tradiții ale lui. Dar avea încredere în mine, eram o tovarășă plină de veselie, uneori cam nesupusă care însă niciodată nu-l dezamăgea. Afară de aceasta, menirea și țelurile noastre erau aceleași și trăiam amândoi pentru același ideal: binele țării noastre. Aceasta ne făcea răbdători unul față de altul și ne insufla fiecăruia încredințarea pentru cusururile celuilalt. [...]

La mine nu era niciodată nimic socotit dinainte: aveam o fire deschisă și cutezătoare și nu mă dădeam la o parte de la orice primejdie, nepregătindu-mi nici o portiță de scăpare; eram totdeauna gata să lupt sau să cad în slujba credințelor mele; n-aveam nimic din diplomatul viclen. Totdeauna am fost îmboldită de un nestăvilat instinct de a fi de folos fără să stau vreodată să cântăresc dacă hotărârile mele pripite erau înțelepte sau nu, dacă aveau să mă expună să fiu nedrept judecată

¹ La 29 decembrie 1892/10 ianuarie 1893 principele Ferdinand s-a căsătorit cu Maria de Edinburgh, nepoata reginei Victoria a Marii Britanii. Din căsătoria lor au rezultat următorii copii: Carol (1893-1953), Elisabeta (1894 - ?), Mărioara (Mignon) (1900-1961), Nicolae (1903-1977), Ileana (1909-1990) și Mircea (1913-1916).

² Legea salică = cod de legi medievale, respectat în teritoriile din Galia, ocupate de franci, care prevedea primatul obiceiului pământului și excluderea femeilor de la succesiunea pământurilor și pe tronul Franței.

sau rău înțeleasă. Un altruism spontan și neprecupețit e cheia firii mele; sunt nevoită să spun aceste lucruri, pentru ca astfel să lămuresc mai bine faptele mele și purtarea mea în tot timpul domniei regelui Ferdinand.

Regina Maria, Povestea vieții mele, Editura Eminescu, București, 1991, vol. I, pp. 14-15

6 . 2. Căsătorii princiare

Așadar, în 1920, regina României are trei copii de căsătorit. Fiul mai mare, prințul moștenitor Carol, are douăzeci și șapte de ani, fiica sa Elisabeta douăzeci și șase, iar Maria douăzeci. [...]

Constantin are și el doi copii de vârsta căsătoriei: fiul mai mare, George, diadohul, adică prințul moștenitor, și fiica sa Elena. Maria se întâlnește cu Constantin și îi sugerează ca cele două familii regale ar putea înfăptui o dublă matrimonială prin căsătoria diadohului cu prințesa Elisabeta de România și cea a prințului moștenitor al României cu prințesa Elena de Grecia. Pe plan diplomatic, cele două țări ar putea profita din plin de această combinație. Într-adevăr, legându-se cu Grecia, România evita pericolul bulgar, și legându-se cu România, Grecia lui Constantin, căci Constantin va fi restaurat la putere, va demonstra Franței că se afla de partea democrațiilor.

Zis și făcut, și fără a se preocupa de sentimentele acestor tineri frumoși pe care vor să-i unească unii cu alții, Bucureștiul și Atena anunță cele două căsătorii pentru lunile februarie și martie 1921. [...]

Pe 27 februarie 1921 George de Grecia se poate căsători, la Atena, cu Elisabeta de România, în timp ce pe 10 martie, la București, Carol de România schimbă inelele cu Elena de Grecia. Maria este în al nouălea cer. Ce-i mai lipsește pentru a deveni Victoria Balcanilor? O altă căsătorie poate. [...]

La Belgrad există un tânăr suveran, Alexandru I de Serbia, care i-a urmat tatălui său, Petru I, vechi aliat al Franței și fost elev la Saint-Cyr, Alexandru s-a luptat foarte bine în timpul primului război mondial și este, împreună cu regele Albert al Belgiei și regina Maria a României, aliatul cel mai respectat al francezilor. Or, Alexandru, care are treizeci și trei de ani – o vârstă frumoasă pentru un ginere, se

gândește imediat Maria -, nu este însurat. Înainte de război a aspirat și el la mâna fiicei mai mari a Țarului, marea-ducesă Olga, dar destinul întruchipat de ucigașii lui Lenin a decis altfel¹. În orice caz, este sigur că dacă Olga nu ar fi urcat pe tronul României ea ar fi devenit regina Serbiei, apoi a Iugoslaviei. Dar istoria nu se mai poate da înapoi și în 1921 Alexandru este disponibil.

De la eliberare, poporul român i-a oferit reginei sale o minunată reședință la malul Mării Negre, la Balcic, fost teritoriu bulgar. Balcic, pe care Maria îl transformă într-un paradis în care grădini parfumate coboară până la mare, va deveni reședința favorită a Reginei României Mari. Acolo, pe terasele pline de flori, în aerul plăcut al serilor de o blândețe unică și care amintesc de amurgurile fermecate din Malta, Regina se retrage pentru a medita. A medita la viitorul său, al Țării sale, al copiilor săi. Se gândește la acest Rege sârb pe care l-a întâlnit la Paris. Seriozitatea și inteligența lui politică au impresionat-o. Evident, este un mare Rege.[...]²

În primăvara anului 1922 prințul Paul de Iugoslavia, unchiul Regelui, vine să o ia pe aleasă ca s-o ducă la Belgrad. Ferdinand este emoționat. Regina plânge. Toată lumea se îmbrățișează. Paul și prințesa Maria vor ajunge în capitala iugoslavă pe Dunăre, care leagă România de Iugoslavia. Logodnicii regali se îmbarcă la Turnu-Severin. Suveranii români sunt pe chei. Le pleacă al treilea copil. Cuibul se golește. [...]

Căsătoria va fi celebrată în catedrala din Belgrad, pe 8 iunie 1922. Spre deosebire de căsătoriile celorlalți copii ai reginei Maria, aceasta va fi o căsătorie fericită. O căsătorie fericită pe care gloanțele unui terorist croat o vor însângera mai târziu³...

Guy Gauthier, Missy, Regina României, Traducere din franceză de Andreea Popescu, București, Editura Humanitas, 2000, pp. 130-131, 256-325

6. 3. Principesa Elena și relațiile sale cu familia regală

¹ Se face referință la execuția familiei țariste de către guvernul revoluționar la 17 iulie 1918.

² Pagina 131

³ Atentatul de la Marsilia din 9 octombrie 1934, în care își pierde viața regele Alexandru al Iugoslaviei și Louis Barthou, ministrul de externe francez.

Când Elena a coborât din trenul regal care îi adusese de la Constanța, ea a fost întâmpinată de regele Ferdinand, regina Maria și de membrii familiei regale. În spatele lor erau aliniați cei mai înalți demnitari ai statului, Patriarhul, prim-ministrul, membrii guvernului și o mulțime de șefi civili și militari. Rânduți cu grijă și umplând trei sferturi din piață, erau șiruri de oameni reprezentând vârfurile societății, Biserica, Justiția, Armata, apoi meseriașii și țăranii, muncitorii, mulți îmbrăcați în costume populare tradiționale. În spatele acestora erau aliniați soldații și o mare mulțime de oameni în așteptare. [...]

A fost bine că Elena o chemase cu mult timp înainte pe dra St. John, fosta bonă a mamei ei de la Atena, căci nașterea a avut loc prematur, la Foișor, pe 25 octombrie 1921.

Au fost complicații și un timp nici nu s-a crezut că mama și copilul vor scăpa cu viață. [...]

Familia română era încântată că succesiunea la tron fusese asigurată prin nașterea unui băiat și s-a luat hotărârea să fie botezat Mihai, după numele celui mai mare erou din istoria României. [...]

Fuga prințului moștenitor Carol a produs un șoc cât se poate de neplăcut întregii țări, întrucât, fiind prinț, își renegase patria, sfidând atât autoritatea Casei Regale, cât și respectul pe care i-l purta poporul, iar ca bărbat, se purtase urat cu soția și copilul său.

Arthur Gould Lee, Elena. Regina-Mamă a României, Prințesă de Grecia și Danemarca. O biografie autorizată, Traducere din engleză de Liana Alecu, București, Editura Humanitas, 2000, pp. 74-131

6. 4. Legile votate de Adunarea Națională Constituantă privitoare la renunțarea principelui Carol la succesiunea tronului și instituirea Regentei (4 ianuarie 1926)

a) Legea privitoare la renunțarea principelui Carol

Art. unic. Adunările Naționale Constituante primesc renunțarea A. S. Principelui Carol la succesiunea tronului și la toate drepturile, titlurile și prerogativele de care, în virtutea Constituției și a Statutului familiei regale, se bucură până astăzi ca principe moștenitor al României și membru al familiei domnitoare.

Pe temeiul art. 77 din Constituție, ele constată că succesiunea tronului României revine astfel de drept A. S.R. principelui Mihai, coborâtorul direct și legitim în ordinea de primogenitură bărbătească a regelui domnitor.

"Monitorul oficial", din 5 ianuarie 1926

b) Legea privitoare la instituirea Regenței

Art. unic. Reprezentațiunea Națională Constituantă întrunită conform art. 79 din Constituție primește Regența instituită de M.S. regele Ferdinand I, pe temeiul art. 83 din Constituție pentru a exercita puterile regale și tutela A. S. R. Moștenitorul tronului în cazul când acesta ar fi chemat să domnească în timpul minorității sale.

Reprezentațiunea Națională primește numirea celor 3 persoane care compun această Regență: A. S. R. Principele Nicolae, I. P.S.S. dr. Miron Cristea, patriarhul României, și d-l Gheorghe Buzdugan, actualul prim-președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție.

"Monitorul oficial", din 5 ianuarie 1926

6. 5. Testamentul regelui Ferdinand I *(2 iunie 1925)*

În urma boalei de care cu vrerea lui Dumnezeu și prin bunele îngrijiri ale medicilor noștri am scăpat cu bine, socotit-am de a mea datorie să-mi așez dispozițiile mele testamentare.

Luând hotărârile din urmă și gândindu-mă la sfârșitul vieții mele, îndreptez către Atotputernicul prinosul recunoștinței mele că mi-a îngăduit să-mi consacru munca poporului român, a cărui propășire a fost, fără preget și fără încetare,

scopul vieții mele. Neuitatul și înțeleptul meu unchi, Regele Carol I, în lunga și slăvita sa domnie a întemeiat puternic și sănătos noul stat al României, dezvoltând minunatele însușiri de muncă și de progres ale poporului ei, redeștepând și organizând în glorioasa ei armată străbunile virtuți ostășești ale neamului ei. Rezemat pe aceste virtuți, la rândul meu am putut desăvârși opera națională și am aflat în clipele celor mai hotărâtoare împrejurări credința neclintită și eroismul nețărnut al oștirii de care mă simt legat din adâncul sufletului.

A vrut astfel pronia cerească să nu lase fără rod domnia mea și a dat dragostei mele de neam cea mai scumpă și sfântă răsplată. Ridic până la ultima suflare ruga mea fierbinte ca să binecuvânteze și în viitor soarta poporului român și să hărăzească iubitului meu fiu, viitorul rege al României întregite, ajutor ceresc, ca la rândul său să întărească și să sporească moștenirea națională, unind tot mai strâns puterile și însușirile românilor din toate ținuturile și din toate straturile sociale.

Cu inimă de părinte îndemn pe Carol să nu înceteze în orice clipă și în orice împrejurare de a-și închina toate puterile neamului și statului în a căror slujbă îi este hotărât să trăiască. Multe și grele sunt grijile domnitorului în truda neîncetată în serviciul statului, ele se stăpânesc însă prin simțul datoriei și al jertfei de sine; iar în fața greutăților, binecuvântarea lui Dumnezeu și ajutorul sfinților celor buni nu vor lipsi, precum nu mi-au lipsit în vremea domniei mele. Către acești sfinți îmi îndreptez astăzi gândul recunoscător și mulțumesc bunătății divine care mi-a îngăduit să pot prețui, neasemuit ajutor pentru suveran, sfatul celor credincioși și destoinici.

Dar mai presus de alții recunoștința mea merge către aceea care mi-a fost tovarășă nedespărțită și sprijin prin sfat și credință în toate vremurile și în toate împrejurările. Dragostea ei de țară și inima ei de mamă îi însufleții puteri noi pentru a-și urma și în viitor binefăcătoarea ei solitudine. Sunt convins că uniți în iubire frățească copiii noștri o vor înconjura și vor păstra legăturile scumpe care au făcut fericirea vieții noastre, precum nu mă îndoiesc că poporul meu va avea pentru scumpa mea soție și după trecerea mea din viață aceeași dragoste neschimbată.

Rog a se lăsa ca reședință soției mele, Regina Maria, Palatul de la Cotroceni; iar Castelul Peleşor de la Sinaia, împreună cu Casa pentru oaspeți (Cavalierhaus) și dependințele ce țin de Castelul Peleşor (locuința personalului, garajurile și grajdurile)

– hotărăsc a rămâne în folosința soției mele cât timp va trăi. Regina Maria va dispune după a sa voință de mobilele din Palatul Cotroceni și din Castelul Peleşor.

Întreținerea acestor reședințe este în sarcina succesorului meu la tron.

În privința părților cuvenite copiilor mei hotărăsc astfel:

Fiului meu Carol, Principele moștenitor al României, ca urmaș al meu pe tron îi las, pe lângă partea lui rezervată, toată cotitatea disponibilă și hotărăsc să aibă în partea sa de moștenire întreaga moșie Sinaia-Predeal împreună cu Castelul Peleş și celelalte castele, clădiri și stabilimente, cu sarcinile prevăzute în acest testament pentru Castelul Peleşor. Îi mai las casele și clădirile din București care sunt absolut necesare. Totodată el va fi dator să plătească legatele prevăzute pentru binefaceri.

Fiului meu Principele Nicolae al României îi las moșia Broșteni din Valea Bistriței Moldovenești și casele din București din strada Imperială cu tot locul lor, unde se află acum Administrația Domeniului Coroanei.

Ficei mele Elisabeta, Regina Greciei, îi las moșia Zorleni din județul Tutova și un imobil în București.

Fiica mea Maria, Regina sârbilor, croaților și slovenilor, își va lua partea în efecte și în bani.

Ultimei mele fiice, Ileana, Princesă a României, îi las moșia Poeni din județul Iași și un imobil în București.

Toată averea mea în bani, acțiuni, obligațiuni, fonduri de stat, după plata legatelor va completa partea rezervată a fiecăruia din copiii mei.

Împrejurările grele economice de după marele război și greutatea familiale nu mi-au îngăduit să-mi văd sporind averea mea personală și de aceea cu mare părere de rău nu pot face tot binele ce aș dori. Totuși las în grija fiului meu urmaș la domnie ca, după sfatul ce va lua de la Președintele Consiliului de Miniștri, Patriarhul Bisericii Române, Primul Președinte al Înaltei Curți de Casație și Ministrul Casei mele, să distribuie suma de cincizeci milioane lei (socotind leul după valoarea lui față de aur, de azi) următoarelor instituții:

Fundației Universitare Ferdinand I din Iași.

Orfelinatului Agricol "Ferdinand" de pe moșia regală Zorleni, care va rămâne neatins pe această moșie și întreținut de viitorul Rege al României.

Academiei Române, pentru ca venitul să servească la un premiu pe numele meu pentru cercetări asupra unor chestiuni economice românești.

Societății Geografice Române.

Bisericilor Naționale – ortodoxă și unită - , Bisericii catolice, Bisericii protestante și celei israelite.

Unei instituții de ajutorare pentru ofițeri.

Societății "Astra" din Sibiu și unei societăți de cultură națională din Cernăuți și din Chișinău.

O sumă se va împărți pentru săracii din capitalele tuturor județelor, după însemnătatea lor istorică și numărul populației lor.

Distribuirea sumelor de mai sus va fi începută numai după un an de la moartea mea, astfel ca toate dobânzile acestor sume să rămână disponibile.

Hotărâsc ca acești bani să fie întrebuințați în modul următor:

Întregul personal superior și inferior al Curții Regale, al Casei și al Administrației mele centrale va primi:

Cei cu peste zece ani de serviciu, lefile pe un an întreg, după moartea mea, cum sunt prevăzute în bugetul meu, salariu și spor.

Cei cu cinci până la zece ani de serviciu, lefile fără spor pe un an întreg.

Cei cu unul până la cinci ani de serviciu, lefile fără spor pe jumătate de an.

Cei cu mai puțin de un an de serviciu, lefile fără spor pe două luni.

Suma ce ar rămâne se va vărsa la fondul de pensii al Casei Regale.

Închei aceste ultime ale mele voințe cu gândul care mi-a stăpânit toata viața, chemând binecuvântarea cerească asupra scumpului meu popor, și mă închin cu smerenie în fața hotărârilor lui Dumnezeu și iscălesc:

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, amin.

Făcut în Sinaia, la două iunie una mie nouă sute douăzeci și cinci.

FERDINAND

Am scris și iscălit cu propria mea mână acest testament pe trei coale formând douăsprezece pagini legate cu fir alb și am pus sigiliul meu.

Iunie în două, una mie nouă sute douăzeci și cinci.

FERDINAND

6. 6. Codicil la testamentul regelui Ferdinand I
(11 ianuarie 1926)

A voit Domnul să încerce țara, pe mine și pe Regină cu o mare durere, prin renunțarea la tron a Principelui Carol. Până la sfârșitul vieții nu se va șterge din inima mea jalea care m-a cuprins când m-am văzut silit să iau act de această hotărâre a primului meu născut, constatând că din nenorocire această măsură se impunea de interesele Statului și ale Coroanei, care în orice împrejurare am înțeles să mă stăpânească.

Schimbarea astfel făcută în moștenirea tronului și în familia regală, prin noua situație a fiului meu Carol, mă obligă să aduc următoarele modificări și adaos la testamentul meu mai sus-scris.

Anulez dispoziția cuprinsă în acest testament prin care lăsam fiului meu Carol toată cotitatea disponibilă și hotărârea de a cuprinde în partea sa de moștenire întreaga moșie Sinaia – Predeal împreună cu castelul Peleş și celelalte castele, clădiri și stabilimente, cu sarcinile prevăzute în acest testament pentru Castelul Peleşor, precum anulez și legatul "caselor și clădirilor din București absolut necesare".

Hotărâsc ca toată această cotitate disponibilă, atât imobilele de pe Valea Prahovei, cu sarcinile prevăzute, ca și cele din București, care sunt absolut necesare viitorului rege, să revină urmașului meu pe tronul României din familia mea, iar în timpul minorității sale să se bucure de folosința și de veniturile lor iubita mea soție Regina Maria.

Voiesc ca partea rezervată ce se cuvine fiului meu Carol, s-o primească în bani și în efecte.

Luând aceste noi dispoziții potrivit dorinței ce întotdeauna am avut de a spori mijloacele noului Rege al României, rog Cerul ca să ajute pe iubitul meu fiu Carol în noua viață ce singur și împotriva voinței noastre și-a ales-o și să facă urmările acestei alegeri cât mai ușoare pentru el și pentru țară.

Făcut la București în unsprezece ianuarie una mie nouă sute douăzeci și șase, scris și iscălit cu propria mea mână.

FERDINAND

**6. 7. Scrisoarea regelui Ferdinand I, cuprinzând ultima sa dorință
(15 iulie 1927)**

Scumpul meu Președinte al Consiliului,

Ca creștin sunt totdeauna stăpânit de grija clipei când mă voi înființa Domnului, ca român și ca Rege, mă gândesc neîncetat la soarta Țării, căreia am jertfit viața mea pe pământ.

Dragostea mea nu mă lasă să consider că datoria îmi încetează cu această viață și nu pot să nu mă gândesc la ce va fi în urma ei.

Dumnezeu a voit ca Coroana, de care e atât de insolubil legată soarta Țării, să treacă pe capul nepotului meu nevârstnic Mihai. Rog Cerul să-l ocrotească și să-i hărăzească binecuvântarea ca sub domnia lui să se întărească și să sporească România clădită cu atâtea jertfe.

Fac apel la toți bunii și cinstiții cetățeni ai Țării să ajute din toate puterile lor ca să înlănească liniștita propășire a statului.

În fruntea lor, asupra scumpului meu fiu Nicolae ca Regent, împreună cu colegii săi, cade cea mai grea răspundere în îndeplinirea sfintelor datorii. Cu credința și dragostea ce înaintașii familiei sale i-au dat pilda, fiul meu va putea duce la bun sfârșit misiunea ce îi revine.

Nu pot privi spre viitor fără să mă gândesc cu inima de părinte la scumpul meu fiu Carol, căruia îi urez viață cinstită și fericită în noua soartă pe care și-a croit-o împotriva silințelor noastre. Nu mă îndoiesc că, ca orice român iubitor de țară și mai devotat ca oricare altul, stăruie într-o înlesnire, prin tot ce atârnă încă de dânsul, ca România în timpul fiului său Mihai și a urmașilor săi să se poată dezvolta și propăși în liniște și cu spor.

În ceea ce mă privește, cu hotărâre și numai spre a nu tulbura liniștea Țării, m-am oprit de la mulțumirea sufletească de a-l revedea și în același sentiment cer ca să nu se întoarcă în țară decât, precum s-a legat, când autoritățile legale îi vor îngădui.

Trebuie ca fiul meu Carol să caute astfel să impună oricăror rătăciți respectul situației legale, create prin renunțarea sa la tron, așa precum îi poruncesc cele mai imperioase datorii de român, de fiu și de părinte, ca să respecte legământul încheiat din proprie voință și nesilit de nimeni.

Primiți, vă rog, scumpul meu Președinte al Consiliului, expresia simțămintelor mele afectuoase,

FERDINAND.

"Monitorul oficial", din 22 iulie 1927

6. 8. Carol al II-lea despre situația din România după moartea regelui Ferdinand I¹

(31 iulie 1927)

Române,

Dacă ești dintre acei patrioți care iubesc dreptatea și lumina adevărului, atunci copiază în cinci exemplare acest cuvânt al A.S.R. Principele Carol al României, publicat în ziarul "Le Matin" din 31 iulie², precum și acest îndemn la răspândire și trimite-l la cinci prieteni, ca și acesta, la rândul lor, să-l răspândească pe aceeași cale mai departe."

Textul declarațiilor din "Le Matin":

Durerea pricinuită de pierderea mult iubitului Meu Părinte Mi-a fost mărită încă de faptul că n-am putut fi lângă Dânsul în ceasul din urmă.

Cu toata via Mea dorință arătată de atâtea ori de a lua parte la înmormântare, Mi s-a adus la cunoștință, în chipul cel mai hotărât, că prezența Mea cu acest prilej nu este dorită.

Deși acest răspuns mi-a fost înfățișat ca fiind ultima dorință a regelui, știu că marea dorință a Tatălui Meu a fost cu totul dimpotrivă.

Acei care s-au făcut răspunzători de acest act lipsit de omenie au crezut oare că prezența Mea va provoca tulburări în România?

E departe de Mine gândul de a stârni tulburări în țară.

¹ Regele Ferdinand I se stinge din viață pe data de 20 iulie 1927.

² 1927

Dacă acum un an și jumătate am renunțat la drepturile Mele, am făcut-o pentru că, ținând seama de demnitatea Mea, am fost constrâns să o fac în împrejurări grele, de către oameni și prin mijloace asupra cărora cred că este mai bine să nu dau amănunte sau să rostesc vreo judecată.

Am fost adânc întristat când am fost silit să iau această hotărâre și îi deplâng toate urmările.

Poveștile de ordin sentimental, care au fost răspândite pe seama mea și care sunt neconținut împrăștiate în toată lumea, nu au nimic de a face cu hotărârea mea.

De atunci situația s-a schimbat; astăzi însuși viitorul României dă mari griji. Acum un an și jumătate pentru orice om cu puteri omenești de prevedere el se arăta sub cele mai bune auspicii. Nici o teamă nu putea fi sănătatea regelui și aveam cu toții dreptul să nădăjduim o domnie lungă.

De atunci Tatăl Meu s-a stins lăsând o grea moștenire.

Pentru nimic în lume nu putem lăsa ca munca încordată a două generații să fie pusă în primejdie.

Ca român și ca tată am dreptul și datoria să veghez ca mărirea neamului, ținta străduințelor a doi regi glorioși, să nu sufere nici o atingere pentru ca fiul Meu să culeagă o moștenire neatinsă când va veni vremea lui.

Această situație îmi dă dreptul să intervin personal.

Sunt și am fost totdeauna un patriot înflăcărat și cinstit.

Am în inimă dorința arzătoare de a fi folositor Țării Mele și de a nu-i provoca dezordine, însă niciodată n-aș putea refuza să ascult dorința popului meu și să răspund chemării sale, dacă ea se îndreaptă către Mine.

Carol al României.

Arhivele Nationale Istorice Centrale, fond Casa Regală. Carol Caraiman, dos. 2/1927, f.11

6. 9. Documente privind "restaurația" din 8 iunie 1930

a) Declarațiile lui I.G. Duca în ședința Comitetului Executiv al P.N.L., din 7 iunie 1930

Să-mi dați voie să fac în fața dvs. acest examen al conștiinței mele și cred că îmi veți admite ca sub imperiul întâmplărilor de azi noapte¹ mi-am stabilit convingerea în această chestiune.

De mult cugetam la această chestiune și în dese rânduri mi-am pus în conștiința mea judecata acestei chestiuni care bănuiam că va surveni cum s-a și întâmplat.

Am scrutat tot ce-mi poate spune judecata și conștiința mea și din două motive: unul de ordin etic și altul de ordin politic și național, mă împiedică definitiv să primesc soluția de azi.

Am fost prea strâns legat de opera regelui Ferdinand I și a lui Ion I.C. Brătianu, am slujit țara sub conducerea acestora în timpuri care prin nimic nu se pot șterge, așa încât este firesc ca să urmez în totul hotărârea lor.

Aș considera că mă dezonorez făcând altfel, și, deci, să sfârșesc cariera mea politică cu un act de dezonoare.

Aș trece totuși peste dezonoarea mea, dacă aș avea conștiința că slujesc un mare interes politic și național.

Am însă absoluta convingere contrarie.

Fapta de astă noapte este cea mai primejdioasă aventură ce s-a putut face și este tot ce poate aduce mai mult rău consolidării noastre naționale și situațiunii Țării în toate privințele.

La o primejdioasă aventură nu pot să iau parte, refuz să mă duc chiar dacă viața mea politică ar lua sfârșit azi.

Sfatul ce dau partidului nostru este o intransigență absolută.

Vor fi vremuri foarte grele, mergem la o luptă dârză. Prin urmare, să ne numărăm.

Vor fi șovăitori, vor fi profitori de noi situațiuni, totuși noi vom învinge.

DI. Brătianu v-a arătat că aceleași timpuri le-am trăit și la Iași unde pe puțini ne-a susținut o credință și totuși, cu această credință am biruit.

Nu e vorba să se forțeze conștiința nimănui, fiecare să judece și fiecare să se lase hotărât numai de interesele superioare și permanente ale Țării pe care o slujim.

¹ În noaptea de 6/7 iunie 1930, prințul Carol de Hohenzollern-Sigmaringen s-a reîntors în țară.

Eu v-am spus întreg gândul meu de la care nimic pe lume nu mă va abate.

“Viitorul”, din 8 iunie 1930

b) Legea pentru abrogarea art. 6 și 7 din legea privitoare la actele civile ale membrilor familiei domnitoare

(8 iunie 1930)

Art. 1. Art. 6 și 7 din legea privitoare la actele civile ale membrilor familiei domnitoare din 5 ianuarie 1926 se abrogă.

Art. 2. Legea promulgativă prin Înaltul decret regal nr. 13 din 4 ianuarie 1926, publicată în “*Monitorul oficial*” nr. 4 din 5 ianuarie 1926, prin care s-a primit renunțarea Alteței Sale Regale principele Carol la succesiunea tronului și la toate drepturile, titlurile și prerogativele de care, în virtutea Constituției și a Statutelor familiei regale, se bucura, ca principe moștenitor al României și ca membru al familiei domnitoare, se anulează.

C. Hamangiu, Codul general al României, vol. VIII, București, 1930, p. 345

c) Legea relativă la moștenitorul tronului României
(8 iunie 1930)

Articol unic. Moștenitorul tronului României ia și numele de Mare Voievod al Albei- Iulia.

C. Hamangiu, Codul general al României, vol. XVIII, București, 1930, p. 345

d) Legea adoptată de Reprezentanța Națională la 8 iunie 1930 prin care principele Carol este proclamat succesor la tronul României

Articolul unic. Corpurile legiuitoare, întrunite într-o singură Adunare și constituite ca Reprezentanța Națională, declară anulată:

Legea promulgată prin Înaltul decret regal nr. 13, publicată în “*Monitorul oficial*”, nr. 4 din 5 ianuarie 1926, prin care s-a primit renunțarea Alteței Sale Regale

principelui Carol la succesiunea tronului și la toate drepturile, titlurile și prerogativele de care, în virtutea Constituției și a Statutelor regale, se bucura ca principe moștenitor și ca membru al familiei domnitoare.

Declară, de asemenea, anulată legea promulgată prin Înaltul decret regal nr. 4 din 4 ianuarie 1926 prin care Reprezentanța Națională primește Regența numită de Majestatea Sa regele Ferdinand I.

În consecință, pe temeiul art. 77 și 79 din Constituție, Reprezentațiunea Națională constată că succesiunea tronului României se cuvine de drept Alteței Sale Regale principelui Carol, coborâtor direct și legitim în ordine de primogenitură bărbătească a regelui Ferdinand I.

"Monitorul oficial", din 8 iunie 1930

VII. CONFRUNTĂRI POLITICE; EXTREMA STÂNGĂ ȘI EXTREMA DREAPTĂ

7. 1. Extrema stângă

7. 1. 1. Articol privind rolul Partidului Comunist¹

(aprilie 1922)

Partidul Comunist este o parte din clasa muncitoare și anume pătura cea mai înaintată, cu conștiința de clasă cea mai dezvoltată și deci cea mai revoluționară.

Partidul Comunist se creează prin selecțiunea naturală a celor mai prevăzători lucrători.

¹ La 8 mai 1921, din transformarea Partidului Socialist, a luat ființă Partidul Comunist din România, afiliat la Internaționala a III-a comunistă.

Partidul Comunist nu are interese care se deosebesc de interesele întregii clase muncitoare.

Partidul Comunist se deosebește de întreaga masă muncitoare prin aceea că are o privire generală asupra întregii căi istorice pe care a urmat-o întreaga clasă muncitoare și pentru că se străduiește ca pe toate cotiturile acestui drum istoric să nu apere interesele unei singure grupări sau bresle, ci interesele întregii clase muncitoare. Partidul Comunist este pârghia organizatorică și politică cu al cărui ajutor pătura cea mai înaintată a clasei muncitoare îndreaptă întreaga masă a proletariatului și a semiproletariatului pe drumul cel adevărat.

"Lupta socialistă", din 16 aprilie 1922

7. 1. 2. Sarcinile comuniștilor în viziunea lui Gheorghe Cristescu¹

Puterea Partidului Comunist izvorăște dintr-o necesitate istorică.

Contrazicerile din sânul societății capitaliste și reaua repartitie a bunurilor sociale fac ca partidul comunist și sindicatele < să trăiască și să înfrunte > cu bărbăție toate loviturile.

În fața valului de reacțiune, muncitorii din toate breslele, cari sub flamura roșie a comunismului și-au îmbunătățit traiul, au o datorie față de clasa lor: să rămână intacte în mijlocul organizațiilor sindicale și ale partidului. Să caute ca tuturor agitațiilor ce le duc partidele burgheze, și care se adresează maselor muncitoare, să le opună parolele comuniste, aceasta în conformitate cu metoda de propagandă comunistă. Să nu ne tragă ei de partea lor, ci noi să câștigăm pe muncitorii fără conștiința de clasă de partea Partidului Comunist și a sindicatelor roșii. Numai așa lucrând, fără nici o încredere, chiar când participăm la întrunirile lor, putem zice că ne-am făcut datoria.

"Socialismul", din 25 martie 1923

¹ Secretar al Partidului comunist de la Congresul II (Ploiești, 3-4 octombrie 1922) – până la Congresul al III-lea (Viena, septembrie 1924).

7. 1. 3. Legea pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștii publice

(decembrie 1924)¹

Art. 1. Simplul fapt al asocierii în scopul de a prepara sau de a executa crime în contra persoanelor sau proprietăților, oricare ar fi durata asociației, sau numărul membrilor ei, precum și orice înțelegere stabilită în același scop, constituie un delict în contra liniștii publice și se va pedepsi cu închisoare de la 5-10 ani, cu amendă de la 10.000-100.000 lei și cu interdicțiunea corecțională.

Se va aplica maximumul acestei pedepse când asociația sau acei care stabiliseră înțelegerea aveau calitatea de funcționari publici sau vor fi plătiți sub orice formă de stat, județ sau comună, precum și în cazul când formarea asociației sau stabilirea înțelegerii s-a făcut într-un local consacrat cultului, învățământului sau educațiunii, sau într-o instituțiune de stat, județeană sau comunală, ori recunoscută de vreuna din aceste autorități.

Art. 2. Aceeași pedeapsă se va aplica și acelor care se vor fi afiliat cu știința la o asociațiune formată în scopul specificat în articolul precedent sau vor fi participat la o înțelegerea stabilită în același scop.

Art. 3. Provocarea directă la infracțiunile de mai sus, prin daruri, promisiuni, instrucțiuni, amenințări, abuz de autoritate sau de putere, se va pedepsi cu pedeapsa prevăzută la art. 1, când provocarea n-a fost urmată de efect.

Art. 4. Pedeapsa prevăzută la art.1 se va aplica și acelor care vor da instrucțiuni pentru fabricarea, mânuirea sau întrebuințarea mașinilor, armelor, instrumentelor sau oricărui alt mijloc cu știință că scopul urmărit prin întrebuințarea acestor mijloace era executarea unei crime în contra persoanelor sau proprietăților.

Art. 5. Se va pedepsi cu închisoare de la 5-10 ani, cu amendă de la 10.000-100.000 lei și cu interdicțiunea corecțională oricine cu știință va [nlesni pe autorii infracțiunii de la art. 1, procurându-le instrumente pentru comiterea crimelor, mijloacele de corespondență sau propagandă, locuința sau locul de întâlnire, loc de scăpare sau loc pentru dosirea materialelor destinate executării crimelor.

¹ Cunoscută și ca "Legea Mârzescu" ea a constituit temeiul juridic al măsurii de scoatere în ilegalitate a Partidului Comunist din România.

Art. 6. Persoanele care s-au făcut culpabile de infracțiunile menționate în articolele precedente vor fi apărute de pedeapsă dacă înainte de orice urmărire vor fi încunoștiințat autoritățile competente despre existența asociației sau înțelegerii, sau care, chiar după ce s-au început urmărirea sau descoperirea culpabililor, vor fi înlesnit arestarea acelor autori sau complici.

Art. 7. Se va pedepsi cu închisoare de la 2-5 ani, cu amendă de la 2.000-10.000 lei și cu interdicțiunea corecțională toți acei care prin discursuri, cuvântări, strigări, cântece sedițioase, sau amenințări rostite în public, prin viu grai, vor fi provocat direct la comiterea unei fapte calificată drept crimă.

Provocarea directă la delict prin aceleași mijloace se va pedepsi cu închisoare de la 6 luni la 2 ani, cu amendă de la 1.000-5.000 lei; iar dacă delictul la care s-a făcut provocarea este pedepsit de lege mai ușor, se va aplica acea pedeapsă.

În cazurile alineatelor precedente, dacă provocarea a fost urmată de execuțiune sau de o tentativă, provocatorii se vor pedepsi întocmai ca autorul.

Art. 8. Pedepsele prevăzute în articolul precedent și după deosebirile prevăzute acolo se vor aplica și acelor care personal vor fi provocat direct la comiterea unei infracțiuni calificată crimă sau delict, prin răspândirea în public sau prin expunerea vederii publice, de scrieri de orice fel, de ziare, corespondențe, gravuri, desene, afișe, embleme, imprimare clandestine, filme, anunțuri luminoase sau alte asemenea. [...]

Art. 13. Oricine în mod clandestin va fabrica, sau strânge, va transporta, va păstra sau procura arme de foc sau munițiuni de orice fel, mașini infernale, și explozibile, omorâtoare sau incendiatoare, se va pedepsi cu închisoare de la 2-5 ani, cu amendă de la 2 000-10 000 lei și cu interdicțiunea corecțională.

Armele, munițiunile, mașinile și explozibilele se vor confisca. [...]

Art. 16. Se vor pedepsi cu amendă de la 500 la 5.000 lei:

Tatăl sau mama minorilor, precum și orice persoană însărcinată cu supravegherea și educațiunea acestora, când din cauza acțiunii, atitudinii sau toleranței lor, minorul până la 15 ani se va găsi luând parte la manifestațiuni turburătoare ordinii publice și aceasta independent de pedepsele convenite minorului pentru infracțiunile săvârșite și stabilite după normele de responsabilitate ale dreptului comun. În caz de recidivă, pedeapsa se va îndoi.

"Monitorul oficial", din 19 decembrie 1924

**7. 1. 4. Articolul de fond din primul număr al ziarului "Scânteia"
(august 1931)**

Fără un organ central prin care să îndrumeze, organizeze și conducă această luptă, partidul nu este în stare să-și îndeplinească sarcinile sale. Gazeta partidului este cu atât mai necesară, întrucât membrii partidului și toți muncitorii revoluționari au nevoie să cunoască linia partidului în toate chestiunile care se pun la ordinea zilei.

Lipsa unei gazete centrale legale cât și a publicațiilor de partid regulate impun și mai mult apariția "Scânteii", pentru ca tovarășii să-și poată desăvârși cunoștințele în toate chestiunile teoretice și practice ale mișcării revoluționare.

"Scânteia", din 15 august 1931

7. 2. Extrema dreaptă

7. 2. 1. Relatarea lui Corneliu Zelea Codreanu privind întemeierea Legiunii Arhanghelui Mihail la 24 iunie 1927

În fața situației de mai sus, m-am hotărât să nu merg nici cu o tabără, nici cu cealaltă. Nici să mă resemnez, ci să încep organizarea tineretului pe răspunderea mea, după sufletul și capul meu și să continui lupta iar nu să capitulez.

În mijlocul acestor frământări și ceasuri de răscruce ne-am adus aminte de icoana care ne-a ocrotit în închisoarea Văcărești¹.

Ne-am hotărât să strângem rândurile și să continuăm lupta sub protecția aceleiași Sfinte Icoane. În acest scop, ea a fost adusă la căminul nostru din Iași, din altarul bisericii Sfântul Spiridon, unde o lăsasem cu trei ani în urmă.

La aceste gânduri, grupul "Văcărești" s-a alăturat imediat. Peste câteva zile am convocat la Iași pentru vineri 24 iunie 1927, ora zece seara, în camera mea din

¹ În timpul mișcărilor studentești, Corneliu Zelea Codreanu și ceilalți membri ai comitetului instituit de Congresul din august 1923 au fost închiși timp de 6 luni la Văcărești (fosta mănăstire transformată în închisoare), până la proces, terminat cu achitarea și întoarcerea lor în mare triumf.

str. Florilor nr. 20, pe Văcăreșteni și pe pușinii studenți care mai rămăseseră legați de noi.

Într-o condică, cu câteva minute înainte, scrisesem următorul ordin de zi, numerotat cu nr. 1:

“Astăzi, vineri 24 iunie 1927 (Sf. Ion Botezătorul), ora zece seara, se înființează: LEGIUNEA ARHANGHELULUI MIHAI, sub conducerea mea. Să vină în aceste rânduri cel ce crede nelimitat. Să rămână în afară cel ce are îndoieli.

Fixez ca șef al gărzii de la Icoană pe Radu Mironovici,

Corneliu Zelea Codreanu”.

Această primă ședință a durat un minut, adică atât cât am citit ordinul de mai sus, după care cei prezenți s-au retras, rămânând ca să cugete dacă se simt destul de hotărâți, și tari sufletește, pentru a păși într-o asemenea organizație unde nu era nici un program, singurul program fiind viața mea de lupte de până atunci și a camarazilor mei de închisoare.

Din luptele tineretului român, 1919-1939. Culegere de texte,
București, Editura Fundației Buna Vestire, 1993, p. 51.

7. 2. 2. Manifestul Crinului Alb și noua generație¹

Ne-am smuls o clipă din atmosfera în care am crescut și, privind cu ochi cântăritori, ne-a îngrozit lipsa de gânduri a înaintașilor noștri. Ne tutelează și ne boscorodește o generație în care nimeni n-a gândit cu adevărat. În capul lor domnește golul etern și iritant, mascat cu o vitrină de împrumut și împrumuit de colbul vechimii, al neaerisirii din casele părăsite. [...]

O generație lipsită de credință și de elan creator nu poate merita decât hula și irespectul nostru. De o decadă am primit printr-o întâmplare a Destinului, un dar măreț: strângerea într-un stat unitar a provinciilor răzlețite de adversități istorice, ca o turmă de mioare după o grindină rea. [...] Austeritatea victoriei a fost transformată într-un chef uriaș. Dulceața porcină de a trăi facil și neonest din 1915 au multiplicat-

¹ Publicat în septembrie 1928, ca simbol al unei noi generații tinere intelectuale, semnat de Sorin Pavel, Ion Nestor și Petre Marcu-Balș.

o cu îndârjire și diez în vremurile noastre. Unde-i responsabilitatea? Unde-i exemplul educativ?

Vrem să-i îmbrâncim din meschinărie. Mai mult entuziasm și mai multă responsabilitate. Pentru orice faptă mare trebuie încredere, pasiune, entuziasm și la fundarea unei culturi nu poate prezida sarcasmul și pesimismul. Ceea ce ne îndreaptă către istorie este credința că totul este istoric, de la cel mai umil gând și mai timid gest, până la rațiunea absolută și dacă ne simțim autohtoni ne constatăm solidari cu trecutul acestei nații pe un tărâm românesc. Continuitatea istorică, adică lipsa ruperilor de orizont geografic și de tradiții culturale constituie autohtonismul nostru, pulsează în noi și se [nseriază în linia unui trecut de trei ori milenar.

"Gândirea", VIII, nr. 8-9/1928

7. 2. 3. *Aprecieri privind activitatea Mișcării Legionare și rolul lui Corneliu Zelea Codreanu*

În ciuda pregătirii sale atente și a teatralității sale, în epoca în care național-țăraniștii au ajuns la putere, Legiunea Arhanghelului Mihail era un grup mai degrabă derizoriu, țintă a glumelor LANC¹. Totuși, un an și jumătate mai târziu, după unele tatonări, Codreanu ajunsese deja la "hotărârea de a păși în mase", inițiind o strategie dinamică în vederea participării la lupta politică. Prima încercare are loc în Moldova meridională, o zonă pe care legionarii o cunoșteau bine, în care dispuneau de ajutoare sigure și care fusese străbătută în lung și-n lat de către FDC². Pentru început este ales județul Covurlui, învecinat cu regiunea Basarabia. La mijlocul lui decembrie 1929, în ciuda intențiilor poliției de a le interzice deplasările, Codreanu și adepții lui au străbătut județul. Această primă încercare este deosebit de interesantă în măsura în care dezvăluie descoperirea unui stil propagandistic pe care Codreanu îl va utiliza în perioada următorilor opt ani, fără prea multe schimbări.

În fruntea partizanilor săi călare, care vor crește în număr până vor ajunge la cincizeci, liderul legionar îi convoca pe țărani în fața bisericilor din sate ca și cum le-ar lua drept martori. Li se adresează cu discursuri scurte, dar electrizante și apoi

¹ Liga Apărării Național Creștine, organizație politică de dreapta, înființată de A.C.Cuza, la 4 martie 1923; printre fruntașii săi se număra și familia Codreanu – Ion și Corneliu Zelea. De aici se va desprinde, în 1927, și organizația Legiunea Arhanghelului Mihail, sub conducerea ultimului.

² Frățiile de Cruce, structura organizatorică a Legiunii Arhanghelului Mihail.

pleacă din nou, în mare grabă. Preferă atitudini exagerate, gestică, discursul non verbal. El însuși observa rezultatele produse asupra populației acelor sate îndepărtate: "Lumea a rămas foarte nelămurită de această apariție de fantomă, care vorbește și apoi dispare". Discursurile au un anume halo milenarist: sunt suficient de vagi pentru ca oricine să-și poată însuși promisiunea ca pe o dorință îndeplinită.

"Să ne unim cu toții, bărbați și femei, să ne croim nouă și neamului nostru altă soartă. Se apropie ceasul de înviere și mântuire românească. Cel ce va crede, cel ce va lupta și suferi, va fi răsplătit și binecuvântat de neamul acesta. Vremuri noi bat la porțile noastre! O lume cu sufletul sterp și uscat, moare și alta se naște: a acelor cu sufletul plin de credință. În lumea aceasta nouă, fiecare își va avea locul său, nu după școala, nu după știința, ci în primul rând după credința sa și după caracterul său".

Unor lungi discursuri retorice le prefera propria imagine și simbolurile pe care țăranul moldovean le cunoaște bine. Deprinde călăreții să poarte căciulile cu pene de păun, care fuseseră semnul distinctiv al marilor căpetenii militare moldave sau valahe în lupta împotriva invadatorilor turci și care erau o fală, de asemenea pentru haiducii sau țărani protonaționaliști răsculați, care se ridicau împotriva ungarilor. Silueta sa înaltă și distinsă, împodobită de costumul național, sus pe cal, șoca prin ea însăși imaginația țăranilor. Atunci a devenit Codreanu deplin conștient de harul său personal și a început să fie numit Căpitanul de către adepții săi, denumire care, în România, se referă atât la un grad militar cât și la conducătorul haiducilor sau al trupelor neregulate.

Călăreții băteau drumurile cântând. În cultura țărănească română, muzica și dansul au o importanță cu totul deosebită, în așa măsură încât țărani se laudă că transformă un solz de pește sau o simplă frunză așezată între buze într-un instrument muzical. În campaniile care au urmat, legionarii vor străbate multe sate cântând marșuri patriotice, fără ca măcar să aibă de gând să țină un scurt discurs. Uneori, Căpitanul va folosi numai harul și zâmbetul, fiind împiedicat de jandarmi să vorbească. Totuși, efectul va fi foarte puternic. La sfârșitul scurtei campanii din Covurlui, țărani îi așteptau pe legionari în drum cu lumânări mari în mâini. În târgul Berești, călăreții au coborât de pe creasta dealului în timp ce locuitorii aruncau găleți de apă la trecerea lor, în semn de bun augur.

Francisco Veiga, Istoria Gărzii de Fier, 1919-1941. Mistica ultranaționalismului, București, Editura Humanitas, 1993, pp. 112-113.

7. 2. 4. Jurnalul Consiliului de Miniștri din 9 decembrie 1933 privind dizolvarea Gărzii de Fier¹

Consiliul de Miniștri în ședința sa din 9 decembrie 1933.

Luând în deliberare referatul d-lor miniștri de justiție și interne;

Având în vedere că în țară funcționează o grupare politică denumită la început "Legiunea Arhanghelului Mihail", iar azi "Garda de Fier".

Considerând că prin programul și acțiunea sa din ultimul timp această grupare urmărește pe de o parte schimbarea pe cale revoluționară a ordinii legale în stat și pe de altă parte întronarea unui regim social și politic contrar celui statornicit atât prin Constituție, cât și prin tratatele de pace.

Având în vedere că, după cum se constată din referatele d-lor miniștri de interne și de justiție, mijloacele de acțiune ale acestei grupări sunt teroarea și violența;

Considerând că prepararea unor astfel de mijloace teroriste are loc la reuniuni clandestine și cu caracter conspirativ;

Considerând că în același timp executarea lor se va face prin formațiuni de luptă înarmate, a căror activitate constituie un izvor permanent de dezordine, dând loc la acte de rebeliune împotriva autorităților statului, și contribuind prin aceasta la crearea unei stări de natură a aduce anarhie în țară;

Considerând, așadar, că funcționarea acestei grupări constituie o primejdie pentru liniștea publică și pentru existența statului;

Considerând, pe de altă parte, că această grupare a devenit ilegală și că nu este posibil ca țara să fie chemată să aleagă între ilegalitate și lege, între anarhie și ordine;

¹ Campania electorală din decembrie 1933, pentru alegerile parlamentare, a prilejuit manifestarea a numeroase ciocniri între autorități și Garda de Fier. Această stare de lucruri l-a determinat pe primul-ministru I.G. Duca să aducă problema dizolvării acestei organizații politice în fața Consiliului de Miniștri. Acum s-au dezbătut referatele prezentate de Ion Inculeț, ministrul de interne, și Victor Antonescu, ministrul de justiție.

Având în vedere că liberul exercițiu al drepturilor individuale și ale dreptului de asociațiune este garantat de Constituție numai cu respectarea ordinii publice și a siguranței statului;

Că în asemenea împrejurări excepționale, Constituția, prin art. 107 consacrand actele de guvernământ, dă dreptul guvernului de a recurge la măsuri supreme de apărare a statului;

Considerând că legea din 23 decembrie 1925, prin art. 2, definește actele de guvernământ ca "măsuri luate pentru ocrotirea unui interes general privitor la ordinea publică, la siguranța statului, internă sau externă, sau la alte cerințe de ordine superioară";

În virtutea art. 107, ultim aliniat din Constituție și a art. 2 al legii din 23 decembrie 1925, hotărăște:

Art. I. Gruparea "Arhanghelului Mihail" astăzi "Garda de Fier" este și rămâne dizolvată.

Art. II. Localurile de întrunire ale membrilor acestor grupări vor fi închise, iar arhivele și orice corespondență vor fi ridicate de autoritățile respective, oriunde s-ar găsi.

Art. III. Sunt interzise:

a) Întrebuințarea de semne distinctive, purtarea de uniforme, steaguri și orice alte simboluri sau forme exterioare prin care s-ar căuta să se exteriorizeze participarea persoanelor la activitatea zisei grupări;

b) Ținerea oricăror adunări, inclusiv adunările limitate, formarea de cortegii, precum și orice acțiune politică sau de propagandă, individuală sau în grup, publică sau clandestină a membrilor acestor grupări sau a altor persoane care vor urmări scopurile grupării dizolvate;

c) Adunarea de fonduri sau a oricăror alte mijloace materiale pentru continuarea sau repetarea activității acestei grupări;

Art. IV. Toate listele de candidaturi depuse pe baza legii electorale în vederea alegerilor legislative care încep la 20 decembrie 1933 în numele și cu semnul grupării "Garda de Fier" sunt nule și neavenite.

D-nii miniștri de interne și de justiție sunt însărcinați cu aducerea la îndeplinire a acestui jurnal¹.

„Monitorul oficial”, din 9 decembrie 1933

7. 2. 5. Documente privind asasinarea lui I.G.Duca², președintele Consiliului de Miniștri, la 29 decembrie 1933

a) Comunicatul guvernului

Astăzi, la orele 22, pe peronul gării Sinaia, a fost asasinat cu 4 focuri de revolver primul ministru, Ion G. Duca, de un student de la Academia Comercială anume Nicolae Constantinescu, care avea și doi complici.

Nicolae Constantinescu este arestat.

El a declarat că aparține Gărzii de Fier și că acest atentat a fost pregătit mai de mult.

Corpul primului ministru, conform dorinței Majestății Sale Regelui, a fost transportat la castelul Peleş.

„Viitorul”, din 31 decembrie 1933

b) Manifestul guvernului către țară

Români,

I.G.Duca, primul ministru al Țării, a căzut aseară răpus de o mână vrăjmașă, Crima a cutremurat de durere și de revoltă sufletele românești și conștiința întregii lumi civilizate.

A căzut unul dintre cei mai destoinici fii ai Țării; a dispărut una dintre cele mai strălucite personalități ale lumii intelectuale.

A căzut, ucis mișelește, omul care simboliza munca și răspunderile unei grele și patriotice opere de ridicare și de întărire a statului român.

¹ Și urmează semnăturile, în următoarea ordine, - I.G.Duca, prim-ministru, Nicolae Titulescu, Gheorghe Tătărescu, Ion Incuț, Ion Nistor, Alexandru Lapedatu, dr. Constantin Angelescu.

² I. G. Duca (1879-1933), cunoscută personalitate politică, a activat în rândurile P.N.L. din anul 1907. În 1914 a fost membru al guvernului liberal la departamentul Instrucțiunii Publice și Cultelor. În 1918 a deținut Ministerul Agriculturii și Domeniilor; între 1922-1926 a deținut funcția de ministru de externe, iar între 1927-1928 a fost titular al Ministerului de Interne. După moartea lui Vintilă Brătianu, în decembrie 1930, a devenit președintele P.N.L.

S-a prăbușit o mândrie a neamului și o mare nădejde a românismului.

Ion G. Duca a căzut la postul de datorie ca un erou; iar memoria lui va fi păstrată veșnic vie în conștiința poporului român ca o supremă pildă de abnegație, de patriotism și de jertfă.

Conștiința României îndoliate condamnă și înfierează asasinatul săvârșit. Dar totdeodată această conștiință ridică astăzi zid de apărare împotriva acelor care prin teroare și prin crimă urmăresc suprimarea conducătorilor Țării, distrugerea statului și prăbușirea frontierelor întregite.

În fața acestei primejdii, guvernul va ști să-și facă întreaga datorie și de aceea el cheamă pe toți bunii români să-l ajute la împlinirea ei.

Sprijiț azi de întreaga suflare românească, guvernul este hotărât și este în măsură să asigure statului liniștea și ordinea de care are nevoie și să cheazășuiască înfăptuirea operei de refacere națională în numele căreia el a obținut încrederea Coroanei și a Țării.

În acest ceas de dureroasă încercare, cu puterile sporite de gravitatea răspunderilor ce stau în fața noastră, vom ști să ne îndeplinim cu hotărâre și abnegație îndatoririle supreme față de țară și față de Coroană.

Facula, din 1 ianuarie 1934

c) Articolul "Țara și moartea lui I.G.Duca – o covârșitoare și unanimă durere", publicat în "Viitorul" din 1 ianuarie 1934

Știrile ce vin din întreaga țară mărturisesc covârșitoarea durere pricinuită de moartea tragică a lui I.G.Duca.

Pentru întreaga opinie publică odiosul asasinat nu răpește numai pe marele bărbat de stat, Ion G. Duca, în momentul când avea mai multă nevoie de el, ci răpește un om cunoscut și iubit pretutindeni, pentru bunătatea, abilitatea și onestitatea sa.

Cu același binevoitor surâs, care ascundea de multe ori mari osteneli personale, I.G.Duca a cutreerat întreaga țară, a vorbit pretutindeni, fie ca fruntaș politic, fie ca simplu conferențiar. Pretutindeni a fost iubit și respectat. Pretutindeni se adunau oamenii din toate partidele politice și din toate straturile sociale, spre a-l asculta.

Niciodată nu era stăpânit de patimă. O critică obiectivă pentru adversari, unită cu respect pentru opiniile fiecăruia. O prietenie nedesmințită pentru toți, un cuvânt bun și un surâs pentru toți.

Și de aceea jalea Țării este atât de dureroasă: plâng toți nu numai pe marele și patriotul bărbat de stat, ci plâng prietenul pe care l-au cunoscut, l-au ascultat cu evlavie și l-au iubit.

7. 2. 6. Legea pentru apărarea ordinii în stat *(7 aprilie 1934)*

Capitolul I - Dizolvarea grupărilor politice care periclitizează ordinea politică și socială

1. Grupările politice, sub orice formă s-ar prezenta sau s-ar ascunde, care în propaganda ideologiei sau în executarea programului lor, vor prepara sau săvârși acte de violență organizată, care pun în pericol siguranța ordinii de stat sau a ordinii sociale, sau care vor propovădui distrugerea violentă a ordinii politice de stat sau a ordinii sociale vor putea fi dizolvate în condițiunile legii de față.

Pot fi, de asemenea, dizolvate orice grupări politice care în propaganda sau în acțiunea lor organizează sau recurg la formațiuni de luptă înarmată.

Întrebuițarea numelui unei astfel de grupări rămâne definitiv interzisă sub sancțiunea dizolvării. [...]

3. Dizolvarea unei grupări politice atrage închiderea cluburilor sau a localurilor de întâlnire ale acestei grupări, iar ridicarea de către autoritățile respective a armelor, fondurilor, arhivelor, corespondenței sau a oricăror mijloace, servind la săvârșirea scopului urmărit de gruparea dizolvată, nu se va putea face decât cu autorizația judecătorului de instrucție și în asistența lui.

4. Se consideră infracțiuni și se pedepsesc cu închisoare corecțională de la 1-5 ani și interdicțiunea corecțională pe același interval:

a) Purtarea, chiar ascunsă, de orice uniforme, costume speciale, steaguri sau orice alte embleme care învederează participarea la activitatea unei grupări politice dizolvate;

b) Ținerea oricăror adunări, formarea de cortegii, precum și orice fel de acțiune politică, publică sau clandestină, de către membrii grupărilor dizolvate;

c) Adunarea de fonduri sau de orice mijloace materiale pentru continuarea activității grupării dizolvate;

d) Găzduirea, cu știință, a uneia sau a mai multor persoane urmărite sau condamnate pentru vreuna din faptele prevăzute de acest articol, precum și nepredarea armelor, fondurilor, arhivelor, corespondenței sau a oricăror mijloace servind la săvârșirea scopului urmărit de gruparea dizolvată și aparținând acesteia.
[...]

8. Gruparea politică dizolvată nu poate depune liste de candidaturi la alegerile legislative, județene sau comunale, iar cele depuse sunt nule de drept.

Nici o altă grupare nu poate întrebuința semnul electoral al grupării dizolvate.
[...]

Capitolul II - Interzicerea asociațiilor și societăților secrete. Sancțiuni

13. Este interzisă formarea sub orice formă de asociațiuni sau societăți secrete, care își vor tăinui existența sau statutele lor în scopul de a eluda dispozițiunile prezentei legi.

Participarea la asemenea asociațiuni sau societăți constituie delictul cu același nume și pedepsit după cum se arată mai jos.

14. Este considerat că participă la asemenea asociațiuni sau societăți secrete și pedepsit ca atare:

a) Acel care înființează o astfel de asociațiune sau societate, care recrutează membrii săi sau îi afiliază la asemenea societăți sau asociațiuni străine având același caracter, precum și

b) Acel care continuă a conduce sau a fi membru activ al unei asemenea asociațiuni sau societăți din țară sau străinătate, sau care întreține corespondență sau legături de orice fel cu astfel de asociațiuni sau societăți.

Pedeapsa, în cazurile de mai sus, va fi închisoare corecțională de la 6 luni la un an;

c) Acel care va fi dovedit că în interesul său personal sau al unei asociațiuni ori societăți secrete din țară va fi primit subvenții, ajutoare bănești sau materiale, fie direct fie prin intermediul unei persoane interpușe, de la diferite asociațiuni, ori societăți cu caracter similar din străinătate;

Acel care asistă cu bună știință la întrunirile unor astfel de asociațiuni sau societăți, sau care participă la acțiunea lor prin corespondență, sau orice alt mod.

“*Monitorul oficial*”, din 7 aprilie 1934

7. 2. 7. Moțiunea studențimii creștine adoptată de Congresul general de la Târgu Mureș]
(5 aprilie 1936)

Studențimea română creștină, adunată la al X-lea Congres general la Târgu Mureș, în zilele de 3-5 aprilie 1936, a votat în unanimitate următoarea moțiune:

După 14 ani de suferințe și jertfe, studențimea română creștină se regăsește pe aceeași linie de credință și luptă naționalistă și creștină începută la 1922 și reafirmă cu tărie aceleași crezuri.

Studențimea română, ca corp constituit, își afirmă completa independență spirituală de acțiune și disciplină, încuviințând ca individual studenții să poată da curs activ mișcărilor naționaliste: “Totul pentru Țară”, Partidul Național Creștin etc. [...]

Studențimea română constatând pericolul ce pândește ființa fizică și spirituală a mișcării naționale, prin ofensiva mișelească a trădătorilor, calomniilor, corupției și tentativelor de asasinat, declară că *a ajuns la capătul răbdării și al îngăduinței*. [...]

În consecință, cere:

1. Măsuri neîntârziate pentru protegerea și redresarea morală, fizică și materială a elementului românesc, grav periclitat în Bucovina, Maramureș, Banat și Țara Moșilor și îmbunătățirea situației elementului românesc din Macedonia, Valea Timocului, Banatul Iugoslav, Ucraina și din părțile transnistrene, a căror etnitate începe să se destrame. [...]

3. Măsuri de igienă socială pentru vitalizarea constituției fizice a neamului nostru.

4. Ridicarea regimului excepțional, starea de asediu și cenzura, instaurate nu din rațiuni superioare de stat și care prin modul de aplicare înăbușesc orice pulsație de gând și simțământ românesc, favorizând atacurile lașe și calomniile, adică asasinatul moral.

5. Măsuri restrictive și legale împotriva curentelor sociale și spirituale distructive care sapă la temelia existenței statului și culturii românești: liberalismul, comunismul, francmasoneria și sectele religioase.

Să înceteze protejarea hrubelor masonice prin paza armatei române.

6. Luând act de ofensiva mișeilor, dusă prin presă, parlament, consilii de partide, etc., împotriva mișcării naționale și a corpului studentesc, se deschide pentru susținători, pe lângă cartea neagră a trădătorilor și cartea canaliilor. [...]

9. Profesorii și studenții dovediți a face parte din francmasonerie, să fie eliminați din universitate și afișați pe la sediile societăților. Studenții dovediți a avea legături cu Partidul Liberal să fie eliminați din toate societățile studentești și afișați la sediile societăților respective. [...]

Congresul studentesc se declară solidar cu dezideratele materiale și profesionale ale neamului și studențimii române și în consecință cere:

1. Românizarea industriei și comerțului.

2. Desființarea legii care hotărăște limitarea numărului studenților în universități.

3. Autonomia organizațiilor studentești, studențimea singură fiind indicată a se conduce conform spiritului și nevoilor ei.

4. Reducerea taxelor universitare și abolirea celor de examen.

5. Ameliorarea stării materiale prin acordarea de burse și subvenții, iar căminelor și cantinelor să li se aplice principiul conducerii studenților autonomi cu controlul forurilor care le subvenționează.

Să se interzică patronajul politic al căminelor și cantinelor.

6. Călătoria studenților pe C.F.R. și S.M.R. să se facă cu reducere de 50% în tot timpul anului.

Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Ministerul Justiției, Direcția Judiciară, dosar 18/1936, f. 62-66

7. 2. 8. Documente privind poziția Mișcării Legionare față de problemele societății românești (1937)

*a) Corneliu Zelea Codreanu despre credința legionară
(februarie 1937)*

Români,

Urmați cu sfințenie gândurile pe care ni le-a lăsat viteazul comandant legionar, mucenicul Vasile Marin¹.

Toți tinerii din țara aceasta să știe că urmând calea credinței martirilor vor birui și vor învia cu neamul lor în contra tuturor asupritorilor, uneltirilor și loviturilor.

Împărtășiți cu sfânta jertfă de sânge a lui Vasile Marin, să stăm dreți și gata a ne da sângele nostru în fața asupritorilor care ni-l cer. Credința legionară va înflori mai mândră și mai biruitoare cu fiecare strop de sânge mai mult pe care îl vom da senin și cu sufletul plin de bucurie. Până când neamul biruitor prin Legiune va învia și va condamna pentru veșnicie pe toți călăii noștri.

Așadar, sângele martirilor împarte o lume în două: cei ce vor primi osânda și blestemul veșniciei, și cei ce mâine vor birui în slava și binecuvântarea neamului lor.

Corneliu Zelea Codreanu

20 februarie 1937.

Vasile Marin, Crez de generație, Cu un cuvânt înainte de Corneliu Zelea Codreanu și o prefață de Nae Ionescu, ediția a III-a, București, 1940, p. VII

b) Vasile Cotigă despre democrație și elite în ideologia legionară

Din trinitatea democratică², specific regimului democrat este principiul egalității. Revoluționarii și mistica democratică au făcut din acest principiu o dogmă, dogma egalității. De la o egalitate de drepturi civile și politice s-a ajuns la o egalitate naturală. Ori, egalitatea naturală nu-i cunoscută nici de natură, nici de societate. În natură domină varietatea, inegalitatea; în societate se afirmă elitele. Chiar

¹ Vasile Marin, unul dintre tinerii intelectuali promovați de grupul "Axa", și-a găsit sfârșitul în războiul civil spaniol, ca voluntar, în Batalla de la Niebla (Bătălia Ceții), în apropierea Madridului.

² Libertate, egalitate, fraternitate.

Montesquieu¹, în mod indirect, confirma această afirmație, când spune că "principiul democratic se corupe... și când fiecare voește să fie egal cu aceia pe care i-a ales a-l comanda". Cel care comandă e superior celui comandat, dar nu fiindcă l-a ales, ci fiindcă alegerea lui a scos la iveală o inegalitate naturală. Egalitatea de drepturi civile trebuie admisă, egalitatea de drepturi politice trebuie admisă, dar cu anumite rezerve, iar egalitatea naturală trebuie respinsă ca fiind contra naturii. În general, egalitatea socială trebuie să fie numai un început de activitate, de luptă, de întrecere; un început și niciodată un sfârșit, căci schilodim oamenii.

Principiul libertății, al doilea principiu democratic de multe ori predominant, făcând să se nască o democrație liberală, este în contradicție cu dogma egalității, nu însă și cu egalitatea concepută ca un cadru de desfășurare a activităților omului. Libertatea face să se nască inegalitatea, să se afirme cine poate. Ea face să se nască și să activeze elitele sociale; declanșează circulația elitelor. Numai să nu se opună egalitatea democratică! Căci democrația e a numărului, nu a meritului. Elite și vulg nu pot suferi democrația, căci ea înseamnă egalitate. Uniformizare, nivelare, ca să se poată face numărătoare: iată ce face democrația. Ori, tocmai asta înseamnă negarea elitelor, ce nu pot fi uniformizate, nivelate, nici numărate ca niște mărgel. Cu toate acestea, elitele sunt realități, dotate cu calități felurite, sunt forțe dinamice, conducătoare sau educatoare, pe când egalitatea democratică este o utopie.

Democrația nu poate selecționa elitele. În regimul democrat, selecționarea elitelor se face prin vot universal și obligatoriu, prin bani și prin nepotism despre care Ampère² spunea că-i tot atât de vechi ca și piramidele din Egipt. Poporul, condus de demagogi, cică își alege elitele sale! Inexact și periculos. Dovadă că elitele democrate sunt ceea ce are o societate mai schilod, mai pipernicit, mai de aruncat la gunoi. Elitele nu pot fi selecționate decât de aceia care le cunosc, adică tot de elite. Numai atunci vom asista la o ascensiune binemeritată a elitelor.

"Sfarmă Piatră", din 21 ianuarie 1937

b) Manifest electoral al partidului Totul pentru Țară

¹ Montesquieu, Charles-Louis de Secondat, baron de La Brede (1689-1755), scriitor, jurist și filosof francez, colaborator la elaborarea *Enciclopediei franceze*, principal reprezentant al curentului iluminist

² Ampère, André Marie (1775-1836), fizician și matematician francez, unul dintre cei care au fundamentat teoria electromagnetismului.

(noiembrie 1937)

Frate române și creștine, stai o clipă pe loc și ascultă chemarea pământului, pe care-l muncești din zori și până în miez de noapte. Oprește-te câteva minute și citește această scrisoare, căci îți faci datoria către copiii tăi și către acei cărora le lași o altă soartă decât necazurile cu care te lupți acuma.

Legionarii din partidul Totul pentru Țară¹ își amintesc că țara aceasta, închegată în hotarele ei străvechi prin jertfa a sute de mii de morți, suferă de robia netrebnicilor, care au condus-o și o conduc mișelește.

Te-au lăsat pe tine și urmașii pradă samsarilor, care caută să te despoaie și să-ți vlăguiască sănătatea, până ce vei cădea deabinelea. Partid după partid s-a perindat la putere; fiecare te-a sfătuit să le dai încrederea, ca să-ți aduci o fărâma de bine. Nu te-ai îndoit și i-ai ajutat cu dreptul tău să-ți facă legea suferinței tale. Aceste partide au făcut mii de legi, cheltuind miliarde multe și n-a fost de ajuns; au împrumutat alte zeci de miliarde pe spatele urmașilor din urmașii tăi și tot nu-i de ajuns fiindcă jafurile și tâlhăriile nu se mai sfârșesc.

Greutățile s-au ridicat ca munții, s-au întins ca pecinginea, s-au ascuțit ca armele de război; te înțeapă mereu din toate părțile și nu-ți dai seama dincotro să te aperi.

Hălăduiesc jidanii; râd în hohote de durerea și de vaietul tău; n-au nici o răspundere. Nici o lege nu-i pedepsește pentru tot răul ce s-au priceput să-l facă; sărman creștin care nu-ți dai seama cum trăiești și în cine mai crezi!

Da! Ești zăpăcit de toate fărădelegile, înșelăciunile și suferințele de azi. Minteă îți este strânsă într-o rețea ghimpată, ochii îți sunt împăienjeniți și trupul îți tremură pe mânerul uneltei de lucru, cu care îți aduni pâinea de toate zilele. Pare că și pământul refuză să te hrănească.

La o sută opt zeci și cinci miliarde datorii are această țară. De unde vei scoate aurul holdelor tale, când sărăcia și hoția rânjește în toate colțurile?

Dar nu tremura! Lasă la o parte desnădejdea, adună-ți mintea în ceasul de pe urmă; refă-ți puterea trupului, gândindu-te la Dumnezeu; bea un pahar de apă din ulciorul vieții și crede, crede că suferința ta de azi are un sfârșit .

¹ Numele pe care îl purta Garda de Fier din 1934.

Crede fierbinte, crede cu dragoste că partidul Totul pentru Țară păzește destinele neamului. Conducătorii noștri, generalul Gheorghe Cantacuzino-Granicerul, care a scris istoria cu actele sale de bravură, și Corneliu Zelea Codreanu, care de la 1920 luptă neconținut pentru dreptatea românului în țara lui, veghează la viitorul copiilor tăi; iar Arhanghelul Mihail, patronul nostru, în lupta noastră hotărâtă, străjuiește cu sabie de foc ca nemernicii să nu scape de pedeapsa ce-i așteaptă. Iar munca și străduința ta, jertfa făcută și închisoarea suferită, bătaia și schingiuirea îndurată se vor ridica la înălțimea răsplătirilor voievodale.

Arhivele Nationale. Directia Jud. Neamț, fond Prefectură, dos. 58/1937, f. 8-9

*d) Declarația lui Corneliu Zelea Codreanu privind politica externă a Gărzii de Fier
(noiembrie 1937)*

Eu sunt contra marilor democrații ale Occidentului, eu sunt contra Micii Înțelegeri, eu sunt contra Înțelegerii Balcanice și n-am nici un respect pentru Societatea Națiunilor în care nu cred.

Eu sunt pentru o politica externă alături de Roma și Berlin. Alături de statele revoluțiilor naționale. În contra bolșevismului.

O spune un om care n-a călătorit și n-a cerșit nimic, nici de la Roma, nici de la Berlin.

În 48 de ore după biruința Mișcării Legionare, România va avea o alianță cu Roma și Berlinul, intrând astfel pe linia misiunii sale istorice în lume: apărarea crucii, a culturii și a civilizației creștine.

"Buna Vestire", din 30 noiembrie 1937

7. 2. 9. Pactul de neagresiune electorală încheiat între Mișcarea Legionară, Partidul National-Țărănesc și Partidul National-Liberal (Gheorghe Brătianu), la 25 noiembrie 1937

Se încheie între partidele subsemnate o înțelegere cu scopul de a apăra libertatea și a asigura corectitudinea alegerilor. Aceste partide încheie, pentru timpul alegerilor actuale în vederea scopului propus, un pact de neagresiune.

Pactul de neagresiune înseamnă înconjurarea actelor și limbajului de violență și de denigrare, dar nu împiedică afirmarea ideologiei proprii și discuția de bună credință.

Se va aduce un cuvânt de chemare și celorlalte partide să se alăture acestei Înțelegeri.

O comisiune comună va stabili modul de procedură și demersurile care vor trebui puse în aplicare în cazul infracțiunilor ce ar fi să se producă.

Corneliu Zelea Codreanu,
Șeful Mișcării Legionare

Iuliu Maniu,
Președintele Partidului Național-Țărănesc
Gheorghe I. Brătianu,
Președintele Partidului Național-Liberal.

"Dreptatea", din 27 noiembrie 1937

VIII. VIAȚA POLITICĂ ÎN PERIOADA FEBRUARIE 1938 – SEPTEMBRIE 1940

8. 1. Decret-lege privind introducerea stării de asediu (11 februarie 1938)

Art. I. Se introduce starea de asediu pe tot cuprinsul Țării.

Art. II. Toate puterile atribuite de legi și regulamente în tot ce este referitor la menținerea ordinii publice și siguranța statului trec în totul în mâinile autorităților militare.

Atribuțiunile de poliție și siguranța generală a statului se vor exercita sub ordinea Ministerului de Interne.

Art. III. Cad în competența instanțelor militare crimele și delictele prevăzute în art. 184-231; 253-255; 258-262; 290; 294; 295-298; 308-340; 349-352; 359-373; 417-418; 494; 496-497 din Codul penal regele Carol al II-lea.

Art. IV. Autoritățile militare au dreptul:

a) de a face perchezițiuni oriunde și oricând va cere trebuința, însă, până la sesizarea autorităților militare, parchetele civile, judecătorii de instrucție, judecătorii

de ocol, și orice ofițer de poliție judecătorească, vor instrumenta chiar în afacerile care sunt de competența tribunalelor militare;

b) de a ordona depunerea armelor și munițiilor și de a proceda la căutarea și ridicarea lor;

c) de a cenzura presa și orice publicațiuni, având dreptul de a împiedica apariția oricărui ziar sau publicațiune, sau numai apariția unor anumite știri sau articole;

d) de a opri sau dizolva orice adunări, oricare ar fi numărul participanților și în orice loc s-ar întruni.

Art. V. Călcarea ordonanțelor date pe baza prezentului decret-lege, de către autoritățile militare sau civile, și aprobate de Consiliul de Miniștri, sau de Ministerul de Interne, se va pedepsi cu închisoare de la o lună la 2 ani;

Odată cu pedeapsa închisorii, judecata va putea pronunța și pedepsele complementare prevăzute de art. 25 din Codul penal regele Carol al II-lea.

Art. VI. Starea de asediu prevăzută în prezentul decret se va ridica când se va crede oportun.

Art. VII. După ridicarea stării de asediu, tribunalele militare urmează a cerceta și soluționa crimele și delictele a căror urmărire le fusese încredințată.

Art. VIII. Președintele Consiliului nostru de Miniștri, ministrul internelor, al apărării naționale și al justiției sunt însărcinați cu aducerea la îndeplinire a acestui decret.

Dat în București, la 11 februarie 1938.

„*Monitorul oficial*”, din 11 februarie 1938

8. 2. Constituția din 27 februarie 1938¹

Titlul I -Despre teritoriul României

Art. 1. Regatul României este un stat național, unitar și indivizibil.

¹ Constituția din 27 februarie 1938 a consacrat regimul de autoritate monarhică. Deși a menținut principiul potrivit căruia puterile emană de la națiune, precum și pe acela al separării puterilor în stat, în realitate acestea au fost concentrate în mâna regelui, deoarece Constituția acorda prioritate puterii executive – respectiv regelui – în detrimentul puterii legislative. Guvernul era numit de suveran și răspundea de actele sale numai în fața acestuia, nu și în fața parlamentului. Dintr-un factor politic esențial, parlamentul a devenit un organism lipsit de principalele sale atribuții. Proclamate prin Constituție, principalele drepturi și libertăți cetățenești, în realitate acestea erau vizibil eludate.

Art. 2. Teritoriul României este inalienabil.

Art. 3. Teritoriul României nu se poate coloniza cu populațiuni de seminție străină.

Titlul II - Despre datoriile și drepturile românilor

Capitolul I - Despre datoriile românilor

Art. 4. Toți românii, fără deosebire de origine etnică și credință religioasă, sunt datori: a socoti Patria drept cel mai de seamă al rostului lor în viață, a se jertfi pentru apărarea integrității, independenței și demnității ei; a contribui prin munca lor la înălțarea ei morală și propășirea ei economică; a îndeplini cu credință sarcinile obștești ce li se impun prin legi și a contribui de bună voie la îndeplinirea sarcinilor publice, fără de care ființa statului nu poate viețui.

Art. 5. Toți cetățenii români, fără deosebire de origine etnică și credință religioasă, sunt egali înaintea legii, datorându-i respect și supunere.

Nimeni nu se poate socoti dezlegat de îndatoririle sale civile ori militare, publice sau particulare, pe temeiul credinței sale religioase sau de orice altfel.

Art. 6. Nu se admite în statul român nici o deosebire de clasă socială. Privilegiile în așezarea dărilor sunt oprite. Micșorările și măririle de impozite nu pot fi decât generale și statornicite prin legi.

Art. 7. Nu este îngăduit nici unui român a propovădui prin viu graiu sau în scris schimbarea formei de guvernământ a statului, împărțirea ori distribuirea averii altora, scutirea de impozite, ori lupta de clasă.

Art. 8. Este oprit preoților, de orice rit și credință religioasă, a pune autoritatea lor spirituală în slujba propagandei politice, atât în locașurile destinate cultului și funcțiunilor oficiale, cât și în afară de ele.

Propaganda politică, în locașurile destinate cultului, ori cu prilejul manifestațiunilor religioase, nu este îngăduită nimănui.

Orice asociațiune politică pe temeiuri ori pretexte religioase este oprită.

În afară de persoanele, de condițiunile și de formele prevăzute în legi, nimeni nu poate lua ori presta jurăminte de credință.

Art. 9. Românul care, fără prealabila autorizație a guvernului, va intra în orice serviciu al unui stat străin, sau se va alătura pe lângă o corporație militară străină, pierde de plin drept cetățenia română.

Supunerea, pentru oricât timp și din orice fapt ar rezulta ea, la vreo protecție străină, trage după sine pierderea de plin drept a cetățeniei române.

Naționalitatea română pierdută în condițiunile aici arătate nu se poate redobândi prin naturalizare

Capitolul II - Despre drepturile românilor

Art. 10. Românii se bucură de libertatea conștiinței, de libertatea muncii, de libertatea învățământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor, de libertatea de asociație și de toate libertățile din care decurg drepturi, în condițiunile statornicite prin legi. [...]

Art. 12. Libertatea individuală este garantată.

Nimeni nu poate fi urmărit sau percheziționat, decât în cazurile și după formele stabilite de lege.

Nimeni nu poate fi deținut sau arestat decât în puterea unui mandat judecătoresc motivat și comunicat în momentul arestării, sau cel mai târziu în 24 de ore după arestare.

În caz de vină vădită ori de urgență, deținerea sau arestarea se poate face imediat, iar mandatul se va emite și comunica în 24 ore, conform alineatului precedent. [...]

Art. 16. Proprietatea de orice natură, precum și creanțele atât asupra particularilor cât și asupra statului, sunt inviolabile și garantate ca atare.

Oricine poate dispune liber de bunurile ce sunt ale lui după normele prevăzute în legi.

Bunurile care fac parte din domeniul public sunt administrate și nu pot fi înstrăinate decât după regulile și cu formele stabilite prin lege. Nici o lege nu poate înființa pedeapsa confiscării averilor, afară de cazurile de înaltă trădare și delapidare de bani publici. [...]

Art. 19. Libertatea conștiinței este absolută.

Statul garantează tuturor cultelor o deopotrivă libertate și protecțiune, întrucât exercițiul lor nu aduce atingere ordinii publice, bunelor moravuri și siguranței statului.

Biserica ortodoxă creștină și cea greco-catolică sunt biserici românești. Religia creștin ortodoxă fiind religia marei majorități a românilor, biserica ortodoxă este biserica dominantă în statul român, iar cea greco-catolică are întâietate față de celelalte culte.

Biserica ortodoxă română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea, în privința dogmelor cu biserica ecumenică a Răsăritului. [...]

Art. 23. Secretul scrisorilor, telegramelor și convorbirilor telefonice este inviolabil. Se exceptează cazurile în care justiția e datoră să se informeze conform legii.

Art. 24. Cetățenii români au dreptul a se aduna pașnici și fără arme pentru a trata tot felul de chestiuni, conformându-se legilor care regulează exercițiul acestui drept.

Întrunirile, procesiunile și manifestațiile pe căile publice ori în aer liber sunt supuse legilor și orânduirilor polițienești. [...]

Titlul III - Despre puterile statului

Art. 29. Toate puterile statului emană de la națiunea română.

Ele însă nu se pot exercita decât prin delegațiune și numai după principiile și regulile așezate în Constituția de față.

Art. 30. Regele este capul statului.

Art. 31. Puterea legislativă se exercită de rege prin Reprezentațiunea națională, care se împarte în două Adunări: Senatul și Adunarea Deputaților.

Regele sancționează și promulgă legile.

Înainte de a i se da sancțiunea regală, legea nu e valabilă.

Regele poate refuza sancțiunea.

Nici o lege nu poate fi supusă sancțiunii regale decât după ce va fi fost discutată și votată de majoritatea ambelor Adunări.

Promulgarea legilor votate de ambele Adunări se va face prin îngrijirea ministrului de justiție, care este și păstrătorul Marelui sigiliu al statului.

Inițiativa legilor este dată regelui. Fiecare din cele două Adunări pot propune din inițiativă proprie numai legi în interesul obștesc al statului . [...]

Art. 32. Puterea executivă este încredințată regelui, care o exercită prin guvernul său în modul stabilit prin Constituție. [...]

Capitolul I - Despre rege

Art. 34. Puterile constituționale ale regelui sunt ereditare în linie coborâtoare directă și legitimă a Majestății Sale regelui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen, din bărbat în bărbat prin ordinul de primogenitură și cu exclusiunea perpetuă a femeilor și coborâtorilor lor.

Coborâtorii Majestății Sale vor fi crescuți în religiunea ortodoxă a Răsăritului. [...]

Art. 44. Persoana regelui este inviolabilă. Miniștrii lui sunt răspunzători.

Actele de stat ale regelui vor fi contrasemnate de un ministru care, prin aceasta însăși, devine răspunzător de ele.

Se exceptează numirea primului ministru care nu va fi contrasemnată. [...]

Art. 46. Regele numește și revocă pe miniștrii săi.

El are dreptul de a ierta sau micșora pedepsele în materii criminale afară de ceea ce se statornicește în privința miniștrilor. El nu poate suspenda cursul urmăririi sau judecății, nici a interveni prin nici un mod în administrarea justiției.

El numește sau confirmă în funcțiunile publice potrivit legilor.

El nu poate crea o nouă funcțiune fără o lege specială.

El face regulamentele necesare pentru executarea legilor, fără să poată modifica legile și scuti pe cineva de executarea lor.

El poate, în timpul când Adunările legiuitoare sunt dizolvate și în intervalul dintre sesiuni, să facă în orice privință decrete cu putere de lege, care urmează a fi supuse Adunărilor spre ratificare la cea mai apropiată a lor sesiune.

El este capul oștirii.

El are dreptul de a declara războiul și de a încheia pacea.

El conferă gradele militare în conformitate cu legea.

El conferă decorațiunile române.

El acreditează ambasadorii și miniștrii plenipotențari pe lângă șefii statelor străine.

El are dreptul de a bate monedă, conform unei legi speciale.

El încheie cu statele străine tratatele politice și militare. Convențiunile necesare pentru comerț, navigațiune și altele asemenea de el încheiate, pentru a avea putere de lege în interior, trebuie să fie însă supuse Adunărilor legiuitoare și aprobate de ele.

Art. 47. Lista civilă se hotărăște prin lege.

“*Monitorul oficial*”, din 27 februarie 1938

8. 3. Decret-lege pentru înființarea Consiliului de Coroană (martie 1938)

Art. I. Se înființează un Consiliu de Coroană a cărui compunere și funcționare este determinată prin legea de față

Art. II. Membrii Consiliului de Coroană vor fi numiți prin decret regal. Ei sunt desemnați de rege dintre actualii și foștii demnitari ai statului, bisericii, oștirii și ai Curții regale sau din personalități de vază ale Țării.

Numărul membrilor nu este limitat.

Art. III. Regele întrunește Consiliul de Coroană ori de câte ori socotește util să-i ceară părerea, cu titlu consultativ, asupra problemelor de stat de însemnătate excepțională. Consiliul se adună în reședința regală și este prezidat de rege.

Consiliul se întrunește fie singur, fie împreună cu Consiliul de Miniștri, după cum decide regele.

Dezbaterile urmate sunt consemnate într-un proces-verbal care se conservă în Arhiva Casei regale.

Art. IV. Membrii Consiliului de Coroană pot primi și însărcinări speciale. Ele sunt fixate prin Înalta Însărcinare și au un caracter temporar.

Art. V. Membrii Consiliului de Coroană poartă titlul de consilieri regali și au rang de miniștri de stat și ocupă în toate ceremoniile oficiale loc îndată după președintele Consiliului de Miniștri. Ei vor primi o indemnizație de reprezentare.

Dat în București, la 30 martie 1938.

“*Monitorul oficial*”, din 31 martie 1938

8. 4. Decret-lege pentru dizolvarea asociațiilor, grupărilor și partidelor politice

(martie 1938)

Art.I. Toate asociațiunile, grupările sau partidele actualmente în ființă și care s-au constituit în vederea propagării ideilor politice sau a realizării lor, sunt și rămân dizolvate.

Art.II. Nici o nouă organizațiune politică nu va putea lua ființă în viitor și nu va putea activa decât în condițiunile și cu formele prevăzute printr-o lege specială, ce se va întocmi în acest scop.

Art.III. D-l președinte al Consiliului și d-nii miniștri de interne, justiție și apărare națională sunt însărcinați cu aducerea la îndeplinire a prezentului decret.

Dat în București, la 30 martie 1938.

Ioan Scurtu, Culegere de documente și materiale privind istoria României (februarie 1938-septembrie 1940), București, Tipografia Universității, 1974, p. 97

8. 5. Decret-lege pentru apărarea ordinii în stat (aprilie 1938)¹

¹ Prin conținutul său, acest decret-lege avea un pronunțat caracter antilegionar; prin punerea lui în aplicare, la 16 aprilie 1938, C.Z.Codreanu a fost arestat și condamnat la 6 luni de închisoare pentru ultraj adus lui N. Iorga, pe atunci ministru în funcțiune. (v. și scrisoarea lui Codreanu către profesorul Iorga, *secțiunea VIII – Confruntări politice, extrema stângă și extrema dreaptă.*)

Titlu preliminar

Art. 1. În afară de infracțiunile prevăzute de Codul penal Carol al II-lea, se pedepesc și uneltirile contra ordinii sociale și infracțiunile în contra liniștei publice prevăzute de această lege.

Capitolul I

Art. 2. Este interzis a propovădui prin viu grai sau în scris schimbarea formei de guvernământ a statului, împărțirea sau distribuirea averii altora, scutirea de impozite ori lupta de clasă.

Art. 3. De asemenea, este oprită propagarea doctrinelor religioase contrarii legilor de organizare a statului sau instrucțiunilor sale.

Sunt socotite contrarii legilor de organizare a statului sau instrucțiunilor sale doctrinele religioase ale cultelor sau asociațiilor nerecunoscute.

Art. 4. Este interzisă orice propagandă politică în locașurile destinate cultului, autorităților publice și școalelor ori cu prilejul unei manifestațiuni religioase sau școlare.

Art. 5. Încălcarea dispozițiilor art. 2, 3 și 4 din această lege se pedepsește cu închisoare corecțională de la 6 luni la 1 an și cu amendă de la 10.000 la 20.000 de lei.

Art. 6. Este interzis a se lua și presta orice fel de jurământ nelegal.

Art. 7. Este interzis mersul în formațiuni militară pe șosele, străzi ori piețe publice în scop de manifestațiune politică.

Este de asemeni interzis de a cânta în grupuri, pe jos, în automobile, în tren sau folosind orice alt mijloc de transport, arii ce ar putea fi socotite ca exprimarea unor anumite idei politice.

Art. 8. Este interzis a participa la manifestațiuni de stradă sau procesiuni organizate în scopurile oprite de prezenta lege și de Codul penal Carol al II-lea.

Art. 9. Este interzisă folosirea de formațiuni înarmate în scopul propagandei sau oricărei alte acțiuni politice.

Art. 10. Este interzis a se tipări sau multiplica în orice mod și împărți manuscrise, schițe sau desene ce ar conține un îndemn la săvârșirea unui act sau manifestarea unei idei politice din cele oprite de prezenta lege. [...]

Capitolul III

Art. 25. Este interzis studenților și elevilor de a adera la acțiuni politice sau de a participa la manifestațiuni cu acest caracter.

Studenții și elevii care vor încălca dispozițiunile de mai sus, vor fi exmatriculați de către rectorii universităților și directorii școlilor respective. [...]

Capitolul V

Art. 37. În toate cazurile prevăzute de această lege, instanțele de judecată vor putea interzice de la început, sau în cursul dezbaterilor, în total sau în parte, reproducerea sau dările de seama ale dezbaterilor, în măsura în care aceste dări de seamă ar putea constitui un pericol pentru ordinea publică .

Această interdicțiune va fi pronunțată de instanță la cererea Ministerului Public. [...]

Art. 39. Ministerul Internelor poate, pe baza unui jurnal al Consiliului de Miniștri, să fixeze un domiciliu obligatoriu persoanelor care pun la cale sau întreprind o activitate interzisă de prezenta lege și periculoasă pentru ordinea și siguranța statului.

Domiciliul obligatoriu se va putea impune pe un termen de la 6 luni la 1 an.

Jurnalul Consiliului de Miniștri și decizia Ministerului Internelor sunt considerate ca acte de guvernământ și nu sunt generatoare de daune.

Persoanele supuse unui domiciliu obligatoriu, care vor încălca dispozițiunile acestui articol, se vor pedepsi cu închisoare corecțională de la 1-2 ani și cu amendă de la 10.000- 20.000 lei.

"Monitorul oficial", din 15 aprilie 1938

8. 6. Decret-lege pentru înființarea Frontului Renașterii Naționale
(15 decembrie 1938)

Art. I. Se înființează, pe ziua promulgării legii de față, ca unică organizație politică în stat, Frontul Renașterii Naționale.

Art. II. Această organizație politică are drept scop mobilizarea conștiinței naționale în vederea întreprinderii unei acțiuni solidare și unitare românești de apărare și propășire a patriei și de consolidare a statului.

Art. III. Autorizarea de funcționare a Frontului Renașterii Naționale se acordă de ministrul justiției, la cererea scrisă a unui număr de 25 de persoane, dintre care cel puțin 20 trebuie să aibă calitatea de actuali sau foști miniștri și subsecretari de stat.

Art. IV. Consilierii regali sunt membri de drept ai Frontului Renașterii Naționale.

Art. V. Toți românii care au împlinit 21 de ani, cu excepția militarilor activi și a membrilor ordinului judecătoresc, au dreptul să ceară înscrierea în Frontul Renașterii Naționale, supunându-se condițiilor de funcționare și de disciplină stabilite prin regulamentul prezentei legi.

Art. VI. Frontul Renașterii Naționale are, singur, dreptul de a fixa și depune candidaturile pentru alegerile parlamentare, administrative și profesionale.

Art. VII. Orice altă activitate politică decât aceea a Frontului Renașterii Naționale va fi socotită clandestină, iar autorii ei pedepsiți cu degradarea civică pe termen de 2 până la 5 ani.

Art. VIII. Un regulament special, făcând parte integrantă din prezenta lege, va determina condițiunile de organizare și funcționare a Frontului Renașterii Naționale.

„Monitorul oficial”, din 16 decembrie 1938

8. 7. Decret-lege pentru reforma electorală
(mai 1939)

Capitolul I - Compunerea Adunărilor. Alegători și eligibili

Art. 1. Reprezentarea națională se compune din Adunarea Deputaților și Senat.

Art. 2. Adunarea Deputaților se compune din 258 reprezentanți.

Numărul lor pe circumscripții și categorii de îndeletniciri este stabilit în tabloul anexat, care face parte integrantă din legea de față.

Art. 3. Alegerea deputaților se face prin vot secret, obligatoriu și exprimat prin scrutin uninominal pe circumscripțiuni. Sunt 11 circumscripții electorale și anume pentru fiecare ținut câte una, plus Capitala Țării.

Durata mandatelor este de 6 ani.

Art. 4. Spre a fi eligibil în Adunarea Deputaților se cere:

- a) A fi cetățean român;
- b) A avea exercițiul drepturilor civile și a fi înscris în lista electorală pentru circumscripția și categoria de îndeletniciri pe care trebuie s-o reprezinte;
- c) A avea domiciliul în România.

Femeile nu sunt eligibile în Adunarea Deputaților.

Art. 5. Au drept de vot pentru alegerea deputaților cetățenii români, bărbați și femei, care întrunesc condițiunile următoare:

- a) Au vârsta de 30 ani împliniți;
- b) Sunt știutori de carte;
- c) Practică efectiv o îndeletnicire intrând în vreuna din următoarele trei categorii:

- 1) Agricultură și muncă manuală;
- 2) Comerțul și industria;
- 3) Ocupațiuni intelectuale.
- d) Nu intră în nici unul din cazurile de incapacitate sau nedemnitate prevăzute de legea de față.

Art. 6. Senatul se compune din senatori numiți de rege, din senatori de drept și din senatori aleși.

Art. 7. Senatorii numiți de rege trebuie să întrunească condițiile generale de obligativitate pentru acest Corp.

Numărul lor este de 88, adică egal cu al senatorilor aleși, fixat în tabloul anexat, care face parte integrantă din legea de față.

Art. 8. Sunt senatori de drept, în virtutea înaltei lor situațiuni în stat și biserică:

- a) Moștenitorul tronului de la vârsta de 18 ani împliniți;
- b) Toți principii familiei regale, majori;
- c) Patriarhul și mitropoliții Țării;
- d) Episcopii bisericilor ortodoxe române și greco-catolice, întrucât sunt aleși conform legilor Țării;
- e) Capii confesiunilor recunoscute de stat, câte unul din fiecare confesiune, întrucât sunt aleși sau numiți conform legilor Țării și reprezintă un număr de peste 200 000 de credincioși;
- f) Senatorii de drept recunoscuți până la data de 27 februarie 1938, pe baza legii electorale din 27 martie 1926.

Art. 9. Senatorii aleși sunt desemnați prin vot obligatoriu, secret și exprimat prin scrutin uninominal.

Toți alegătorii din țară constituie o singură circumscripție, al cărei sediu este la Curtea de Apel din București.

Numărul senatorilor aleși este de 88.

Repartiția mandatelor pe îndeletniciri este cea stabilită în tabloul anexat, care face parte din prezenta lege.

Art. 10. Pentru a fi eligibili în Senat, bărbații și femeile trebuie să întrunească următoarele condițiuni:

- a) Să fie cetățenii români;
- b) Să aibă vârsta de 40 de ani împliniți;
- c) Să aibă exercițiul drepturilor civile și să fie înscriși în lista electorală pentru categoria de îndeletnicire pe care trebuie s-o reprezinte;
- c) Să aibă domiciliul în România.

Art. 11. Au dreptul de vot pentru alegerea senatorilor, cetățenii români, bărbați și femei, care întrunesc condițiile următoare:

- a) Au vârsta de 30 de ani împliniți;
- b) Sunt știutori de carte;
- c) Nu intră în nici unul din cazurile de incapacitate sau nedemnitate prevăzute de legea de față;

d) Sunt membrii în organele de conducere ale corpurilor constituite în stat, din cele trei categorii de îndeletniciri prevăzute la art. 5 din prezenta lege. [..]

Capitolul VII - Dispozițiuni diverse

Art. 65. Ordinea în timpul alegerilor va fi păstrată de un detașament de jandarmi rurali puși la dispoziție, la cererea primului președinte al Curții de Apel.

Art. 66. Nimeni nu poate candida decât într-o singură circumscripție electorală și pentru o singură Adunare. Senatorii de drept și cei numiți, nu mai pot candida în alegeri pentru nici o Adunare.

Art. 67. Încetează de a mai avea exercițiul mandatului deputații sau senatorii care vor pierde vreuna din condițiile cerute pentru a fi eligibili. Se exceptează cazul senatorilor care reprezintă o organizație profesională și care nu pierd mandatul dacă organizația a fost dizolvată printr-un act al puterii executive.

Art. 68. Membrii Parlamentului vor purta la ședințe și solemnități în mod obligatoriu uniforma Frontului Renașterii Naționale.

"Monitorul oficial", , din 9 mai 1939

8. 8. Martha Bibescu¹ Parlamentul ales în iunie 1939

Mogoșoaia, 7 iunie 1939 Astăzi, pe o zi cu soare strălucitor, regele va inaugura noul parlament – cele două camere reunite. Soții Gafencu² mă invită la ședință cu ei. Afară e frumos, așa că accept. De vreme ce George a fost numit senator³, am dreptul să asist la spectacol. De ce nu?

¹ Martha Bibescu (1889-1973), scriitoare franceză de origine română, observatoare atentă a realităților istorice românești din preajma celei de-a doua conflagrații mondiale.

² Grigore Gafencu (1892-1957), ministru de Externe.

³ Referire la soțul autoarei, George-Valentin Bibescu, numit de Carol al II-lea, pe 6 iunie 1939, senator de drept, pentru merite din domeniul aviației.

Intru, împreună cu soții Gafencu și sub protecția lor efectivă, în loja diplomatică, unde mă trezesc instalată între doamna Fabricius¹ și Nadine Thierry, ambele foarte mirate să mă vadă acolo.

O nouă Constituție intră în vigoare: regele numește direct pe senatori, iar guvernul pe deputați. În formula consacrată, mențiunea "prin voința națională" a fost abolită: ne ajunge "mila lui Dumnezeu", ca odinioară, pe decretele bunicului lui George, pentru a nu ne depărta și mai mult. Carol al II-lea a revenit la vechea terminologie, așa cum apa își revine la vechea matcă.

Îmi plimb privirea peste adunare, peste cele două adunări contopite într-una singură. Este o grădină de crini și de margarete², un parlament colonial. "I-a înfășat pe toți în alb", cum ar spune George. [Constantin] Argetoianu [care va deveni prim-ministru în septembrie – noiembrie 1939] seamănă cu un elefant alb. Nu se îngăduie albastruiul decât foștilor președinți de consiliu, printre care se număra și Iorga.

În orice caz, uniformă le dă o înfățișare curățică. Ce-o să mai râdă George, când îi voi povesti! Vechii politicieni, trecuți prin ciur și prin sită – "cu frunțile cele mai posomorâte, poate chiar cele mai josnice" – au fost spoțiți cu var, ca niște pomi fructiferi sau ca niște W.C.-uri de gară - ca tot ce trebuie dezinfectat.

Exact la ora unsprezece își face apariția Carol al II-lea înveșmântat în alb din cap până în picioare și urmat de fiul său, Mihai, la fel de alb ca și el. În picioare, crinii și margaretele aplaudă frenetic. Printre ei, mulți l-au împrășcat pe rege cu noroi și, la cea mai mică dovadă de slăbiciune din partea lui, sunt gata să-l împroaște din nou. Probabil că tocmai de aceea le-a dat haine care se pătează ușor – ca să-i împiedice de a se murdări. Dar cine va fi în stare să-i oprească?

Carol al II-lea rostește cuvântarea de deschidere cu voce fermă și limpede. Vorbește bine. Începe printr-un scurt elogiu funebru la adresa mamei sale. Se străduiește din răputeri să-i aducă laude și să simuleze dragostea: nu vrea ca memoria reginei să fie mobilizată împotriva lui de către inamicii săi neîmpăcați. Arma pe care moartea le-a smuls-o din mâini, Carol al II-lea o ridică și le-o arată, ca nu cumva, fie și moartă, mama să fie "utilizată" contra lui.

¹ Wilhelm Fabricius (1882-1964), diplomat german, Ministru al celui de-al Treilea Reich la București (1936-1941).

² Aluzie la uniformă albă a membrilor F.R.N.-ului

8. 9. Scrisoarea lui Corneliu Zelea Codreanu, către Nicolae Iorga
(26 martie 1938)

Pentru profesorul Iorga

Comerțul legionar de la Obor și de la Lazăr

Astăzi, sâmbătă 26 martie 1938, orele 9 dim., cele două restaurante, de la Obor și de la Liceul Lazăr, au fost închise de autorități.

La cel dintâi s-a prezentat comisarul Șef Furducescu, de la Circ. a 18-a, însoțit de trei comisari ajutori și de un pluton de jandarmi sub comanda unui sergent.

La cel de al doilea, comisarul șef Malamuceanu, însoțit de doi comisari ajutori, punând în vedere personalului să se retragă, deoarece au ordin să evacueze și să închidă imediat localul. [...]

Când acum 15 ani în urmă, tineretul manifesta zgomotos împotriva cuceririi iudaice (nu mai zgomotos decât dl. Iorga la 1906), domnii de astăzi ne spuneau:

„Nu așa veți rezolva problema evreiască.

Apucați-vă de comerț. Faceți comerț, ca ei!”

Iată, ne-am apucat, cu sufletul plin de speranțe. Cu dor de muncă.

Când ați văzut însă că pornim, că suntem corecți, că suntem capabili, că munca noastră e binecuvântată de Dumnezeu, veniți tot voi, și distrugeți acest început de comerț românesc, poate cel dintâi început serios din vremea noastră, veniți și, fără milă, înăbușiți aceste încercări, tot avântul nostru și atâtea speranțe.

Ce epitete pot să vă dau? Ce cuvânt din limba română vi s-ar potrivi? Ne acuzați că am greșit în trecut? Dar cine n-a greșit dintre voi? Spuneți-ne însă ce am greșit acum? Ne scoateți o crimă din ceea ce voi înșivă ne îndemnați ieri să facem?

Vine profesorul Iorga, care striga acum 4 luni, dând alarma în linia comerțului românesc creștin răpus de jidani, și făcând apel, chiar la violența noastră, vine, ne murdărește gândurile noastre curate și ne răpune el pe noi, pe români.

Sub guvernarea fericită și creștină a I.P.S. Patriarhul Miron, nu mai există în România nici jidani, nici comerț jidănesc, nici problema jidănească.

Nu mai existăm decât noi, care trebuie să fim nimiciți prin orice mijloace.

Niciodată nici un cuvânt rău pentru profesorul Iorga. Totdeauna cu respect și bună cuviință.

De câțva timp plouă cu articole de otravă peste noi.

"Între bliduri (adică la restaurantele noastre) facem comploturi, punem la cale revoluții îngrozitoare și vrem să ucidem oameni. Suflete de asasini, oameni cu revolverele în mână și în buzunare".

Ei bine, nu mai pot!

Din marginile puterilor mele omenești, cu care te-am respectat, îți strig:

Ești un incorect. Ești un necinstit sufletește.

Datoria elementară a unui om corect este să se informeze și la omul pe care îl judecă, nu numai la agenții mincinoși ai domnului Armand Călinescu (care lansaseră ieri pe piață că 16 echipe sub conducerea lui Alexandru Cantacuzino vor să-l omoare pe d-sa.).

Eu nu mă pot bate cu d-ta. N-am nici geniul, nici vârsta, nici condeiul și nici situația d-tale.

N-am nimic. D-ta ai totul.

Dar din adâncul sufletului lovit și nedreptățit îți strig și îți voi striga din adâncul gropii: ești un necinstit sufletește, căci ți-ai bătut joc pe nedrept de sufletele noastre nevinovate!

Voi, care ne acuzați de violență, după ce ați întrebuițat în contra noastră cele mai mari violențe, împingându-ne la disperare și păcat, voi, căroră dacă cineva v-ar fi dat numai o palmă, ați fi reacționat la fel ca mine, fără ca să mai fi trecut prin chinurile fizice și umilințele prin care am trecut noi, voi necinstiților sufletește, vă vom dovedi acum, că nu vom reacționa în nici un fel la toate provocările voastre.

Nu să ne înăbușiți comerțul nostru, să ne înăbușiți avântul, ci ca să ne bateți la tălpi, să ne trimiteți în Insula Șerpilor, să ne ucideți cu pietre, să ne spânzurați cu tălpile în sus, și să ni le bateți în cuie, să ne supuneți la cele mai mari umilințe.

Nu veți întâmpina nici dvs., Domnule Profesor Iorga și nici ceilalți toți care v-ați asumat răspunderea unei sângeroase și nedrepte opresiuni, nu numai o violență, ci nici măcar o opunere.

Dar de acum și până voi închide ochii, domnule Iorga, și după aceea, te voi privi așa cum meriți.

București, 26 martie 1938

Corneliu Zelea Codreanu

Apud Mihail Sturdza, România și sfârșitul Europei. Amintiri din țara pierdută, Editura Fronde, Alba Iulia-Paris, 1994, pp. 299-300

8. 10. Comunicatul Parchetului Militar al Corpului II Armată cu privire la uciderea lui Corneliu Zelea Codreanu (30 noiembrie 1938)¹

Parchetul militar al Corpului II Armată ne informează:

În noaptea de 29-30 noiembrie a.c. s-a făcut un transfer de condamnați de la închisoarea R. Sărat la București - Jilava.

În dreptul pădurii ce corespunde kilometrului 30 de pe șoseaua Ploiești - București, pe la orele 5, automobilele au fost atacate cu împușcături de necunoscuți care au dispărut și în acel moment transferații, profitând de faptul că transportul se făcea în automobile Brek tip jandarmi, deschise și pe timp de noapte cu ceață deasă, au sărit din mașini, îndreptându-se cu vădită intenție de a dispărea în pădure.

Jandarmii, după somațiile legale, au făcut uz de armă.

Au fost împușcați:

Corneliu Zelea Codreanu, condamnat la zece ani muncă silnică și șase ani interdicție.

Constantinescu Nicolae, Caranica Ion, Belimace Doru, autorii asasinatului comis asupra lui I.G. Duca, condamnați la muncă silnică pe viață.

Caratanase Ion, Bozântan Iosif, Curcă Ștefan, Pele Ioan, State Gr. Ioan, Atanasiu Ioan, Bogdan Gavrilă, Vlad Radu, autorii asasinatului comis asupra lui Mihail Stelescu, condamnați la muncă silnică pe viață.

¹ În seara zilei de 28 noiembrie 1938, în cadrul unei campanii mai ample de amenințare la adresa oamenilor politici, câțiva membri ai Mișcării Legionare au încercat să asasineze pe profesorul Florian Ștefănescu-Goangă, rectorul Universității din Cluj. În această atmosferă a avut loc asasinarea lui Corneliu Zelea Codreanu.

Georgescu Ștefan, Trandafir Ioan, condamnați la câte zece ani muncă silnică pentru asasinat asupra lui Stelescu.

Atât Parchetul militar al Corpului II Armată, pe teritoriul căruia s-a întâmplat cazul, cât și parchetul civil, fiind înștiințate, au venit la fața locului și au constatat în mod oficial moartea celor numiți mai sus, de către medic, prin încheierea de proces-verbal.

A autorizat înmormântarea cadavrelor, rămânând mai departe în cercetarea cazului.

Comandantul militar, după propunerea parchetului și pentru motive de ordine publică, a aprobat ca înmormântarea să se facă la subcentrul militar Jilava, fapt ce s-a executat în dimineața zilei de 30 noiembrie a.c. prin îngrijirea închisorii militare Jilava.

"Universul", din 2 decembrie 1938

8. 11. Comunicatul oficial privind asasinarea lui Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, la 21 septembrie 1939

Țara întreagă a rămas înmărmurită, ieri, la orele 2 după amiaza, când o voce neobișnuită a anunțat la postul de Radio asasinarea d-lui Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri.

Era atât de uluitoare știrea, încât, în primul moment, nimeni n-a voit s-o creadă, mai ales că toata lumea și-a putut da seama că vocea care o anunțase nu era aceea a speaker-ului.

Peste câteva minute însă faptul a fost confirmat.

Primul ministru a fost asasinat în apropierea casei sale în împrejurări pe care le relatăm în altă parte a ziarului.

Nu e român care să nu resimtă toată îngrijorarea pe care un asemenea asasinat o inspiră în zilele grave de astăzi când liniștea, ordinea și solidaritatea națională sunt imperative care trebuie să comande de la un capăt la altul al Țării.

Primul nostru cuvânt pe care ne socotim în drept să-l adresăm poporului român, pentru apararea intereselor căruia nu am încetat o clipă a lupta, în numele căruia am vegheat și veghem cu neclintită dragoste pentru el și cu neobosită atenție

la tot ce era și este în strânsă legătură cu interesele lui naționale, cu nevoile lui, cu drepturile lui – primul nostru cuvânt pe care-l adresăm din adâncul conștiinței noastre românești este: toată lumea să-și păstreze calmul!

Niciodată țara n-a avut mai multă nevoie de liniște, de ordine și disciplină ca în aceste zile de grijă națională. Niciodată țara n-a avut mai multă nevoie de strânsă unire a tuturor fiilor ei, de acea solidaritate națională, care singură poate asigura națiunii întregi forța necesară pentru apărarea drepturilor și securității ei.

În aceste zile când nu departe de frontierele noastre se dau lupte crâncene, când se cuvine ca toți acei care au răspunderea intereselor și apărării Țării să poată depune în liniște toată vigilența și toată autoritatea în exercitarea marelui misiuni naționale a ceasului de față, țara întreagă e datoră să dea pilda celei mai desăvârșite discipline patriotice și a celei mai desăvârșite încrederi în viitorul neamului și statului român.

Un singur cuvânt de ordine să treacă din om în om, pe tot întinsul Țării: calm, disciplină, patriotism și solidaritate.

Comunicat

Președinția Consiliului a dat următorul comunicat:

„DI. Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, a fost asasinat mișelește astăzi 21 septembrie, ora 14, în apropiere de locuința sa.

Asasinii, membri ai fostei Gărzi de Fier, au fost arestați.

Noul președinte al Consiliului de Miniștri depune jurământul în cursul acestei după amiezi, după care va avea loc un Consiliu de Miniștri”

„Universul”, din 23 septembrie 1939

8. 12. Decret-lege pentru transformarea Frontului Renașterii Naționale în Partidul Națiunii

(22 iunie 1940)

Art. I. Frontul Renașterii Naționale devine partid unic și totalitar, sub denumirea de Partidul Națiunii. El va funcționa sub conducerea supremă a Majestății sale regelui.

Art. II. Partidul Națiunii îndrumază viața morală și materială a națiunii și statului român. El este o instituțiune de drept public.

Art. III. Conducătorul suprem numește forurile superioare ale partidului, care sunt singurele răspunzătoare.

Art. IV. Normele de organizare, funcționare și disciplină vor fi hotărâte de conducerea supremă.

"Monitorul oficial", din 22 iunie 1940

8. 13. Decret-lege pentru apărarea odinei politice unice și totalitare a statului român

(22 iunie 1940)

Art. 1. Constituie delictul de uneltire contra odinei publice a Țării și se pedepsește cu închisoare corecțională de la 3 la 5 ani și amendă de la 10.000 la 100.000 lei, interdicție corecțională de la 1 la 5 ani.

a) Faptul de a propovădui prin viu grai sau prin scris schimbarea organizării politice a Țării azi existentă astfel cum ea este stabilită prin decretul-lege de înființarea a Partidului Națiunii;

b) Faptul de a constitui sau organiza asociațiuni secrete în scopul arătat la aliniatul precedent;

c) Faptul de a reconstitui asociațiuni dizolvate sau de a continua activitatea lor;

e) Orice fapt tinzând a arunca discredit asupra organizațiunii politice unice recunoscută de lege sau a-i zădărnici activitatea.

Cei condamnați pe baza prezentului text vor pierde dreptul la pensie dacă sunt pensionari publici.

Art. 2. Nu poate fi funcționar public cine nu este membru în Partidul Națiunii. Cei ce nu vor cere înscrierea până cel târziu la data de 1 august 1940, precum și cei ce cerând înscrierea nu vor fi admiși, sunt revocați de plin drept pe această dată. Această dispozițiune nu se aplică militarilor în activitate.

Art. 3. Nimeni nu poate candida și nimeni nu poate fi ales în consiliul sau comitetul de conducere al vreuneia dintre profesiunile libere organizate prin legi dacă nu este membru al Partidului Națiunii. Pierderea calității de membru al partidului atrage de plin drept excluderea din orice colegiu sau organizație privitoare la profesiunile libere.

Art. 4. Orice persoană juridică, asociație sau societate de orice natură și oricare ar fi obiectul activității ei, se dizolva dacă:

a) Persoanele având conducerea ei vor desfășura o activitate potrivnică intereselor Partidului Națiunii;

b) Fonduri ale ziselor asociații sau societăți vor fi întrebuințate în scop de propagandă potrivnică Partidului Națiunii;

Art. 5. Nimeni nu poate fi membru în consiliul de administrație al unei întreprinderi private sau publice dacă nu are calitatea de membru al Partidului Națiunii.

Art. 6. Acela care smulge, distruge, deteriorează în public în scop de dispreț sau batjocură insignele, emblemele, uniforme, manifestele sau publicațiile Partidului Națiunii se va pedepsi cu închisoare corecțională de la o lună la un an.

Art. 7. Averea persoanelor fizice sau juridice ce se vor face vinovate de unul din delictele de mai sus enumerate va fi pusă sub sechestru pe timpul ce se va determina de instanța de judecată prin hotărârea de condamnare. Judecata va putea pronunța lichidarea întreprinderilor sociale sau radierea firmelor individuale, precum și lichidarea părților sociale de orice fel în întreprinderi de orice natură.

Art. 8. Procesele având de obiect judecata oricăreia din infracțiunile arătate în articolele precedente se vor judeca după procedura flagrantelor delictes cuprinse în Codul penal Carol al II-lea. Chiar dacă nu sunt întrunite condițiunile art. 226 din Codul de procedură penală Carol al II-lea.

“Monitorul oficial”, din 22 iunie 1940

IX. ECONOMIE ȘI SOCIETATE

9.1. Economia românească

9. 1. 1. Vintilă Brătianu despre "Economia națională a României mari"

(mai 1919)

România veche era din punct de vedere economic un stat în condiții tot atât de anormale pe cât era din acel politic și militar. Jumătate din neamul românesc trăia în afară de hotarele sale și deci mare parte din energia lui nu putea contribui la propășirea statului. Fâșia strâmtă ce se întinde între Dunăre, Prut și Carpați își găsea viața ei înăbușită prin împiedicarea ce-i făceau hotarele ei artificiale: pe de o parte, munții care din cetatea de rezistență a neamului se transformase prin urgia vremurilor într-un zid ce se ridică între frați, iar pe de altă parte. Prutul care devenise prin regimul rusesc o barieră de tot felul mai greu de trecut decât chiar acei munți.

Numai bogăția extraordinară a pământului, destoiniciei și rezistenței poporului român, situației la gurile Dunării datorăm puțința de a trăi a statului român în ultimii 70 de ani, și propășirea pe care el a avut-o.

După cum a arătat-o limpede acest război, la prima mare zguduire ce se produce, statul român trebuia sau să-și piarză neatârarea sau să-și dobândească condițiile unui trai normal.

Azi în România Mare el devine o entitate nu numai politică, care prin participarea întregului său neam are viitorul său asigurat, dar și economică, cuprinzând în hotarele acestui stat *hinterlandul* direct influențat de gurile Dunării. Astfel România va fi mâine un stat economiceste complet, prin folosirea întregului neam la propășirea lui economică, prin bogățiile naturale deosebite pe care teritoriile dobândite le aduc în țara exclusiv agricolă de până ieri, prin transformarea munților din hotar în rezervor viitor de energie economică de tot felul, dar mai cu seamă fiindcă cuprinde în statul stăpânitor al gurilor Dunării toate regiunile bogate dintre Nistru și Tisa care au scurgerea lor normală către aceste guri. [...]

Punerea în valoare însă a bogățiilor moarte de care am vorbit mai sus, a rezervelor de energie și capital disponibil, a unor însușiri care fac din neamul nostru unul dintre cele mai apte ale Europei pentru a beneficia de descoperirile moderne, nu se poate face fără un învățământ profesional cât mai temeinic organizat pentru a recâștiga atâta timp pierdut. El trebuie să fie fermentul care va da viață tuturor

condițiilor favorabile de care am vorbit mai sus și care face din România Mare una din unitățile economice cele mai complete din țările civilizate.

"Democrația", din 4-5 mai 1919

9. 1. 2. Reforma agrară și evoluția agriculturii

a) Legea pentru reforma agrară¹ (17 iulie 1921)

Partea I - Exproprierea Capitolul I- Îndreptățirea și măsura exproprierii

Art. 1. Se expropriează pentru cauză de utilitate națională proprietățile rurale, în măsura condițiilor cuprinse în legea de față, în scopul de a spori întinderea proprietății rurale țărănești, de a înființa pășuni comunale, precum și pentru scopuri de interes general, economic și cultural.

Pământul cultivabil din raza comunelor urbane este considerat ca proprietate rurală din punctul de vedere al legii de expropriere.

Art. 2. Pământul expropriat și accesoriile, pe baza decretului nr. 3.697/1918 și prin aplicarea scarei progresive anexată lui, este definitiv expropriat, cu rezerva dispozițiilor prevăzute în art. 54, în limitele și așezarea hotărâtă de organele de aplicare prevăzute în acel decret, cu modificările aduse prin decretul nr. 2.011/1920, iar statul este considerat proprietar al pământului expropriat de la 15 decembrie 1918. [...]

Capitolul IX - Plata prețului și lichidarea sarcinilor

Art. 69. Plata prețului convenit proprietarului expropriat se poate face în numerar sau în titluri de rentă amortizabilă în 50 de ani și purtătoare de dobândă de 5 la sută pe an.

Valoarea nominală este socotită la plată drept valoare reală.

¹ Activitatea de legiferare a reformei agrare, începută odată cu modificarea Constituției în vara anului 1917, s-a încheiat după 4 ani, prin adoptarea legii pentru reforma agrară în Vechiul Regat (17 iulie 1921), a legii pentru reforma agrară în Transilvania (30 iulie 1921) și a legii pentru reforma agrară în Bucovina (30 iulie 1921). Legea pentru reforma agrară în Basarabia fusese votată la 6 martie 1920

Plata exproprierii pentru toate persoanele morale se face în rentă perpetuă purtătoare de dobânda de 5 la sută pe an. [...]

Partea II - Împroprietărirea
Capitolul X - Ordinea de preferință la împroprietărire

Art. 78. Pământul expropriat se vinde celor îndreptățiți în următoarea ordine de precădere:

1. Mobilizaților în războiul 1916-1919;
2. Mobilizaților în campania din 1913;
3. Văduvelor de război pentru copii;
4. Agricultorilor mici lipsiți de pământ;
5. Agricultorilor cu proprietăți mai mici de 5 ha.;
6. Orfanilor de război.

Art.79. La condițiunile egale de îndreptățire se vor prefera în aceeași categorie:

- a) Invalizii;
- b) Cei care în trecut au muncit pe moșie;
- c) Cei care au inventar și gospodărie întemeiată;
- d) Cei mai în vârstă. [...]

Art. 84. Se consideră ca îndreptățiți: preoții, învățătorii, precum și toți ceilalți funcționari publici având reședința în comunele rurale, absolvenții școlilor de agricultură de toate gradele, sub condițiunea ca unii și alții să locuiască la țară și să se oblige să lucreze pământul.

Meseriașii ca: lemnarii, fierarii, croitorii, lăutarii, etc., care în trecut nu s-au ocupat cu agricultura, cârciumarii și diferiți comercianți, precum și acei din orice categorie ar fi, care, având pământ, l-au vândut, nu vor fi îndreptățiți.

“Monitorul oficial”, din 17 iulie 1921

b) Reforma agrară din 1921 și consecințele acesteia

În comparație cu reformele agrare de la mijlocul secolului 19, cea din anul 1921 a reprezentat o acțiune de vânzare în masă a majorității pământului marii proprietăți, țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin. Ea a diminuat substanțial

marea proprietate funciară de peste 100 de ha, reducând-o la 15-17% în suprafața arabilă a țării, și la 27-28% în suprafața agricolă, moșiilor rămânându-le însă importante masive păduroase. Țărănimea, mica proprietate și producția ei agricolă au devenit predominante în suprafața și agricultura țării.

Datele mai remarcă faptul de importanță socială că din 2.309 mii țărani fără pământ sau cu pământ insuficient, înscriși pentru împrumut, au primit loturi 1.479 mii sau 64%, ceea ce înseamnă că o serie de țărani a rămas și după 1921 fără pământ.

Pozitiv și inedit pentru reforma din 1921 este formarea izlazurilor comunale, din lipsa cărora țărănimea și-a adâncit dependența de marii proprietari și arendași jumătate de secol. Totodată, statul și-a mărit rezerva sa cu peste 1,5 milioane de ha, majoritatea păduri. Prefacerea marii proprietăți funciare în mica proprietate țărănească, pe lângă efectele sociale de împrumut a celei mai mari părți a țărănimii, în plan economic, a redus marea exploatare cu avantajele sale, la una mică cu inventar rudimentar și randamente scăzute¹. [...]

În 1927, când operațiunile de împrumut erau spre final, datele confirmă deplasarea fundamentală petrecută: 64% din suprafața arabilă revenea categoriilor țărănimii cu loturi până la 10 ha; urma apoi, ca pondere, categoria mijlocie de 10-50 ha cu 16,6%; 10,4% aparținea proprietarilor cu pământ între 50-250 ha; aici se cuprinde, desigur, și o parte din marea proprietate în măsura în care aceasta se clasează de la 100 de ha în sus. Moșiilor de peste 250 ha le reveneau doar 9,1%.

Astfel, mica proprietate devenea dominantă, cea mijlocie dobânda importanță mai mare, iar proprietatea mare apărea redusă substanțial, la 10-15%.

Dintr-o țară a cărei agricultură era dominată la începutul secolului de mari latifundii, România s-a transformat, în urma redistribuirilor masive a moșiilor, într-un stat cu economie agrară predominant țărănească, fără a dispune, însă, de un sector avansat de proprietate și gospodărie mijlocie modernă.

V. Axenciuc, Evoluția economică a României. Cercetări statistico-istorice. 1859-1947, vol. II. *Agricultura*, București, Editura Academiei, 1996, pp. 99, 17

¹ Pagina 99

c) Legea pentru organizarea creditului funciar rural și a creditului agricol

(20 august 1929)

Art. 1. Se pot constitui în condițiile prevăzute de această lege:

- a) Societăți civile de credit funciar rural;
- b) Societăți de credit agricol.

Aceste societăți vor putea înființa sucursale și reprezentanțe conformându-se regulilor prevăzute de legile comerciale și de legea de față.

Art. 2. Societățile civile de credit funciar rural și de credit agricol vor avea de scop să acorde credite pentru satisfacerea necesităților agriculturii și ale industriilor agricole; pentru înlesnirea dezvoltării acestora, pentru îmbunătățirea fondului și intensificarea culturii și pentru finanțarea cumpărării de imobile rurale.

Partea I - Societățile civile de credit funciar rural
Capitolul I – Constituirea

Art. 3. Societățile civile de credit funciar rural se vor constitui cu un număr de cel puțin 100 de proprietari rurali, ale căror proprietăți vor reprezenta o valoare de cel puțin 50.000.000 lei, după rolurile de impozit funciar; prin proprietari rurali se înțeleg și proprietarii de terenuri agricole (terenuri cultivabile, vii, livezi, păduri, etc.) situate în raza comunelor urbane și a municipiilor. [...]

Art. 4. Capitalul subscris nu poate fi mai mic de 20.000.000 de lei, iar primul vărsământ va fi de cel puțin 30% din capitalul subscris și va fi depus la Banca Națională a României, la Casa de Depuneri și Consemnațiuni sau la orice casierie publică. [...]

Art. 5. Aceste societăți au caracter civil, însă răspunderea membrilor acționari pentru datoriile societății este mărginită la partea lor de capital. [...]

Capitolul III - Despre operațiuni
Secția I - Despre natura operațiunilor

Art. 7. Societățile civile de credit funciar rural vor putea face următoarele operațiuni:

1. Să acorde împrumuturi ipotecare asupra terenurilor rurale, în numerar sau prin emisiune de scrisuri funciare rurale, fie pe termen lung, plătibile în anuități, fie pe termen scurt, cu sau fără amortizări;

2. Să acorde agricultorilor împrumuturi pe gaj asupra produselor de orice natură ale solului și derivatelor industriale, precum și asupra vitelor și a întregului material de exploatare al întreprinderilor agricole;

3. Să acorde împrumuturi Băncii Centrale Cooperative și Cooperativelor de Credit, în scopul ca aceste instituții să procure credite personale micilor agricultori;

4. Să finanțeze întreprinderile și cooperativele pentru exploatarea de orice fel a solului și industrializarea produselor lui;

5. Să facă toate operațiunile de bancă cu membrii Societății, putând primi în gaj scrisurile financiare și obligațiunile emise de ele.

C. Hamangiu, Codul general al României, vol. XVII, 1929, București, pp. 1125-1135

d) Legea pentru valorificarea produselor agricole din 8 aprilie 1931

Titlul I- Regimul taxării

Art. 1. Se desființează taxa de export pentru cereale și derivatele lor, pentru leguminoase și semințe oleaginoase.

Art. 2. Vânzările de cereale (grâu, ovăz, porumb, orz, mei, secară), de leguminoase și oleaginoase, sunt scutite de taxa de timbru și înregistrare, prevăzută de art.14, paragraful 17 din legea timbrului.

Art. 3. Vânzările la export a cerealelor și a derivatelor lor, a leguminoaselor și oleaginoaselor sunt scutite de impozitul pe cifra de afaceri.

Art. 4. Pentru mărfurile negociate în oboare și în târgurile organizate se va putea percepe, în folosul instituțiilor însărcinate cu organizarea și supravegherea

oboarelor și târgurilor, o taxă al cărui quantum se va aproba de către Ministerul de Agricultură, fără a trece de 4 ‰ (patru la mie) din valoarea vânzării.

Art. 5. Pentru mărfurile aduse spre vânzare la târg, cu căruța sau alte vehicule mecanice, comunele pot fi autorizate de către Ministerele de Interne și de Agricultură și Domenii să perceapă o taxă al cărui quantum se va stabili de către comune, cu aprobarea celor două ministere.

Art. 6. Mărfurile sosite direct în porturi și negociate acolo, sau numai în tranzit, nu sunt supuse taxelor prevăzute la art. 4 și 5.

Art. 7. În afară de taxele menționate în articolele precedente și acelea percepute de administrația C.F.R., de Regia Porturilor și Casa Autonomă a Drumurilor, nici o altă taxă nu se poate înființa și nici o altă sumă nu se poate percepe sub nici o formă. [...]

Capitolul IV -Taxe pentru agricultură

Art. 39. Se instituie o taxă de 0,40 lei pe fiecare kilogram de făină produsă de morile sistematice comerciale și sistematice mixte, denumită taxa pentru agricultură.

Pentru morile sindicalizate această taxă se va aplica asupra contingentelor de făină atribuită morilor potrivit legii.

Vărsarea la tezaur se va face trimestrial, și se va plăti la sfârșitul fiecărui trimestru [...]

Pentru plata acestei taxe nu se pot admite nici un fel de păsuire sau amânări.

Făina de export este scutită de taxa pentru agricultură. [...]

Neplata taxei atrage urmărirea fiscală și închiderea morii până la completa achitare. [...]

C. Hamangiu, Codul general al României, vol. XIX, 1931, București, pp. 336-351

9. 1. 3. Lege pentru stabilizarea monetară din 7 februarie 1929

1. Unitatea monetară română este leul cântărind zece miligrame de aur de 9/10.

2. Se confirmă privilegiul de emisiune acordat Băncii Naționale prin legea organică din 17 aprilie 1880 și prorogată prin legile din 7 martie 1886, 26 ianuarie și 23 iunie 1901 și 19 iunie 1925.

Biletele Băncii Naționale continuă a avea curs legal.

3. Biletele Băncii Naționale sunt convertibile la purtător și la vedere, la sediul central al Băncii și la alegerea acesteia, fie în monede de aur având curs legal, fie în aur, fie în devize străine convertibile în aur. În acest din urmă caz, cesiunea devizelor se va efectua pe un preț care nu va putea depăși paritatea teoretică, majorată cu cheltuielile de expediție ale aurului.

Banca asigură convertibilitatea biletelor fără a limita cantitatea. Totuși nimeni nu-i poate prezenta spre rambursare mai puțin de 100.000 lei deodată.

4. Banca Națională este ținută să aibă o acoperire în aur sau în devize libere în monede convertibile în mod legal și practic în aur exportabil, egală cu cel puțin 35% din suma totală a angajamentelor la vedere.

Cel puțin 25% din angajamentele sale la vedere trebuie să fie acoperite cu aur în Casă sau în depozit liber în străinătate.

5. Guvernul este autorizat să emită monede divizionare de 1, 2, 5, 10, 20 lei făcute din aliaj de aluminiu sau nichel.

Totalul tuturor monedelor divizionare în circulație nu trebuie să treacă de 3 miliarde de lei.

6. Se adoptă programul stabilit de guvern în vederea stabilizării monetare și a dezvoltării economice a țării, reprodus în anexa prezentei legi (Anexa A).

Guvernul va dispune în termenele prevăzute de acest program de toate proiectele de legi necesare pentru punerea lui în vigoare.

Guvernul este autorizat să ia toate măsurile de executare și să încheie toate convențiile cerute de punerea în aplicare a acestui program.

7. Ministerul de Finanțe este autorizat să încheie cu Banca Națională convenția al cărei proiect este anexat la prezenta lege (Anexa B).

8. Toate dispozițiunile contrare prezentei legi sunt și rămân abrogate.

9. 1. 4. a. Legea minelor din 4 iulie 1924

Partea întâia - Dispozițiuni generale

Art. 1. Sunt și rămân ale statului în toată dezvoltarea lor, de la suprafață până la orice adâncime, zăcămintele substanțelor minerale din care se pot extrage metale, metaloide sau combinațiuni ale acestora, precum și zăcămintele combustibililor minerali, bituminele, apele mineralizate în genere și gaze naturale de orice fel, precum și bogățiile de orice natură ale subsolului.

Rămân la dispozițiunea proprietarului suprafeței: masele de rocă comune, carierele de materiale de construcție și depozitele de turbă, fără prejudiciul drepturilor dobândite de stat în baza legilor anterioare.

Izvoarele minerale și apele subterane mineralizate, sau apele curative în genere, urmează regimul special prevăzut în această lege.

Art. 2. Din punct de vedere al drepturilor și al condițiunilor în care aceste drepturi vor fi acordate și exercitate, substanțele care formează obiectul prezentei legi se grupează în următoarele clase naturale:

I. Combustibili minerali:

- a) Cărbuni: antracit, huiță, cărbune brun, lignit;
- b) Bitume:
- c) Solide: substanțe asfaltoase naturale, ozocherita, șisturi bituminoase de orice fel;
- d) Lichide: petrol brut (țitei) cu gazele sale de zăcământ și derivatele sale naturale, precum și orice alt bitum lichid;
- e) Gazeiforme: hidrocarburi gazoase care formează zăcăminte proprii.

II. Minereuri metalifere și alte minerale și roci, cât și apele lor de cimentare, conținând:

- a) Platină, aur, argint, uran<iu>, radium și elementele radioactive în genere, molibden și elementele lor conexe;

- b) Plumb, zinc, cupru, bismut, antimoniu, nikel, cobalt, staniu, titan, selen, telur, cadmiu, sulf, tungsten, mercur și metalele lor înrudite;
- c) Fier, mangan, crom.

III. Minereuri de aluminiu și în genere silicații aluminosi, magneziu și cu alte baze, minerale florifere, minerale cu bariu și stronțiu [...];

IV. Grafit și roci grafitoase;

V. Fosfați în genere [...];

VI. Minerale cu toriu și pământuri rare [...];

VII. Pietre prețioase și seminobile [...];

VIII. Săruri și ape sărate [...];

IX. Gazele naturale, altele decât hidrocarburi gazoase [...];

X. Izvoarele minerale și ape subterane mineralizate sau ape curative în genere; lacuri și lagune mineralizate, nămoluri;

XI. Turba;

XII. Mase de rocă comune compacte sau formând depozite nobile [...];

Asupra determinării substanțelor lăsate la dispozițiunea proprietarului suprafeței decide ministrul, cu avizul conform al consiliului superior de mine.

"Monitorul oficial", din 4 iulie 1924

9. 1. 4. b) Trusturile petrolifere internaționale și legea minelor din 1924

Un alt procedeu folosit de trusturile american și anglo-olandez cu scopul de a forța guvernul român în problema legii minelor a constat în influențarea cursului leului pe principalele piețe occidentale. Datorită legăturilor vaste în lumea financiară, precum și ca urmare a dispunerii unor importante resurse proprii, nu a fost dificil pentru cele două trusturi să provoace permanente și mari fluctuații ale monedei românești la Zürich, Paris sau Londra. În momentele pe care le-au socotit cele mai dificile pentru ele – ca de exemplu, în vara anului 1924, când s-a dezbătut, aprobat și promulgat legea minelor – trusturile și-au făcut simțită intervenția prin imprimarea unei puternice tendințe de depreciere a leului pe piața internațională. În aceste împrejurări, nu ne apare surprinzător faptul că cel mai scăzut nivel postbelic al

cursului leului s-a înregistrat doar la câteva zile după promulgarea legii minelor, la 10 iulie 1924, el a fost cotate la bursele apusene la 2 centime aur.

Între 1924 și 1929, trusturile mondiale au întreținut neconținut în presa străină o campanie ostilă României. În perioada respectivă, paginile unor prestigioase și influente ziare și reviste din Occident ("*The Times*", "*Petroleum Times*", "*The Economist*", "*Manchester Guardian Commercial*", "*Daily News*", "*Chicago Daily Tribune*", "*The Sunday Times*", ș.a.) au găzduit atacuri contra statului român, a politicii sale petroliere și a legii minelor. Există dovezi certe că această "campanie de denigrare și de boicot" a României, provocată de nemulțumirea față de prevederile restrictive ale legii minelor, a fost inițiată și îndrumată de *Standard Oil Company* și *Royal Dutch-Shell*. Atacurile la adresa României din presa apuseană – dintre care multe au fost preluate, în țară, de către partidele de opoziție în acțiunea lor de răsturnare a guvernelor liberale – s-au integrat, astfel, campaniei generale purtate contra legii din 4 iulie 1924 de către cele două trusturi, care au făcut "tot ce le-a stat în putință pentru a parveni la dărâmarea ei". O imagine concludentă în privința tonului campaniei de presă externe ne-o oferă această declarație a bancherului american William Halbrook, fost ministru federal și acționar la *Standard Oil Co.*, apărută în 1924 în paginile unui ziar financiar din Viena: "... Capitalul american [...] își vede periclitare interesele sale în România. Din această cauză, va fi absolut necesar să luăm măsuri de apărare pe tărâmul economic. Dacă chestiunea legii minelor nu va fi rezolvată spre satisfacția generală, s-a sfârșit cu orice contact cu România de acum înainte."

Desprindem că acțiunile trusturilor *Standard Oil Co.* și *Royal Dutch-Shell* împotriva legii minelor din 1924 s-au desfășurat într-un larg cadru, înglobând, cum s-a afirmat, metode și mijloace diverse, pentru atingerea unui singur scop – renunțarea la legea din 1924. Pentru România au rezultat de aici serioase dificultăți pe plan extern, tot timpul cât legea minelor s-a aflat în vigoare. În perioada de referință, România a avut de tranșat cu străinătatea importante chestiuni politice, economice și financiare și, adesea, ea a întâmpinat ostilitatea marilor puteri pe motiv că, după 1924, capitaliștii străini ar fi fost supuși unui regim discriminatoriu în exploatarea petrolului. Fără a pierde din vedere interesele marilor trusturi, reprezentanții oficiali ai marilor puteri au lăsat să se înțeleagă adesea în 1924 și 1926

că România putea căpăta "satisfacție" într-o serie de probleme (reparațiile, reglementarea datoriilor de război către marii aliați, împrumuturile externe, etc.), dacă guvernul I.I.C.Brătianu ar fi consimțit la importante concesiuni în materie de petrol, la revizuirea unor stipulații ale legii minelor. N.Titulescu, care a condus, la fața locului, negocierile pentru consolidarea datoriilor de război ale țării noastre către Marea Britanie și S.U.A., a comunicat în repetate rânduri Bucureștilor detalii despre piedicile întâmpinate din partea cercurilor petroliere occidentale. Astfel, până la realizarea unui acord de despăgubire cu petroliștii britanici pentru distrugerile din 1916, diplomatul român s-a plâns consecvent că cei în cauză "strigă" ori că lupta contra lor era "foarte grea". După alte 12 luni, în octombrie 1926, Titulescu avea să relateze: "Nu știți prin câte greutateți am trecut cu petroliștii". Cu americanii lucrurile evoluau întocmai. Într-un rând, Titulescu reținea că ambasadorul american la Londra "s-a plâns" de legea minelor și a calificat-o "de spoliație". Apoi, în cursul discuțiilor de la Washington, el va constata că petrolul era prezent la masa tratativelor. După semnarea acordului pentru consolidarea datoriilor de război, ministrul român la Londra sesiza că: "Am avut de combătut (*în S.U.A.* – n.ns.) multe obiecții trase din legea minelor și comercializării..."

În ciuda diverselor presiuni, trusturile petroliere nu au ajuns, între 1924 și 1926, la scopul urmărit – abrogarea legii minelor. Numai în perioada ulterioară, profitând de prilejul oferit de angajarea unor tratative financiare de către România pentru contractarea unui mare împrumut financiar extern necesar stabilizării monetare, ele vor insista și vor obține revizuirea legii din 4 iulie 1924. Până atunci, comunica N.Titulescu la București, în 1925, trusturile petroliere interesate se pregăteau în vederea unei ofensive puternice, la care "nu se știe cum va rezista România".

Gh. Buzatu, O istorie a petrolului românesc, București, Editura Enciclopedică, 1998, pp. 215-216

9. 1. 5. Constantin Argetoianu despre sistemul bancar în anii crizei economice

La începuturile guvernării noastre¹, chestiunea băncilor nu s-a pus în mod acut. Simptome îngrijorătoare îmi erau încă semnalate din toate părțile. Băncile se înmulțiseră în perioada inflației peste măsura bunului simț; ele fuseseră întemeiate fără nici un control, cu capitaluri prea mici sau chiar inexistente și erau conduse fără nici un control de toți șmecherii în goană după un automobil sau în căutarea unui mijloc de a-și resconta polițele la Banca Națională. Optzeci la sută din clientela unor asemenea bănci era alcătuită din oameni sleiți prin dobânzile uzuale, dobânzi cu atât mai mari cu cât banca era mai mică, și din agricultorii deveniți insolvabili atât prin copleșirea datoriilor, cât și prin lipsa de remunerare a producției. Legea cametei, care lăsase intact pasivul fiecăruia nu vindecase răul, și execuțiile silite se înmulțeau din zi în zi, amenințând cu nimicirea pe toți producătorii fără să salveze băncile creditoare imobilizate până în gât și amenințate și ele în existența lor prin exigențele rescontului pe diferite trepte. Mi-am dat seama încă de atunci că o nouă organizare a regimului bancar și o descătușare a debitorilor printr-o largă conversiune a datoriilor devenise ineluctabilă.

Greutățile pe care le-am întâmpinat cu Banca Bercovici, cu Banca Moldovei, cu Banca Chrissoveloni, cu zeci de bănci mai mărunte din provincie și într-o măsură mai redusă cu Banca de Credit și cu Banca Românească – fără să mai pomenesc de Banca de Scont, de Banca Agricolă, de băncile săsești și șvăbești din Ardeal pe trei sferturi înghețate – au fost floare la ureche pe lângă tot ce am suferit din pricina Băncii Blank². Acolo dârdâia văpaia cea mare, acolo se întetșise focul. Nesocotita instituție care se încurcase în întreprinderi de sute și sute de milioane, care trebuia să răspundă de avutul câtorva zeci de mii de nenorociți și să facă față unui pasiv de peste 4 miliarde nu se mai ținea decât în proptele și amenința întreaga noastră economie națională prin prăbușirea ei.

C-tin Argetoianu, Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri, vol.IX, Ediție Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1997, pp. 273-274

¹ Se fac referiri la cabinetul condus de N. Iorga (18 aprilie 1931-6 iunie 1932), în care Constantin Argetoianu a deținut portofoliul Ministerului de Finanțe.

² Aluzie la răsunătorul faliment al "afacerii Marmorosch-Blank" – 21 octombrie 1931.

9. 1. 6. Acordul de cooperare tehnică consultativă între România și Societatea Națiunilor ("Planul de la Geneva")¹, 28 ianuarie 1933

Considerând că guvernul român, după ce a repus, prin legea din 7 februarie 1929, moneda sa pe bază de aur și după ce a introdus diferite îmbunătățiri în organizarea sa financiară, căutând să adapteze organizarea administrativă a României condițiilor economice actuale, dorește să obțină colaborarea tehnică a Societății Națiunilor în vederea refacerii generale economice a țării.

Considerând că Consiliul a aprobat dispozițiunile prezentului acord,

Subsemnatul², valabil autorizat în acest scop, accept, în numele guvernului regal al României, următoarele dispozițiuni:

Articolul 1. Guvernul român va lua toate măsurile posibile pentru a restaura echilibrul bugetar și a efectua o reformă financiară întinsă care să comporte de asemeni un plan pentru reglementarea arieratelor.

Articolul 2. Consiliul Societății Națiunilor va organiza, prin Comitetul său financiar, o colaborare tehnică consultativă cu guvernul român în vederea stabilirii unui program de restaurare economică și financiară și de aplicare a acestui program. În scopul acesta, Consiliul Societății Națiunilor va recomanda și guvernul român va numi, pentru o perioadă acoperind 4 bugete anuale votate și executate, sub rezerva art. 3, experții ale căror funcțiuni sunt definite în anexa II.

Guvernul român îi va ajuta în toate chipurile pentru executarea atribuțiilor lor.

Pentru aceeași perioadă, Consiliul Societății Națiunilor, de acord cu guvernul român, va numi un consilier financiar, care va coordona lucrările experților și care va asigura colaborarea tehnică între Societatea Națiunilor și guvernul român.

¹ Semnat după îndelungi și grele negocieri, "Planul de la Geneva" a suscitat vii discuții, inclusiv în Parlament, unde a fost adoptat la 12 aprilie 1933 cu 155 voturi pentru și 66 contra. Sub presiunea opiniei publice, inclusiv a multor fruntași ai Partidului Național Țărănesc, guvernul condus de Alexandru Vaida-Voevod nu a depus instrumentele de ratificare la Geneva în termenul stabilit. În ziua de 12 octombrie 1933, delegatul României la Societatea Națiunilor a făcut cunoscut că circumstanțele de ordin intern nu-i permit să dea curs dorinței de a fi numit un nou consilier financiar în conformitate cu Acordul semnat la 28 ianuarie. Câteva luni mai târziu, la 18 mai 1934, guvernul român, prezidat de Gheorghe Tătărescu, a declarat oficial că renunță la Acordul de cooperare tehnică consultativă cu Societatea Națiunilor. Astfel, mult comentatul "Plan de la Geneva" nu s-a aplicat niciodată.

² Ion Lugoșianu

Guvernul român va pregăti, în colaborare cu el, programul de reforme prevăzut în articolul 1 și anexa I.

Guvernul român va avea dreptul să desemneze un reprezentant care va discuta cu Comitetul financiar chestiunile românești.

Articolul 3. Consiliul Societății Națiunilor, statuând cu majoritate de voturi, va putea să recheme pe consilierul financiar sau pe unul din experți, dacă la un moment dat după consultarea Comitetului financiar, va considera că menținerea lor nu mai este utilă.

Articolul 4. Acordul acesta, ale cărui texte franțuzești și englezești sunt ambele valabile, va intra în vigoare în momentul ratificării sale de către România. Instrumentul de ratificare va fi depus la Secretariatul Societății Națiunilor, cât mai curând posibil.

Pentru ca prezentul acord să poată intra în vigoare, instrumentul de ratificare va trebui să fie depus cel mai târziu la 30 aprilie 1933.

Pentru care subsemnatul, valabil autorizat la aceasta, am semnat prezentul acord.

Făcut la Geneva, la 28 ianuarie 1933, într- un singur exemplar, care va fi depus la Secretariatul Societății Națiunilor și înregistrat la intrarea sa în vigoare.

Documente privind istoria României între anii 1918-1944,
Coordonator Ioan Scurtu, București, 1994, pp. 187-188

9. 1. 7. Date statistice privind sistemul bancar și situația economică a României în 1938

a) Numărul băncilor, totalul activelor și mărimea capitalului social între 1919-1939

ANUL	NR. BĂNCI	TOTAL ACTIVE (MILIOANE LEI)	CAPITAL SOCIAL
1919	486		711,3
1921	556	20.956	2.406,4

1924	844	48.676	5.175,2
1928	1.122	116.601	10.000,2
1929	1.097	122.835	11.180,7
1930	1.102	119.288	11.627,6
1931	1.037	104.786	11.879,4
1934	873	82.071	9.514,6
1938	753	120.619	8.796,6
1939	491*	136.079	8.391,4

* Date incomplete

Enciclopedia României, vol. IV, București, 1943, p. 565

*b) Date statistice privind situația economică a României
anul 1938*

Denumirea produsului	Cantitatea
Țiței	6.594.252 tone
Gaze naturale	2.114 milioane mc
Cărbuni	2.374.000 tone
Aur fin	4.912 kg
Argint fin	22.180 kg
Cupru brut	12.420 tone
Zinc	4.022 tone
Minereu de fier	139.185 tone
Mangan	60.256 tone
Aluminiu	11.806 tone
Sare	350.618 tone
Fontă	133 000 tone

Oțel	277.000 tone
Produse laminate	300.000 tone
Făină de grâu	671.000 tone
Zahăr	142.700 tone
Mezeluri	7.600 tone

Calculat pe baza Anuarului statistic al României, 1938

9. 2. Viața socială

9. 2. 1. Legea pentru reglementarea repausului duminical și a sărbătorilor legale (iunie 1925)

Art. 1. Stabilimentele industriale și comerciale de orice natură, cu toate secțiunile, sucursalele, dependințele sau anexele lor și orice alte întreprinderi în care se întrebuițează munca salariată, sunt obligate, sub rezerva excepțiilor prevăzute mai jos, de a acorda salariaților, în fiecare zi de duminică, un repaus continuu de 24 de ore, în care timp stabilimentele vor fi închise.

Acest repaus se va acorda cel mai târziu cu începere de la ora 6 dimineața și va continua până a doua zi la aceeași oră, cu excepție pentru tipografiile de ziare, pentru care repausul va începe la ora 10 dimineața.

Art. 2. În afară de duminică, întreprinderile industriale și comerciale, prevăzute la articolul precedent, sunt obligate de a mai acorda salariaților un repaus continuu de 24 de ore în următoarele zile decretate ca sărbători legale și în care timp stabilimentele vor fi închise. [...]

Art. 3. În afară de duminici și sărbătorile legale de sub art. 2, considerate ca repausuri obligatorii pentru toate categoriile de salariați, convențiunile colective sau particulare vor putea stabili în favoarea salariaților de alte confesiuni, din cele

recunoscute de stat, repausuri suplimentare pentru respectul sărbătorilor confesionale mai importante.

Nici într-un caz convențiunile colective sau particulare nu vor putea deroga de la dispozițiile art. 1 și 2.

C. Hamangiu, Codul general al României, vol. XI-XII, pp. 983-987

9. 2. 2. Articole din presă privind mișcările greviste din ianuarie - februarie 1933

a) Articolul "Grave tulburări la Ploiești"

Nemulțumirea muncitorilor izbucnește - Muncitorii, după ce au luat cunoștință de hotărârea comisiei de arbitraj, s-au arătat nemulțumiți. Ei au cerut inspectoratului muncii să se înceapă noi tratative.

Direcțiunea rafinăriei, în posesia sentinței Casației, a pus-o în aplicare și, ieri fiind sfârșitul lunii ianuarie, a vrut să achite salariile muncitorilor, în conformitate cu ea.

Lucrătorii au refuzat însă să primească banii.

Astăzi dimineața muncitorii au intrat în fabrică.

După ce au lucrat puțin timp, au părăsit atelierele și au venit în fața biroului direcțiunii.

La ora 9 se adunaseră aci cam vreo 600 de inși.

Cei rămași încă la lucru au început să dea semnale de alarmă; sirenele rafinăriei fluierau prelung.

Inspectorul muncii, d.Petre Stegărescu, sosit imediat în fabrică, a luat contact cu manifestanții și a început tratative.

Muncitorii cereau să li se recunoască toate revendicările exprimate în primul memoriu, înaintat direcțiunii acum câteva luni. Direcțiunea rafinăriei să le dea o declarație scrisă în care să se arate că recunoaște dreptele cererile muncitorilor și că le satisface.

Între timp, anunțați de semnalele neîntrerupte care se dădeau de la "Astra Română", care, tocmai părăseau lucrul, fiind ora schimbului, s-a îndreptat spre "Româno-Americană".

Ajuns aici, grupul, găsim porțile închise, le-a forțat, a rupt cordonul de grăniceri care făcea de pază la rafinărie, au pătruns înăuntru și s-au alăturat muncitorilor care se aflau în fața clădirii direcțiunii.

Cu muncitorii sosiți din afară și cei care au lăsat lucrul mai târziu se găseau adunați aici peste 2.500 de lucrători ce continuau să manifeste ostil.

În același timp, la tumultul infernal făcut de muncitori, se alătură alarma care continua neîncetat prin semnalele fabricii.

Tratativele, care se duceau de către inspectorul muncii, între mulțimea de afară și direcțiune, nu înaintau deloc.

Muncitorii nu vroiau să cedeze nimic din cererile lor.

Se stabilise la un moment dat ca d. Schmeider, directorul rafinăriei, să plece imediat la București, să ia contact cu direcțiunea generală a societății "Româno-Americană", spre a expune pretențiile lucrătorilor. În același timp, până la întoarcerea d-lui Schmeider, manifestanții să aștepte, în liniște, la fabrică rezultatul.

Se făcuse ora 12. [...]

Ciocnirile dintre muncitori și armată - În fruntea acestor manifestanți se aflau patru inși cu armele confiscate de la jandarmi.

Un cordon de jandarmi și polițiști, la care s-au alăturat și pompierii chemați în grabă, a împiedicat înaintarea manifestanților în curtea chesturii.

Numărul muncitorilor crește - Câteva încercări ale muncitorilor de a pătrunde la chestură au fost respinse de trupe.

S-au produs învâlmășeli, s-au tras salve de armă în aer și manifestanții au fost dați înapoi spre str. Gh.Lazar, în fața cinematografului "Grivița".

La ora 5, când se credea că lucrurile se liniștiseră, peste o mie de muncitori, din cei care fuseseră evacuați din fabrică, au venit în fața chesturii de poliție, unde au început să manifesteze, cerând eliberarea lucrătorilor arestați.

La ora 6, după încetarea lucrului la celelalte rafinării, sute și sute de muncitori veniți în oraș s-au alăturat manifestanților.

Au fost aduse noi trupe, care au întărit pozițiile celor existente.

O șarje de cavalerie - La ora 7, muncitorii au fost din nou șarjați de cavalerie și respinși până în dreptul brutăriei "Sănătatea".

Pentru potolirea spiritelor, autoritățile au hotărât să elibereze pe cei arestați peste zi la "Româno-Americană", ceea ce s-a pus în aplicare imediat.

Răniții -În toiul încăierărilor care s-au produs în câteva rânduri între armată și manifestanți a fost rănit jandarmul Nicolae Enescu, din legiunea mobilă, de asemeni au fost răniți mai mulți muncitori, dintre care unul mai grav. [...]

Alți câțiva muncitori și soldați au fost răniți mai ușor, pansați la diferite farmacii și apoi lăsați liberi.

În oraș se svonește că o femeie ar fi căzut sau a fost aruncată jos de la etajul birourilor fabricii "Româno-Americană". Știrea nu se confirmă însă de autorități.

După ce s-a anunțat eliberarea celor arestați, muncitorii s-au îndreptat spre Piața Unirii, pe care au ocupat-o, așteptând sosirea celor cărora li s-a dat drumul din arestul poliției și legiunii de jandarmi. Peste 5.000 de muncitori, la care s-au alăturat alte câteva mii de curioși, se aflau în jurul Statuiei Libertății din mijlocul pieței.

Mai mulți muncitori s-au urcat pe statuie și au vorbit manifestanților, care erau înconjurați de trupe. [...]

"Dimineața", din 3 februarie 1933

b) Articol privind declarațiile primului ministru țărănist Alexandru Vaida Voievod în legătură cu grevele de la "Grivița"

S-au exagerat mult proporțiile unor tulburări al căror deznodământ suntem cei dintâi să-l regretăm. Dar nu putem admite sub nici un motiv să tolerăm să fim terorizați de greve cu scop politic menite a duce la destrămarea țării.

Lucrătorii din cele două ateliere care au provocat ultimele tulburări au manifestat un spirit de agresiune neînfrânat căzând jertfă unor agitatori iezuiți. Aceștia i-au derutat din calea normală a postulatelor de ordin de breaslă, stăruind pentru crearea de soviete – de delegații muncitorești – pe lângă conducerea atelierelor.

Ideea acestui postulat importat de la vecina noastră din răsărit se înțelege de la sine că nu a putut fi admisă și de aceea a procedat cu energie și prompt spre a evita dezastrul. [...]

Când însă am văzut că se căuta a se submina existența statului prin experiențe care nu au reușit nici măcar în țara vecină unde s-au născut, atunci a trebuit să intervenim drastic.

9. 2. 3. Aprecieri privind mișcările greviste din ianuarie – februarie 1933

În cursul anului 1932 au fost întreprinse numeroase acțiuni care au afectat nivelul de trai al maselor. Încă la începutul anului s-a procedat la o nouă reducere a salariilor, la concedieri masive, la suprimarea unor ajutoare pentru plata chiriilor. Acest asalt al claselor dominante nu putea rămâne fără răspuns, din partea muncitorilor, îndeosebi a celor din ramurile de bază ale economiei.

Partidul Comunist a desfășurat o susținută activitate organizatorică și politică, în vederea mobilizării proletariatului. În acest sens s-au depus noi eforturi pentru a se realiza colaborarea cu Partidul Social-Democrat, în lupta pentru apărarea intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale maselor, în genere.

Succese și mai importante s-au obținut pe linia colaborării Partidului Comunist cu Partidul Socialist-Unitar, desprins, în 1928, din Partidul Social-Democrat, și care avea ca președinte pe dr. Leon Ghelerter, iar ca secretari pe Ștefan Voitec și Constantin Popovici.

Realizarea înțelegerii de a se acționa împreună, cu forțe unite, a avut o mare importanță în organizarea și desfășurarea luptelor revoluționare care au urmat. La începutul anului 1933, în condițiile adoptării unor noi măsuri de reducere a salariilor și salariilor, ca urmare a cererilor venite din partea marilor bănci internaționale, ceferiștii, în frunte cu cei de la atelierele "Grivița" din București, au trecut la acțiune, organizând, la 2 februarie 1933, o puternică grevă pentru satisfacerea unor revendicări de stringentă necesitate privind încetarea reducerii salariilor, a concedierilor și reprimarea concediațiilor, plata indemnizațiilor de chirie și scumpete, etc. În cadrul unei adunări impunătoare, la care au participat 7.000 de ceferiști, a fost ales un Comitet de grevă, compus din 350 de membri, au fost constituite pichete de grevă și gărzi de autoapărare, după care muncitorii au ocupat atelierele, declarând că nu vor relua lucrul decât după satisfacerea memoriului de revendicări.

Vestea intrării în grevă a ceferiștilor de la "Grivița" a avut un puternic ecou în Capitală și în întreaga țară. În numeroase întreprinderi bucureștene s-au ținut

mitinguri de solidaritate cu ceferiștii, fiind trimiși delegați să exprime sprijinul lor, iar în jurul atelierelor "Grivița" s-au strâns, în semn de simpatie, numeroși muncitori, familiile greviștilor, studenți, elevi, populație din cartiere, mii de oameni. Acțiuni de solidaritate cu ceferiștii s-au desfășurat și în numeroase alte centre muncitorești din țară.

În fața acestui val de lupte, guvernul național-țărănesc, prezidat de Alexandru Vaida – Voievod, a trebuit să bată în retragere și să declare că acceptă discutarea memoriului de revendicări și recunoaște Comitetul de fabrică. Dar, imediat după aceea, profitând de răgazul obținut prin reluarea lucrului de către greviști, guvernul a ordonat un adevărat asalt al forțelor represive împotriva muncitorilor.

Alături de muncitorimea ceferistă s-au ridicat la luptă petroliștii din Valea Prahovei. Astfel, muncitorii de la Societatea petrolieră "Astra Română", din Ploiești, au înmânat patronilor un memoriu de revendicări, purtând 2.700 semnături, și au ales un Comitet de acțiune. Comitete similare au fost constituite și la alte întreprinderi, ca: rafinăriile "Româno-Americană", "Unirea" etc., precum și la principalele schele petroliere din Câmpina, Băicoi și Moreni. În cursul lunii ianuarie 1933 au avut loc puternice acțiuni ale muncitorilor petroliști de la "Astra Română", "Unirea" etc., soldate cu importante succese.

La 1 februarie 1933, s-a hotărât începerea unei ample acțiuni greviste, la rafinăria "Româno-Americană". Cu greviștii de la această mare rafinărie s-au solidarizat muncitori de la celelalte întreprinderi, șomeri, familiile petroliștilor și chiar țărani din satele învecinate, care au făcut un adevărat cordon viu în jurul întreprinderii, astfel încât poliția trimisă să aresteze pe conducătorii grevei nu a putut pătrunde în curtea rafinăriei.

Ceea ce nu au reușit prin forță, au obținut prin înșelarea greviștilor. Autoritățile au declarat că vor să trateze cu aceștia, spre a le soluționa revendicările. Pătrunzând pe această cale în întreprindere, forțele represive au arestat pe conducătorii grevei, ducându-i, apoi, la chestura poliției. Vestea aceasta s-a răspândit cu mare iuțeală, în tot orașul. Ca un val ce nu mai putea fi stăvilit, muncitorii de la întreprinderile ploieștene și o parte din populația orașului s-au strâns în jurul localului poliției, de unde nu au plecat decât după eliberarea celor arestați. Apoi au demonstrat pe străzile orașului, care, timp de o zi întreagă, s-a aflat în

stăpânirea oamenilor muncii. Astfel, s-a obținut o mare victorie, rod al combativității revoluționare.

În rândurile ceferiștilor, atmosfera de luptă împotriva regimului de exploatare și asuprire s-a intensificat și mai mult după măsurile represive luate în zilele ce au urmat grevei din 2 februarie 1933, în cadrul căroră au fost arestați circa 1.600 militanți ai mișcării muncitorești.

Răspunzând chemărilor pe care le-au adresat partidele și organizațiile muncitorești, ceferiștii de la "Grivița" au declarat, la 15 februarie 1933, o nouă grevă, însoțită și acum de ocuparea atelierelor și de constituirea gărzilor de autoapărare. Ca și la 2 februarie, muncitorii din numeroase întreprinderi din capitală s-au solidarizat cu ceferiștii, mulți dintre ei pornind, în coloane, spre atelierele "Grivița", pe care le-au înconjurat, formând un adevărat gard viu de protecție, și împiedicând pătrunderea poliției în incinta întreprinderii. Abia în dimineața zilei de 16 februarie poliția și unitățile militare trimise de guvern, deschizând foc de puști și mitraliere, au reușit să pătrundă în curtea atelierelor, pe care au transformat-o într-o adevărată baie de sânge. Au căzut atunci, uciși de gloanțele forțelor de represiune numeroși ceferiști, ca: Dumitru Popa, Dumitru Maier, Cristea Ionescu și alții. Un mare număr de muncitori au fost răniți, iar peste 2.000 au fost arestați.

Represiunea dezlănțuită de guvern a provocat un val de proteste în întreaga țară. Mitingurile de solidaritate cu cauza greviștilor, organizate în numeroase întreprinderi, campania desfășurată de majoritatea organelor de presă, ajutoarele strânse pentru victimele represiunii și familiile lor au exprimat indignarea opiniei publice față de samavolnicia guvernului și a aparatului său represiv și, totodată, simpatia maselor populare față de cauza muncitorilor revoluționari, care își apărau dreptul la muncă și la condiții omenești de trai.

Acțiuni de solidaritate cu lupta muncitorimii revoluționare au avut loc și cu prilejul desfășurării procesului intentat de guvern conducătorilor luptei greviste, proces judecat în fața Consiliului de război, din București, în august 1933, și rejudecat la Craiova, în anul următor. Au fost implicați, ca "acuzăți", numeroși militanți ai mișcării muncitorești: Gheorghe Gheorghiu-Dej, Gheorghe Vasilichi, Constantin Doncea, Ilie Pintilie, Dumitru Petrescu, Stoica Chivu și alții. Numeroși avocați cu vederi democratice s-au oferit să-i apere pe acuzați, iar peste 2.000 de

martori, neținând seama de pericolul la care se expuneau, au cerut să facă depoziii în sprijinul conducătorilor luptei revoluționare a muncitorilor.

Acțiuni de fraternizare cu greviștii s-au întreprins și în rândurile muncitorilor și ale altor cercuri progresiste din: Franța, Cehoslovacia, Bulgaria, Uniunea Sovietică, Germania, S.U.A., Argentina, etc., ceea ce dovedea ecoul larg al acțiunilor revoluționare desfășurate în România și sprijinul muncitoresc internațional. Aceste lupte greviste au fost considerate de contemporanii desfășurării lor ca prima mare bătălie de clasă a proletariatului pe plan internațional, după instaurarea dictaturii hitleriste în Germania.

Gheorghe I. Ioniță, Istoria românilor de la Marea Unire din 1918 până în prezent, București, 1995, pp. 76-79

9. 2. 4. Decret-lege privind recunoașterea și funcționarea breslelor¹ (octombrie 1938)

Capitolul I - Constituirea și scopul breslelor

Art. 1. Breslele au ca obiect studiul, apărarea și dezvoltarea intereselor profesionale, fără a urmări însă împărțirea de beneficii.

Interesele profesionale sunt limitate prin însăși natura lor la acelea de ordin industrial, comercial, agricol, tehnic, economic, cultural și social.

Breslele își exercită activitatea numai pe planul național, cu respectarea intereselor superioare ale națiunii. Ele nu vor putea fi afiliate organizațiilor cu caracter internațional sau să fie reprezentate la manifestațiuni sau congrese internaționale, fără autorizație expresă a Ministerului Muncii.

Art. 2. Se recunosc următoarelor categorii de persoane fizice care exercită aceeași profesiune, profesii similare sau profesii conexe, dreptul de a se constitui în bresle, în condițiunile prevăzute de aceasta lege:

- a) Lucrătorilor;
- b) Funcționarilor particulari;

¹ Abrogarea legii sindicale din 1921 și adoptarea acestui decret-lege de constituire a breslelor se încadrează în suita de măsuri luate de autorități în perioada anilor 1938-1940, în vederea restrângerii drepturilor și libertăților democratice.

c) Meseriașilor.

Nimeni nu poate fi constrâns de a face parte, de a nu face parte sau de a înceta de a mai face parte dintr-o breaslă, în contra voinței sale.

Art. 3. Acest drept se întinde și asupra tuturor lucrătorilor salariați ai statului, județelor, comunelor, caselor și regiilor autonome, altor servicii publice sau de utilitate publică cărora li s-a recunoscut personalitatea juridică, în conformitate cu prevederile prezentei legi.

Tot în acest registru se vor trece cuprinsul actului consultativ și al statutului, toate actele privind viața socială a breslelor și uniunilor, orice modificare relativă la compunerea, atribuțiunile, numirea și înlocuirea organelor de direcție, de control și lichidare.

Președintele breslei sau uniunii este obligat a face declarații de înscrierea actelor de mai sus, anexând documentele justificative în termen de cel mult 15 zile de la data când s-a produs actul a cărui menționare se cere.

Toate actele supuse înscrierii vor fi publicate în "*Monitorul oficial*".

"Monitorul oficial", din 12 octombrie 1938

9. 2. 5. Relatare privind viața studenților

Internatul teologic, cămin studentesc ca oricare altul, se deosebea totuși prin așezarea lui în vârful movilei Radu-Vodă, înconjurat de o grădină spațioasă, unde puteai pregăti examenele. Un turn vechi și ruinat boltește intrarea către biserica voievodală, declarată monument istoric pentru a nu fi reparată niciodată, ba pierzându-și și turla, în ultimul cutremur. Clădirea ridicată din donația unor oameni pioși, are forma unui avion cu botul înfipt în vârful movilei. Instalațiile sanitare aveau o față modestă, ce nu mai amintea nimic din gospodăria Seminarului Central. Despre o viață spirituală în interiorul acestui cămin nu se putea vorbi și nimeni nu s-ar fi gândit că ea lipsește. [...]

Mâncarea, de altfel, era singurul lucru programat riguros după prescripțiile bisericii ortodoxe. Am postit atât de regulat și la Seminar și la Internat încât găsesc

că regimul vegetarian e cel mai sănătos. Afară de aceasta, în timpul "dulcelui", carnea de bou secular ce ni se oferea mi-a insinuat o adevărată repulsie față de regimul carnivor. O mazăre bătută în ulei de nucă și o felie de varză murată alături, e hrana cea mai gustoasă. Dar fructele! Puneți alături o halcă sângerândă, adusă de la măcelar, și o grămadă de caise aurii sau de struguri galbeni și albaștri, ca să vedeți diferența dintre stârv și aceste frumuseți ale darurilor pământului! Un prânz frugal de vegetale îți menține vioiciunea spiritului, suprimă somnul acru de după-amiază și-ți îngăduie să reiei imediat lucrul.

Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre*, Ediție Nedec. Lemnaru, București, Casa Editorială Gândirea, 1991, pp. 108-109

9. 2. 6. Situația legală, materială și morală a profesorilor universitari

Legea din 1937 a introdus și câteva dispoziții ce precizează obligațiile profesorilor universitari, mult mai severe în comparație cu cele anterioare. Astfel, legea interzice profesorilor să exercite și alte funcții sau profesii în alte localități și îi obligă pe aceștia să-și aibă domiciliul efectiv în orașul unde și predau. Măsura vizează mai ales pe așa-numiții profesori "ambulanti", adesea avocați sau medici care, atrași de bogatele posibilități ale capitalei, își împart astfel timpul. [...]

Situația materială a profesorilor nu este însă foarte strălucitoare. Crizele economice de după război și repercusiunile lor financiare au provocat o scădere vizibilă în ceea ce privește salarizarea profesorilor, cifrele oferite fiind departe de exigențele vieții lor de studiu și de poziția lor socială. Iată, pentru o privire de ansamblu, un tabel cu salariile medii atribuite diferitelor grade didactice universitare:

FUNȚIA	SALARIUL LUNAR	
	Inițial	Maxim
Profesor titular	13.000 lei	29.500 lei
Conferențiar	8.650 lei	19.150 lei
Șef de lucrări	7.800 lei	17.500 lei
Asistent	6.150 lei	12.500 lei

Salariul inițial va crește la fiecare cinci ani cu o gradăție de 25%, în așa fel încât după 25 de ani, se va ajunge la o cifră maximă, crescută cu aprox. 150% în comparație cu suma inițială.

Cifrele oferite vizează Bucureștiul, unde, "cota" este mai ridicată; în alte centre universitare salariile sunt mai mici cam cu 8-10%. Ele reprezintă sumele înscrise la buget, la care se operează reținerile pentru impozite, pensie, etc., în așa fel încât salariul primit se reduce cam cu 15-20%.

Prin raportare la standardul de viață, salariile sunt insuficiente; astfel că se caută o "compensație" în produsul drepturilor de examen, alte taxe universitare fiind afectate fondurilor pentru dotare și întreținere materială a universităților. Acest sistem nu a dat rezultate satisfăcătoare – el favorizând profesorii de la facultăți cu studenți numeroși – facultățile de drept în special – în timp ce pentru marea majoritate a celorlalți fondurile astfel obținute sunt total insuficiente.

Constantin Kirițescu, L'organisation de l'enseignement superieur en Roumanie, Paris, Imprimeria Polyglote Vuibert, 1938, pp. 29-30